

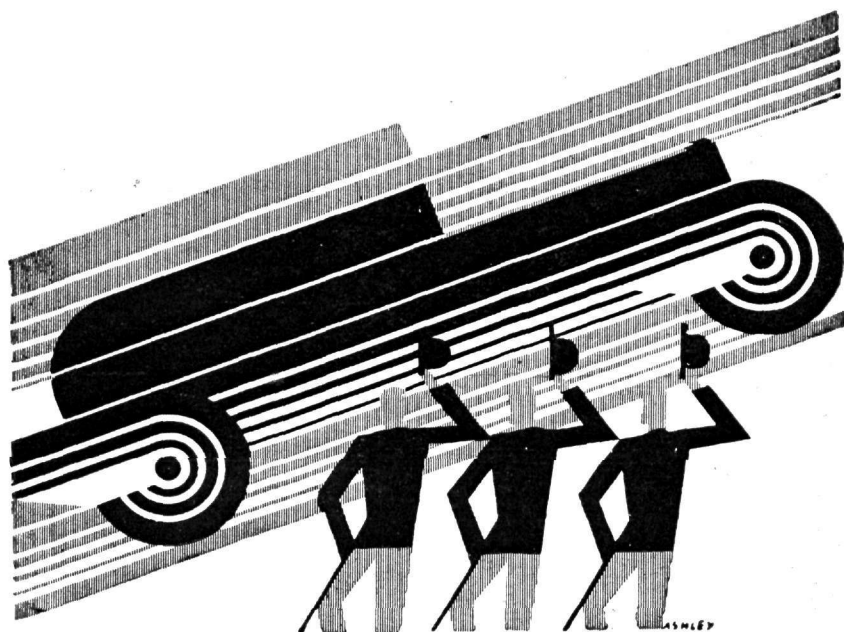
SÕJAASJANDUSE AJAKIRI

SÕDUR

18 XII 1918

Servita **PLYMOUTH'I**

CHRYSLER'I viimne looming!

Tervita Plymouth'i, kaunimat autot maailmas. Seda müüakse üllatavalt mõõduka hinna eest.

Tema mootor: Laagerdatud kummil. Uus „Silberdom“ — kõrgesurvemootor impulssumbutajaga.

Tema kiirus: Pehme ja vagune, 95 klm. tunnis, ilma vähemagi pingutuseta.

Tema pidurid: Uus hüdrauliline sisepaledega neljarattapidur, reageerib tasaseimale vajutusele.

Tema suurus ja kaunidus: Rida suurepäraseid mudelid, pikkade, madalalt ehitatud ruumikate karosseriidega, uus sale jahutaja, uued siledad poridiibade jooned, uus täiuslikult kaunis kuju. Nõiduslik iludus, mille taolist pole veel iial loodud.

Tema mõõdukas hind: Vaadake Plymouth'i esindajate juures. Võrrelge seda täpp-täpilt iga teise teile tuntud autoga. Ja teie leiate: ainult Chrysler — oma määratute abiallikatega — võis pakkuda säärast autot nii mõõduka hinnaga. Chrysler-autosid iga tüüpi ja iga hinnalisi. Vaadeldge mudelid kaupmeeste juures.

Peaesindaja Eestis:

A-S. SCHILLING & VOLKMAR TALLINN, LAI T. 28.

Esindaja Tartus: A.-s. E. A. Virkhaus.

Sõjaasjanduse ajakiri

SÕDUR

№ 51/52

Teisipäeval, 18. detsembril 1928.

X aastakäik.

A. Rei
Rüügivanem.

M. Zuhkam

Sõjaminister.

TÄNA 10. aasta eest, mil vaenlase võidukäik Eesti sisemaa suunas oli jõudnud harijoonele, tekkis Paides Viru rinde hõredasse kaitseahelasse uus lüli juure — 7-es jalaväe polk (Järvamaa Kaitsepataljon).

Visad lahingud Paide väravate kaitseks 22. detsembril — 6. jaan., hoogne pealetung ühes Mustvee vallutamise ja julged retked Peipsi kallastel, lahingud Misso raionis ja viimaks visad võitlused Piusa ülekäikudel Rābtsova—Gorodishtshe joonel ning Orava raionis — need olid mõjuvateks kaasteguriteks vaenlase moraali hävitamisel, mille tagajärjel mai lõpul vaenlane tervel meie kagurindel kokku varises.

Päaletung Ostrovi suunas kesksuvel, kaitselahingud Ostrovi all Veliikaja kallastel sügiseni ja aktiivsed kaitselahingud Irboska positsioonidel vaherahuni — need

tõestasid, et polgus säilis lõpuni sitkus, mehisus ja tugev isamaalik kohusetunne, mida ei suutnud tumestada raskused ja mõned ebaeduga lõppenud ettevõtted.

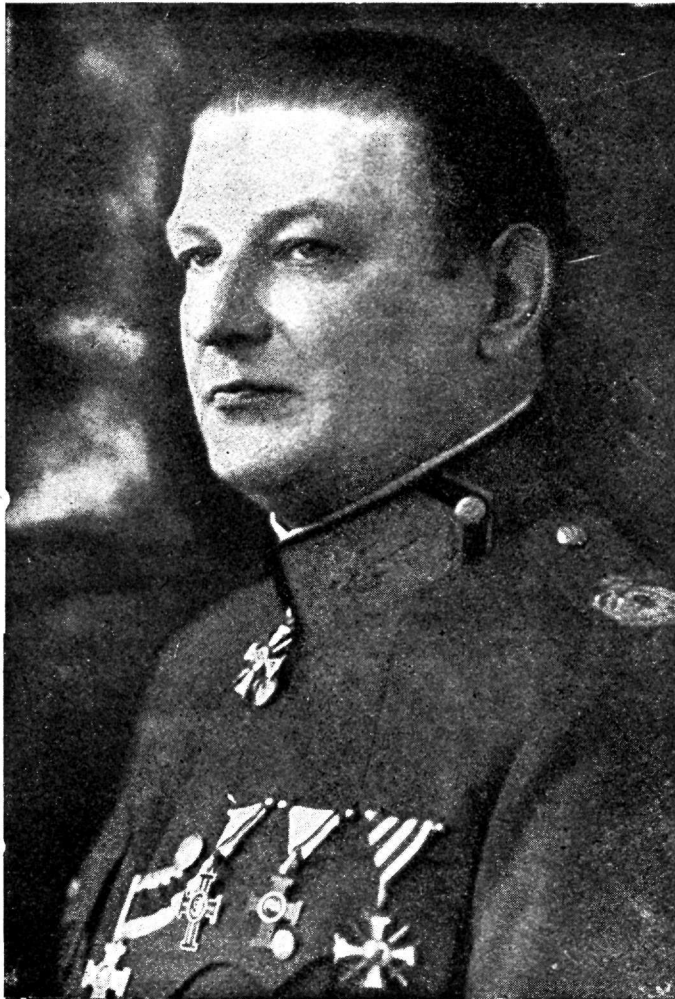
Vabadussõja lõppedes, mil asuti rahuaja tööle, 7. rügement sai omale kodu Võrus ja Petseris, kus kasarmute puudusel tuli asuda väikeste osade ja isegi üksikute meeste kaupa eramajadesse, puudusid õppe- ja laskeväljad — see kõik asetas rügemendi äärmiselt viletsasse seisukorda töö edukuse mõttes.

Aastate jooksul ehitatud kasarmute varustamine sisseseadetega, kasarmute ümbruse korraldamine, õppe- ja laskeväljade ehitamine, siis ajakohaste laagriehituste ning majanduslikkude abiehituste püstitamine omal jõul ja nõul — need on annud hiilgava tõestuse suurest tahtest, püüdest ja kaljukindlast püsivusest, mis valitseb rüge-

mendis rahuaegsel tööl ja oma elu-olu korraldamisel.

Kui nüüd süvenedes meelestada seiskorda missugune ta oli ja kuidas järk-

osa, hoolimata sellest, et igapäevased raskused ja sageli puudused tihti rohkem kurnavad juhtiva jõu närve, kui rasked lahingud.

Kindral N. REEK

7. jalaväe rügemendi Chef.

järgult paranes, siis rügemendi rahuaja tegevus osutub kangelaslikuks tööks, mida on korda saatnud meeskond intensiivse ja eduka õppe- ning kasvatustöö kõrval juhtide, eriti kolonel Kruusi raugemata püüetel. 7. rügement on sel alal teinud, võib olla, rohkem kui mõnigi teine väe-

Püsigu järeltulijate teadvuses au sees lugematud vägiteod lahingväljadel ja tüse rahuaja töö selleks, et alati valmis olla jätkama püha tööd isamaa eest, milles paljud polgu kangelased oma kõigekallima, elu, ohverdasid!

N. Reek
Kindral-major.

7. jalaväe polk 18. XII 1918.—18. XII 1928. a.

Rügemendi 10. aastapäeva puhul*).

1918. a. detsembril kuu keskpaigas olid sissetunginud punaväe eelsoad jõudnud Eesti südameni: nad ähvardasid vallutada Tallinat, Paidet, Viljandit, et ka siin juba vallutatud maade eeskujul sisse seada, oma

vägivalla võimu. Järvamaale tunginud punaväe osad liikusid Paide suunas üle Rake jaama, mille nad 15. XII olid vallutanud. Punavägede vastu Esnast kuni Tapikuni tegutsesid ainult kohalikud valla ja küla kaitseliidu koondised. Kuna Paide linna suunas liikuva vaenlase osa vastu rindel ei asunud mingisugust regulaarset väeosa, kes Järvamaad ja Paide linna vaenlase sissetungimise ja riisumise eest oleks kaitsnud. Suurt viletsust ja hädaohtu nähes, tekkis Järvamaa ja Paide linna isamaafikkudes ringkondades, eesotsas lugupeetud härrade — Veiler'i, Söödor'i, Peet Johanson'i, Dr. Naaris'e, proua Märjamaa ja paljude teistega, mõte: kokku kutsuda kõik ustavad Järvamaa mehed ja asutada maa ja linna kaitseks reaalne sõjaline üksus kaitsepataljoni näol. Selle mõtte kandsid hrad Johanson ja Söödor Tallinnas pea- ja sõjaministrile Konstantin Päts'ile ette, paludes tungivalt ja kiirelt nimetada Paide üht ohvitseri, kes asuks Paide kaitseüksuse kiirele organiseerimisele. Samuti kirjeldasid nimetatud isikud omis üleskutsetes Paide linnas ja Järva maakonnas seda hädaohtu, mis varitseb maad ja linna, kutsudes vappraid järvamaalasi ühelmeelil Paide kokku tulema. Sõjaministri poolt tehti ülesandeks Tallinnas, ohvitseride reservis, viibivale leitnant Konstantin Kanep'ile sõita Paide ja asuda kokkutulnud meestest ja kohalikust kaitseliidust kaitseüksuse organiseerimisele. See käsk anti leitnant Kanepile 17. detsembril 1918. a. ja veel sama päeva õhtul sõitis ta Tallinnast Paide poole välja, kaasa võttes Tsellolose vab-

Kolonel J. Kruus

7. jal. rügemendi praegune ülem.

rikust 4 kuulipildujat „Lewis“, 140 vene vintpüssi ja umbes 20.000 padruuit.

18. detsembril hommikul koos hrade Söödor'i, Johanson'i ja proua Märjamaaga jõudis leitn. Kanep Paide ja astus väeüksuse formeerimise asjus kohe ühendusse kohalikkude omavalitsuse asutustega. Samal ja järgmisel päeval jõudsid kohale peastaabi poolt saadetud esimesed ohvitserid. Leitnant Kanep leidis Paides ees väga auväärt kodanikke, kes olid valmis kandma kaitseteenistust kodulinnas, kuid lahingusse saatmiseks olid vähe ettevalmistatud. Sellepärast ta esines nõudmisega moodustada vabatahtlikest väeüksus sõjategevuse jaoks. Vabatahtlike kogunes. Eriti tuleb mainida Türi kooliõpilastest ja noortest koosnevat 30 kuni 40 mehelist salka, üliõpilase Hans Vürmann'i juhatusel. Loodud sarnased vabatahtlike üksused linnas, anti käsk valdadele luua ka seal 30—40 mehelised salgad. See käsk ei leidnud täpset täit-

*) Käesoleva kirjutise algtekst on kokkuseatud kapten E. Elken'ilt, täiendatud ja muudetud major Kanep'i mälestuste ja arhiivi dokumentide põhjal.

mist, kuid valdadest saadeti mehi Paide vabatahtlikkude salga täiendamiseks.

Nii tekkis „Järvamaa kaitsepataljon“, missugune nimetus pataljoni esimeses päevakäsus 18. detsembril 1918. a. fikseeritud ja millele on pataljoni ülemana leitnant Kanep allakirjutanud.

11 päeva hiljem leiab kinnitust sama pataljoni süünd ka ülemjuhataja päevakäsus, mis järgmiselt kõlab:

Sv. Ülemjuhataja päevakäsk Nr. 2.

Tallinnas, 29. detsembril 1918. a.

§ 1.

„Eesti maa ja rahvas on hädaohus. Idast sissetunginud vaenlased ähvardavad lämmatada noort riiki. Meie väed on sunnitud olnud ajutiselt taganema. Vabariigi praegune sõjaline seisukord nõuab, et väerind rutulist abi ja toetust saaks. Sunduslik mobilisatsioon on käimas kuid nende väeosade lahingolukorda seadmine tarivtab pikemaajalist õpetust ja harjutust. Selleks puudub aga aeg. Tõsiseks ja mõjuvaks toetuseks meie väerinnale on vabatahtlikkude salgad. Selleks tuleb korraldada igas maakonnas kaitsepataljonid. Uued väeosad peavad seisma koos kindlatest meestest, kes aru saavad, et võit Vabadussõjas on ainukene tee, mis Eesti rahvale ja maale parema tuleviku toob. Praeguses raskes heitluses toetavad meid tugevad demokraatlikud riigid, võidurikas Inglaste laevastik seisab Tallinna reidil, ka maaväe abi on oodata. Seni aga, kui see abi kohale pole jõudnud, peame meie ise oma maad kaitsma. Nädala jooksul tuleb igas linnas ja maakonnas üks vabatahtlik pataljon sõjavalmis seada ja lahingväljale saata, seda nõuab meilt Eesti tulevik.

Eesti Vabariigi kodanikud! Teie poole pöörab vägede Ülemjuhataja riigi saatuslikul tunnil. Iga mees, kellel kallis on vabadus ja demokraatiline riigikord, rahva hea käekäik ning tema parem tulevik, — peab sõjariistad kätte võtma, et võimaldada vaenlase väljatõrjumist Eesti-maa piiridest.

§ 2.

Iga maakond oma linnaga peab nädala jooksul väerinna abiks ja toetuseks ühe vabatahtliku pataljoni koondama ja organiseerima. Pataljonid peavad kiiresti sõjariistadega varustatud ja õpetatud saama, et võimalikult ruttu väerinnale toetuseks välja astuda. Iga vabatahtline pataljon peab oma tagavara roodu orga-

Kindral J. Laidoner

„Vägede, Ülemjuhataja Vabadussõjas, 7. jalaväe rügemendi Ohvitseride Kogu auliige.“

niseerima. Tagavara roodu võivad mehed jääda, kes otsekohe väerinnale saatmiseks kõlbulikud ei ole. Tagavara roodusid võib sisemiseks kaitseks pruukida ja tulevad ainult hädakorral liinile saata.

Nimetatakse Tallinna pataljoni ülemaks ülemleitnant Sternberg (Sternbeck).

Jaan Tõnisson, end. Riigivanem

7. jalaväe rügemendi Ohvitseride Kogu auliige.

Seitsmenda rügemendi 10. aastapäewaks.

Kujundatud Kesk-Eesti, eriti Järwamaa meestest, on Seitsmes rügement Wabadussõjas kogu aeg wõitlustest osa wõtnud Lõunawäerinnal. Siin on Seitsmes rügement oma tegudega nii mõnegi ilusa lehekülje kirjutanud meie iseseiswuswõitluse ajaloosse.

Karastatud wõitluspäewade tules on Seitsmes rügement oma praeguse ülema juhatusel asjatundjate otsust mööda rahu ajal korda saatnud suure töö, eeskujulikult korraldades meie noorte sõjalikku kaswatus oma ridades. Eriti kiitust on leidnud Seitsmenda rügemendi ja selle juhi edukas

tegewus meie sõdurite koduse elu korraldamisel ja tarbekohase suwelaagri ehitamisel Lõuna-Eestis.

Elustagu rügemendi 10. aastapäew mälestust aulikkudest wahwustegudest wabaduswõitlustel, kui ka rahuaja ausast kohusetäitmisest, et rügement oma meeskonnaga ja juhtidega wõiks seda kindlalt ja tulisemalt wastu minna tulewiku kohustele meie rahwusliku julgeoleku aate teenistuses.

Sõbralikkude terwitustega

Jaan Tõnisson.

Nimetatakse Paide pataljoni ülemaks leitnant Kanep.

Nimetatakse Tartu pataljoni ülemaks lipnik Einbund.

Viljandis, Pärnus ja Haapsalus saavad pataljoni ülemad 2-se Diviisi ülema poolt määratud.

Sõjavägede Ülemjuhataja Kindralstaabi Polkovnik Laidoner.

Ülaltoodud päevakäsu ilmumisel olid Järvamaa pataljoni osad juba 11 päeva pealetungiva vaenlase vastu tegutsenud. 22. XII 1918. a. saadeti pataljonist välja luursalke ülesandega kindlaks teha Koeru ümbruskonnas tegutsevate punaväelaste arv ja liikumise suund ja takistada punaste edasilikumist. Sellega algas pataljoni sõjategevus.

Tehti kindlaks vaenlase asukohad — Aavere, Varangu, Liigvalla, Nõmmküla, Preedi joonel, kuna suuremad varud Rakkest Liigvalla poole alles liikusid. Koeru alevis on käinud punaste maakuulajad, kes meie luurajate esimese tulega laiali aeti. Sama päeva õhtul liikus üks rühm pataljonist lipnik Husmanni ja teine rühm lipnik Treilmanni juhatusel Koeru joonele, kus pealetungiva vaenlasega loodi tulekontakt. Et aga vaenlasel ülekaaluks suured jõud ja et üldise rinde olukorra tõttu punaväe osad ikka rohkem edasi jõudsid, siis olid sunnitud ka Järvamaa pataljoni osad endid tagasi tõmbama ja vaenlasele jätma Sürgvere, Müüsleri, Vao, Koeru, Liigvalla ja pärast Öötle ning Esna eelsed kaitsejooned. 27. XII asusid pataljoni osad Mündi, Põhjaku ja Vadja kaitsejoonele, kus vaenlane oma suuremate koondustega peatama jäi.

29. dets. anti Ülemjuhatajalt käsk Järvamaa kaitse ülemale: „Teie alla käivale pataljonile määratakse ülesandeks Paide ringkonda kaitsta hommikupoolt Tamsalu, Kiltsi, Rakke ja Vägeva liinil pealetungimise eest. Teie pataljon käib otsekohe operatiiv-staabi alla, kellelt Teie käskusid saate. Teie salk peab alati valmis olema pealetungima, kui Tallinnast käsu saate“.

Siit alates punaväe salgad kaugemale ei jõudnud, kuna pataljoni osad vahetpidamata lahinguid löid Müüsleri ja Koeru suunades. Kriitilisemaks momendiks pataljonile olid vana-aasta lõpupäevad. Suurem kokkupõrge punastega oli lipnik Palli rühmal Müüsleri ja lipnik Schmidti rühmal Peetri kiriku juures 5. jaanuaril

K. Päts

*Sõjaminister 1918. a. sügisel,
7. jalaväe polgu Ohvitseride kogu aulige.*

1919. a., kus punaste suurte kaotuste juures ka pataljoni ridadest esimesed surnud olid, nimelt kapral Tõngu ja reamees Erde. 6. jaanuaril teeb vaenlane viimaseid katseid Mündi-Põhjaku-Vadja kaitsejoonest läbitungida, kuid kõik pealetungimised varisevad järvakate tule ees kokku. 7. jaanuariks 1919. a. jõuavad kõik formeeritavad pataljoni üksused kaitsejoonele ja algab pataljoni poolt üldine energiline pealetung. Vallutatakse Öötle, Vadja, Padula, Sürgvere, Palu, Kahala ja Kareda külad. Punased jooksevad paaniliselt Koeru-Liigvalla suunas, mahajättes mitmesugust sõjavarustust ja vange. Pataljoni allüksustes teenivatel on, alaliste võitluste peale vaatamata, ülev meeoleu, sest et vaenlane on taganema löödud, kuna Paide juba rahulikult end korraldada saab. Head meeoleu ja lahingvõimet meeste juures suurendas veel rohkem ülemjuhataja tänukiri, mis pataljoni käskurkjal meestele ette loeti ja mis järgmiselt kõlas: „Paide kaitsepataljon organiseeris ennast raskel ajal, kui vaenlane iga

silmapiilk Paidet ähvardas. Selle peale vaatamata pean tunnistama, et pataljon lühikese ajaga väga korralikult kindlatest väljavaliitud meestest organiseeritud on. Selle pataljonile oleme võlgu, et vaenlane otsekohe Paidet ära ei võtnud ja kitsa-

Vabadussõjajärgsed 2. diviisi ülem kol. V. PUSKAR
(paremal) ja staabi ülem
kindralstaabi kolonel-leitn. MUTT.

roopalist raudteed läbi ei lõiganud. Sellepärast loen oma kohuseks niisuguse edukas töö eest tänada Eesti sõjavägede nimel Paide kaitsepataljoni Ülemat Ülemleitnant Kanepit ja kõiki tema kaastöölisi, ohvitserisid ja alamväelasi, niisama ka neid seltskonna tegelasi, kes pataljoni formeerimiseks ligi aitasid ja seni seda teevad. Olen kindel, et Paide linn ja maakond ka edaspidi ennast oma kaitsepataljoniga kaitsma saab“.

Tallinn, 2. jaanuaril 1919. a.

Sv. Ülemjuhataja Kintralstaabi
Polkovnik Laidoner.

Kuni 10. jaanuarini 1919. a. vallutavad pataljoni osad Koeru alevi ja Liigvalla, 11. jaanuaril vallutatakse ühes 1. ratsapolguga Rake raudteejaam ja pataljoni osad liiguvad rännakkorras Simuna-Paasvere poole, sest et ärapurustatud ja demoraliseeritud punaväe osad mingisugust lahingvastupanu ei avaldanud, vaid paaniliselt Mustvee ja Vasknarva poole põgenesid, mahajättes igasugust sõjaväerustust, surnuid ja hulga vange. 1. rood leitnant Uuesoni juhatusel sai korralduse jääda 1. ratsapolgu ülema käsutusse, 2. rood lipnik Schmidt'i juhatusel liigub Rakkest Jaola külla, 3. rood tungib Hirla küllani, 4. ja 5. roodud nooremleitnant Vilupi ja lipnik Palli juhatusel liiguvad üle Lammasküla kuni Tammikuni, kuhu pataljoni ülema korraldusel 2 päevaks puhkusele jäädi, et omi jõude koondada. Punaste liikumist kiirendas ja sõjasaaki korjas kokku pataljoni ratsakomando lipnik Indermite juhatusel, kes roodude ees liikus. 13. I õhtul liigub pataljon terves koosseisus üle Simuna Paasvere mõisa, Roela külla ja Laekverre. 14. jaanuaril jõuab Järvamaa pataljoni 2. rood üle Venevere — Kaasiksaare — Kõveriku — Lepiksaare — Ulvi — Vötikvere Mustvee alevini, kust punased olid juba üle Peipsi järve Oduva sihis kadunud. Siin tervitati suuremalt hulgalt elanikest roodu ülemat ja sõdureid suure rõõmuga. Teised pataljooni osad liiguvad Paasverest Torma mõisa, kuhu jõuavad 16. I. Tormas sai Järvamaa pataljoni ülem ülemjuhatajalt käsu liikuda pataljoniga uute ülesannete täitmiseks Tartu ja alluda 2-se diviisi ülemale, kuna ta seni allus otse ülemjuhatajale. Pataljon liigub terves koosseisus, peale 1-se roodu, mis ratsapolgu juures, üle Saare-Kilgi Tartu ja paigutatakse Tartu ümbruskonda Ropka, Tamme, Piiskopi mõisadesse ja Purde tallu. Siin peatub pataljon kuni 28. jaanuarini. Peetakse usinasti lahing-õppusi ja laskeharjutusi. Pataljonis oli 35 ohvitseri, 4 sv. ametnikku, 2 arsti ja 350 sõdurit. Relvastusest oli osa jaapani vintpüssa 2,8“; osa vene 3,0“; raskeid kuulipildujaid „Maxim'e“ 8, kergeid kuulipildujaid „Lewis'e“ 4 ja „Madsen“ 4 tk.

23. jaanuaril 1919. a. külastas vägede ülemjuhataja polkovnik Laidoner pataljoni ja jäi meeste ülevalpidamise ja väljanägemisega rahule. Pataljoni ülemale, kes kohal ei olnud, jättis ülemjuhataja kirja: „Ülemleitnant Kanepile. Olin Teie juures. Kahjuks ei leidnud roodusid ko-

Kolonel E. Kubbo

2. diviisi ülema k. t. ja diviül 2. abi Vabadussõjas.

Kolonel Vahtramäe

Esimene ülem 7. jalaväe polgus.

Leitnant Kanep

Järvamaa kaitsepataljoni ülem.

Al.-polk. J. Anderson

7. jal. polgu ülem 17. III—18. VIII 1919. a.

dus, aga teisest küljest rõõmustab mind väga, et roodud just õppusel ja laskmisel olid. Loen oma kohuseks veel kord Järvamaa pataljoni tema tubli töö eest tänada ja niisama ka Teid isiklikult. Olen kindel, et Järvamaa pataljon ka edaspidi niisama oma tööd saab jätkama, kuni seni ajani.“

23. 1 1919.

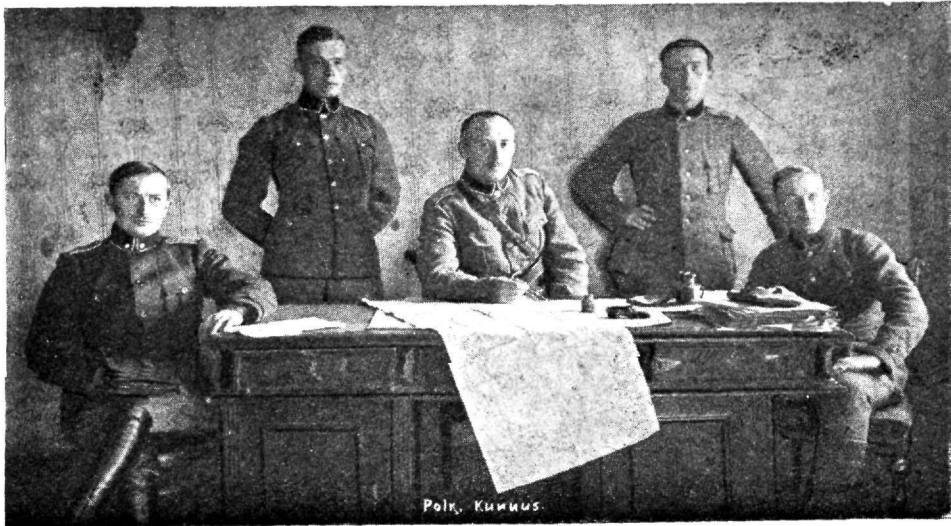
Polkovnik Laidoner.

2-se diviisi ülema operatiiv käsu nr. 102 täitmiseks, astub pataljon 27. I Tartust välja ja liigub Rasina — Läänste — Võnnu raiooni. Siit lahkuvad pataljoni 2. ja 3. roodud Peipsi järve läänekaldale, et takistada punaväelaste üle järve tulekut. 2. rood asub Beresje ja Võõbsu, 3. rood Meeksi — Mehikoorma — Jõeperani, kust nad edukalt mitmed vaenlase katsed, üle

järve tulla, tagasi löövad, samuti ühe vaenlase lennuki maha lasevad Võõbsu kohal. Ülejäänud pataljoni allüksused, leitnant Hinopere juhatusel, tungisid edukalt Piirisaare kallale ja puhastasid selle vaenlasest. Rohkesti sõjasaaki saades, tuldi Piirisaarelt tagasi. Vahepeal saadi luure kaudu teada, et suuremad punaväe jõud on kogunud Partsi mõisa, Lutsu ja Holyvandi külade raiooni, meie 2. diviisi rinde keskpaika ja kavatsesid sealt Tartu peale edasi tungida. Pataljoni (kuuli-

Pataljoni staap asub Moisekatsi mõisas, roodud osalt Peipsi rannavalvet teostamas, osalt reservis. Siin moodustatakse ülemjuhataja päevakäsuga 3. II 1919. a. nr. 43 §3 Järvamaa pataljonist 7. jalaväe polk. Samas käsukirjas konstateerib ka ülemjuhataja Järvamaa pataljoni, kui iseseisva väeosa, suuri teeneid kodumaa vabastamises. Esimeseks 7. jalaväe polgu ülemaks nimetati alam-polkovnik. Vahtramäe, temale abiks leitnant Kanep, senine Järvamaa pataljoni ülem. Esime-

7. jalaväe polgu staabi ohvitseride 1919. a. sügisel.

Ltn. U. Davel, ohv. aset. V. Pohlak, al.-polk. P. Kunnus, ltn. Reinglas, sv.-am. Hannibal.

pildujate komando n.-ltnt. Villupi ja lipnik Elkeni, 4. ning 5. roodud n.-ltnt. Mirka ja lipnik Palli juhatusel) likvideeris punaste pealetungi. Saagiks saadi mitu kuulipildujat, hobuseid, varustust, laske-moona ja umbes 300 sõjavangi. Teiste purustatud ja taganema löödud Vene väeosade seas oli punastel ka „1-ый Псковский отдельный полкъ при чрезвычайной следственной комиссии.“ Punased kaotasid 21 meest surnutena, 50 haavatutena, meie kaotus 1 surnu ja üks haavatu. Ka võeti ära punaväe osadelt mitu lööklausetega lippu, mis praegu Vabadussõja muuseumis asuvad. Punaste kavatsus — tungida kiiluna meie pealetungivate vägede vahele ja jõuda suuremate jõududega Tartuni — aeti seega nurja. Pataljoni edukad võitlused Partsi (umbes 20 km põhjapool Lepasaare jaama) raioonis mõjutasid tunduvalt vaenlase seljatagust ja sundisid teda tagasihoidlikult teotsema.

ne päevakäsk polgule ilmub 5. II 1919. a., kuna polkovnik Vahtramäe 9. II oma kohale jõudmisest päevakäsus teatab järgmiselt:

„Olen kohale jõudnud ja polgu juhtimise oma kätte võtnud. Ülem-leitnant Kanepil oma ameti, minu abi, kohuste täitmisele asuda. Loodan, et polk oma ülesannet — kodumaad kaitstes Eesti riiki luua, arvates niisama edukalt ja vahvalt, kui ta seda pataljoni nime all teinud, edaspidi veel tugevamate jõududega teema saab. Oleme, Järvamaalased, kindlad kui kivimüür! Nii kindlad, et vaenlasele enam julgust ei oleks, ega ka tahtmist ei tuleks meie kodumaasse puutuda.“

7-da polgu ülem

alam-polkovnik Vahtramäe.

Edasi on polgu päevakäsus ilmunud ka

Kol.-ltn. P. Kunnus

7. jal. polgu ülem 18. aug. 1919.—1. jaan. 1921.,
rügüli abi 1923.—1928.

Polk. Liivak

7. rügemendi ülem nov. 1921—aug. 1922.

Al.-polk. P. Kunnus (vasakul)

7. jalaväe polgu ülem, sept. 1919. a.

Kapt. E. Ahman

Polgu ülema abi, sept. 1919. aastal.
1. jaan. 1921. a. 7. pataljoni ülem 2. jal. polgus.

ülemjuhataja päevakäsk nr. 43 § 3, pataljoni ümbernimetamise kohta, mis järgmiselt kõlab:

Kolonel Alberg

7. jal. rüg. ülem 1922.—1923. a.

„Lõuna väerinna kaitseks käsen Järvamaa pataljoni 7-daks jalaväe polguks ümber formeerida, kolmepataljonilise pol-

gu koosseisu järele ja selle tööga kohe alata. 7-da jalaväe polgu ülemaks nimetan alam-polkovnik Vahtramäe, tema abiks — leitnant Kanepi. Polk käib 2. diviisi ülema alla.“

3. II 1919.

Sv. Ülemjuhataja Kindralstaabi
Kindral-major Laidoner.

Selle päevakäsu kohaselt sai Järva-maa pataljon jäetud 7. polgu esimeseks pataljoniks, kuna II pataljon juurde for-

sele asuvad Süstre — Pünni ja Hursi külade joonel. Polgu nimekirjas on 14. II 1919: 62 ohvitseri (ühes ametnikkude ja arstidega) ja 700 sõdurit; 6., 7. ja 8. roodid formeeritakse. 5. rood lipnik Palli juhatusel valdab Pulli küla ja tungib Misso mõisa peale, kuid tagajärjeta — kaotab ainult vangidena 2. roodu koosseisus olevad õpilased Niimanni ja Tamme.

20. II vallutatakse polgu osade üldpealetungil Misso mõisa, vabastatakse Misso kõrtsis kinnipeatavad 54 vangi ja leitakse

7. jal. polgu kaevikud Volkovo küla piirkonnas 1919. a. sügisel.

meeritakse, edaspidi luuakse ka III pataljon. II pataljoni ülemaks ja formeerijaks määrati ltnt. Hindper, I pataljoni ülemaks ltnt. Maurer, III pataljoni ülemaks määrati alam-kapten Uulberg.

12. II 1919. a. sai 7. polk Divül 2. operatiiv käsu nr. 505 — liikuda Võru linna. Polgust jäid 2. ja 4. roodud endistele asukohtadele Peipsi kaldale, kuna ülejäänud allüksused ja staap 13. veebruaril 1919. a. Võrru asus, kuhu ka polgu 1. rood Narvast, 1. ratsapolgu ülema käsutuses, kohale jõudis. Roodu ülema ettekandest polgu ülemale on näha, et rood kuu aja kestvusel alaliselt lahingtegevusest ühes ratsapolguga edukalt osa on võtnud, palju relvu ja sõjasaaki saanud, ise aga kaotades ainult 1 surnu ja ühe haavatu.

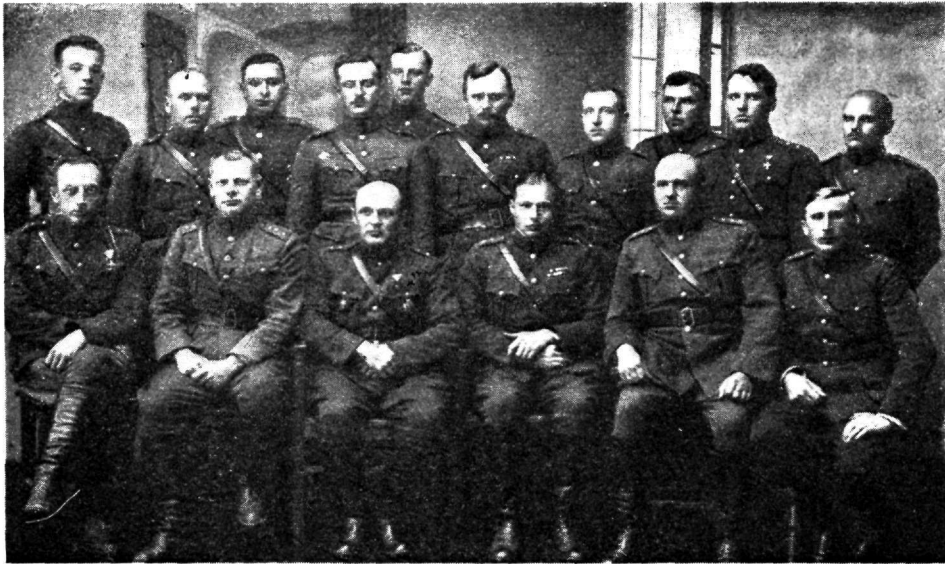
14. II 1919. a. alustas polk sõjategevust Vastseliina — Misso (Illingeni) suunas, saates 5. roodu Tallinna kaitsepataljoni ülema käsutusse Munamäe — Plaanile, 3. roodu ja kuulipildujate komando Mära külla, kust nad punased välja löid ja kait-

piinatult ärasurmatud 38 surnukeha, kellede hulgas ka eelpool nimetatud õppur-sõdurid. Rohket sõjasaaki ja vange saades, liikus leitnant Kanep, kes polgu osi juhtis, 21. II Kivioru küalani välja, vallutas viimase ja saatis välja luure Laura alevi suunas.

22. II annab ltnt. Kanep kaitsejoone üle parun Benkendorfi kompaniile ja saadud käsul liigub 7. polgu osadega Võru linna. Siin võtab 7. jal. polk osa Eesti iseseisvuse esimese aastapäeva pühitsemisest ja paraadist.

26. II asuvad polgu ülema käsul 2. ja 4. kompaniid Mehikoormast ja Võõbsust Trostjanka küla ümbruskonda, et üle Pihkva järve sissetunginud punaseid tagasi tõrjuda. 27. II saadetakse 1. rood lipnik Vaigo juhatusel 2. jal. polgu ülema käsutusse, kuna 2. ja 4. roodud Verhoulitsa ja Lutepää külad vallutavad ja Gorodištšeni välja jõuavad, kust punaste jõudude suure arvulise üleoleku pärast taganevad Trostjankasse tagasi. Ka pä-

7. jalaväe rügemendi I pataljoni ohvitserid sügisel 1928. a.

Istuvad (vasakult): *Leitn. Brahmann, kpt. Griin, maj. Liibus, maj. Tuling, kpt. Ploomipuu, san.-kpt. Kalamees.* Seisavad (vasakult): *N.-lt. Abi, lt. Soobik, n.-lt. Antsov, kapten Espenberg, n.-lt. Jürgen, lt. Pedak, lt. Paju, lt. Mattisson, lt. Puusepp, kpt. Luik.*

7. jalaväe rügemendi II pataljoni ohvitserid sügisel 1928. a.

Istuvad (vasakult): *Ltn. Thalberg, kpt. Hint, kpt. Uder, kpt. Viikmann, kpt. Tomberg, n.-lt. Ritzar.* Seisavad (vasakult): *N.-lt. Leever, n.-lt. Mölder, n.-lt. Mühlmann, n.-lt. Valpret, lt. Merbach, n.-lt. Leevet.*

rastised pealetungid ei ole edukad ja 4. III on 2. ja 4. roodud sunnitud ka Trostjankat mahajätma.

4.—11. märtsini tegutseb polk polkovnik Vahtramäe isiklikul juhatusel Petseri

rindel Ragosina—Väike Rääbtsüva—Väike- ja Suure-Nedsäja joonel, kus ta Petserit kaitses suurema punavägede pealetungi ühes paremal pool asuva 2. jal. polguga seisma paneb. 4. märtsil langeb haa-

7. jal. rüügüli elumaja Lõunalaagris.

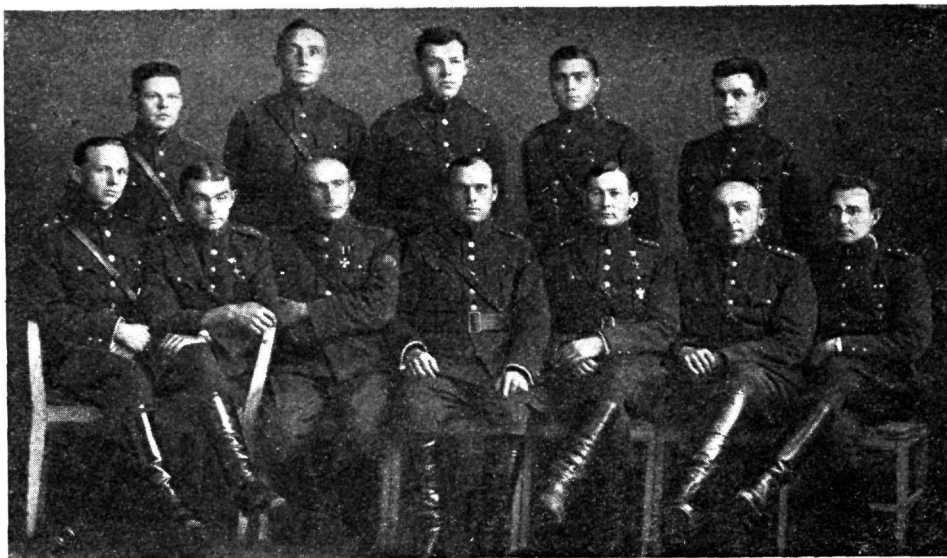
7. jal. rügemendi ohvitseride Kasiino laagris.

vatult vangi lipnik Sangernebo ja leiab piinarikka surma. 12. III 1919. a. varahommikul langeb Petseri punaste kätte. Polgu osad, mis asuvad kaitsejoonel vasakul pool Petserit, tõmbuvad tagasi Marga—Luiska—Kliima — Kõrgemõisa — Orava jonele, kus asuvad kaitsele.

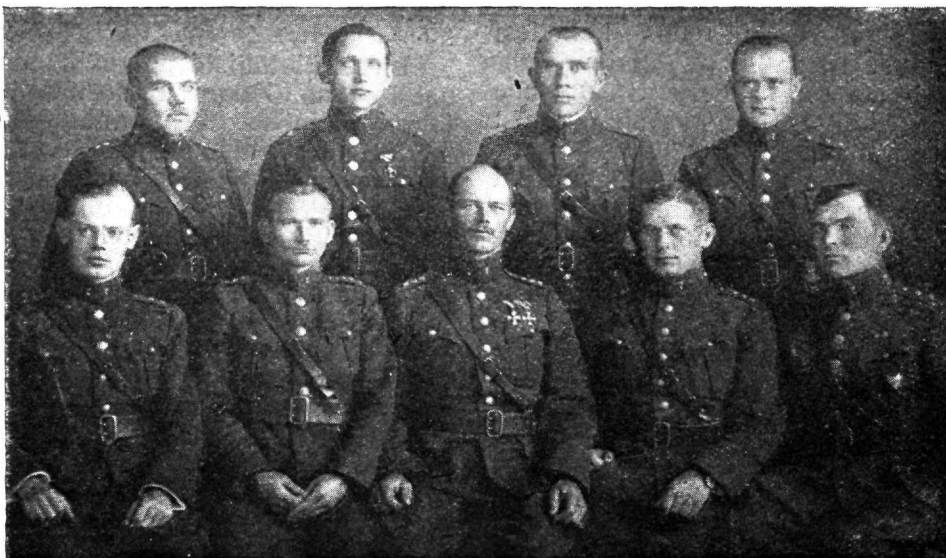
12. III peale kuni 30. III hoiab polk enda käes kaitsejoone Luiska — Kliima — Kõrgemõisa — Vivva — Orava — Kamnitsa, kus ägedad punaväe pealetungid ja katsed kaitsejoon läbi murda, likvi-

deeritakse, sealjuures suuri kaotusi vastasele sünnitades.

17. III 1919. a. jõuab kohale Divül 2. ettekirjutuse põhjal uueks polguülemaks määratud kapten Anderson ja asub polgu juhtimisele. Polk on omast koosseisust surnute, haavatute ja haigete näol rohkem kui poole kaotanud. Kapten Andersoni polgu ülema kohale asudes oli polk arvult kokku sulanud ja väsinud kui kompaniide kaupa teiste väeosade käsutuses olekust samuti lahingutest metsas Orava

7. jalaväe rügemendi III pataljoni ohvitserid sügisel 1928. a.

Istuvad (vasakult): *Ltn. Normann, kpt. Pedak, kpt. Riigov, major Krappe, kpt. Sarnits, kpt. Hermann, ltn. Peterson.* Seisavad (vasakult): *N.-ltn. Tamma, n.-leitn. Napritson, n.-ltn. Tiivel, n.-ltn. Palloson, n.-ltn. Jaanson (puudub kapten Stockeby).*

7. jalaväe rügemendi VIII pataljoni ohvitserid sügisel 1928. a.

Istuvad (vasakult): *Ltn. Leis, kpt. Lipmeister, kpt. Eisen, kpt. Bergmann, ltn. Tamm.* Seisavad (vasakult): *Ltn. Rähk, ltn. Kangro, ltn. Verro, ltn. Püiber.*

raionis. Kapt. Andersoni nõudel täiendatakse polku 300 sõduriga tagavara pataljonidest. Järvamaa meeste juurde asuvad võitlema ka mehed teistest maakondadest.

Saadud täiendusega ja uue energiaga alustab polk Pihkva suunas pealetungi ja

30. III vallutatakse Suur- ja Väike Koldovitsa, Matsuri, Helbi, Trostjanka (Treski) külad ja järgmistel päevadel tungitakse välja kuni Grabiilovo — Läsgi — Kruhnovo — Vedernika — Kondrasevo (Kundrutse) külade joonele, kus võidelda tuleb arvult 10 korda tugevama ja pare-

mini relvastatud vaenlasega. Kuid nagu vangide seletustest näha, on meeoleolu ja tuju punaväelastel lõpulikult langenud, mispärast paanikas taganevad, varustust ja relvu mahaloopides. Polgu sõdurite meeoleolu paraneb järjest.

5.—21. aprillini 1919. a. asuvad polgu osad Läsgi (incl.) — Vedernika (incl.) kaitsepositsioonil, kus kõik vaenlase pealetungi katsed tagasi lüüakse ja suuri kahjusid temale sünnitatakse. Meist paremal asuvad 2. jal. polgu osad ja soomusrongid, vasakul Skouts polk.

21. aprillil asub Pihkva rindele 5. Rakvere jalaväe polk ja võtab 7. polgu kaitserinde oma alla, kuna 7. polk käsu saab 2. jalaväe polku vahetada joonelt: Aristovo — Borkanova — Zatrubje — Lebedõ — Mitkovitsa — Vašina — Gora. Järgmisel päeval asuvad 7. jal. polgu osad järgmiselt: 7. rood — Aristovos, 8. rood — Sõromäätin, 1. rood — Kalkutinas, 2. rood — Bokranovas, 4. rood — Zatrubje — Lebedõs, ratsakomando — Mitkovitsas, 4., 5. ja 6. roodud Verepkovas reservis ja jalamaakuulajad Risovas.

2. diviisi I brigaadi ülema määramisel (ettekirjutus nr. 410 — 23. IV 1919. a.) saab 7. polk täienduseks 2. diviisi tagavarapataljonist neli roodu mehi, kelledest moodustatakse III pataljon. Pataljoni juhtimisele asub kapten Uulberg. Peale selle tuleb polku 1. diviisi tagavarapataljonist veel 200 meest täienduseks.

Uute jõududega asutakse 23. aprillil Panikovitšin mõisa vallutamisele, kuhu liikudes olid punastega suuremad kokkupõrked Rossolovo juures ja Panikovitši mõisa eelseil kaevikuil. Äge lahing kestab terve päeva kuni järgmise päeva hommikuni, kui vallutatakse Panikovitši ja tungitakse Riia—Pihkva kiviteeni ja Sabolotje küalani. Saagiks sai polk 10 rasket kuulipildujat ja hulk muud sõjavarustust. Surma sai Panikovitši vallutamisel 5. roodu ülem lipnik Pall, haavata mõned üksikud.

Siin tegutses 7. jal. polgu vastu vaenlasel 5 polku jalaväge, 2 ratsapolku ja 6 soomusautot. Järgmisel päeval olid sunnitud polgu osad vaenlase raske suurtüki- ja soomusautode tule all tagasi tõmbuma Rossolovo — Aristovo — Karlovo — Ratševa — Davõdov-Konetsi — Kalkutina joonele. Polk peab sidet: paremale Sakala partisaanide polguga, vasakule Kuperjanovi partisaanidega (Podlesjes ja Mitkovitsis). Kõik vastase katsed, polgu osi nimetatud joonelt välja ajada, nurjas-

tusid. 5. ja 6. roodud anti 24. aprillist Sakala partisaanide polgu ülema käsutusse. Jälle kordus kurvem nähtus meie polgus — allüksuste andmine teiste väeosade käsutusse...

Vahepeal läheb vaenlasel siiski korda suurte jõudude ülekaaluga polgu rinnet vähe tagasi suruda ja 26. IV asuvad polgu osad Petseri kaitsejoonel Lapteva — Aristova — Poljanõ — Sõromäätin — valvetõkked Rossolovas ja Karlovas — edasi Zalesje — Kalkutina — Barkanova — Zatrubje — Lebedõ — Bobkova — Podlesje — Riseva. Polgu operatiivstaap Petseris.

Ülalnimetatud kaitsejoonest ei ole punaväed enam üle saanud. Kõik nende katsed ja jõupingutused polgu rinnet läbi murda ebaõnnestusid.

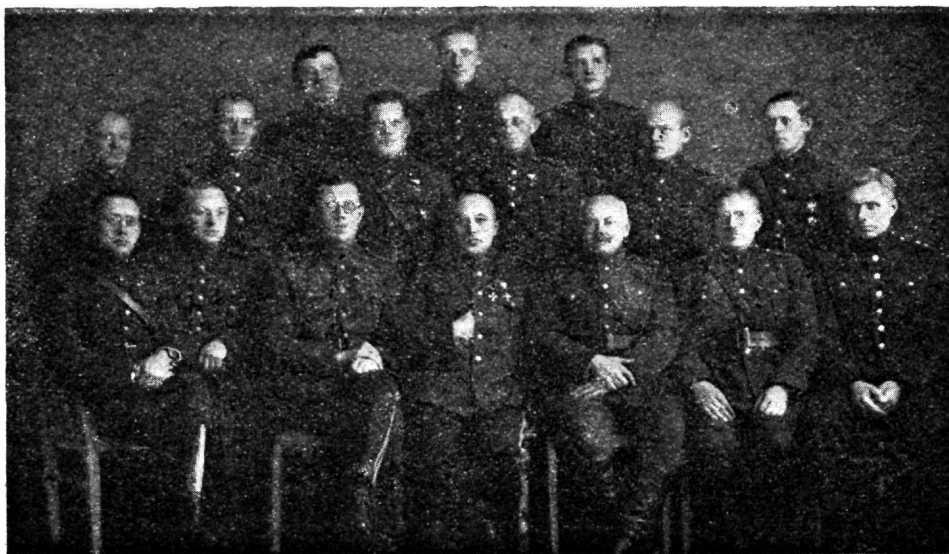
Rügemendi ajaloo korraldaja kirjutab Vana-Irboska vallutamisest ja Pihkva operatsiooni kohta muuseas:

„24. mail, hommikul vara, algas meie poolt üldine pealetung „Pihkva operatsioon“, millest 7. polk terves koosseisus osa võttis. 7. jal. polk tungis punaste väerindele peale Aristova külast (incl.) kuni Beresnjudi küalani (incl.), kuna pahemalt poolt Kuperjanovi partisaanide, paremalt poolt Sakala partisaanide polk pealetungisid.

Ehkki ületulijaid polgu II pataljoni kohal Lebedõ, Zatrubje, Borkanova külade juures palju oli, olid kommunistid ja mitmed nende poolehoidjad valvel ja avasid meie pealetungivatele väeosadele tule. Üle tulid kõik Eesti kommunistlikud polgud ja mitu Vene mobiliseeritud polku ühes rinde ülema Ritti ja staabiülema Maasikuga. Ületulijaid pealetungi esimesel momendil oli üle 1000 mehe. Nad tulid koos relvade, kuulipildujate, padrunitega, varaaitate, vooride ja väliköökidega. See sõjasaak langes kõik 7. polgu kätte. Edaspidisel pealetungimisel leidis polk vahel tugevat vastupanu. Meil oli haavatuid ja surnuid. 24. mail kell 0800 jõudsid polgu osad Vana-Irboska alevisse. Polgu osad liiguvad Vana-Irboskast läbi ja asuvad taktikaliselt headele seisukohtadele umbes sinna, kus nüüd Vabariigi kuivamaa piirjoon, ja nimelt: III pataljon asub Kolosovka mõisa — Petrovo — Poddubje külade joonele, II pataljon — Krääkova, Šahenitsi, Zagorje — Leski joonele ja I pataljon Miltsi — Tešenvitši — Suure-Retški — Senno joonele, kus organiseeritakse kaitse.

25. mail asub 7. polk joonele (paremalt): Kolosovka mõis — Bašakova —

7. jalaväe rügemendi staabi ja komandode ohvitserid 1928. a.

Istuvad (vasakult): *Ltn. Klein, n.-ltn. Lübek, kpt. Uulberg, kol.-ltn. Kunnus, san.-kol.-ltn. Krause, sv.-am. Niklus, sv.-am. Tiiru.* Seisavad I reas: *Kapelmester Tamm, sv.-am. Condrat, ltn. Nurmberg, kpt. Seim, vet.-n.-ltn. Tiislar, n.-ltn. Kask.* II reas: *San.-n.-ltn. Sari, n.-ltn. Meeks, n.-ltn. Kraus.*

Zehnovo — Petrovo — Poddubje — Novaja — Filipkovo — Sujvo — Volkovo — Šahnitsi — Ržavki — Sagrivje — Lebež — Leski — Teševitši — Retškid — Tsernoševo — Iverino. Sellel joonel asub polk kuni 23. juulini. Siit käivad luuresalgad ja vähemad osad vaenlast, kes kaugele Pihkva linna taha ja Ostrovi eelsetele kaevikuile on taganenud, alaliselt tülitamas. Ehitatakse kaevikuid, jooksukraave ja kuulipildujate pesi, samuti ka blindaaže. Kaevikuid ehitatakse mitmelt realt. Kõik valmistatakse selleks, et kui punaväed saadud löögist toibuvad, siis nende vastupealetungi meie polgu kindlustatud kaevikute ees murda.

Polgus on kohal: 39 ohvitseri, 770 sõdurit, 62 mitmesugust kuulipildujat. Meeleolu on meestel ülihea.

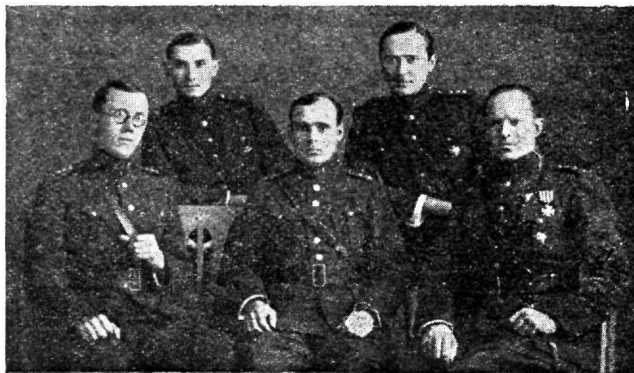
18. juunil saadetakse polgu II pataljon kapten Hindpere juhatusel Pihkva linna — 5. Rakvere polgu ülema käsutusse, kus pataljon kuni 1. juulini Pihkvas garnisoniteenistust ja väerindel Karamõseva sihis valvet peab. 1. XII pöördub pataljon tagasi polgu koosseisu ja asub Filipkovo — Zagrivje — Leski juonele, jätkates positsioonide kindlustustöid.

8. juulil saadetakse I brigaadi ülema korraldusel polgu III pataljon kapten Uulbergi juhatusel 5. Rakvere polgu ülema käsutusse ja võtab oma alla positsioo-

nid Veliikaja paremal kaldal, Tšerskaja raudteejaamast lõuna poole.

Polgu 1. ja 8. roodud tegutsesid Irboska kaitseliinist 35 km kaugusel Palkino, Gribuli külade raioonis.

7. jal. rügemendi ohvitseride kogu juhatus.

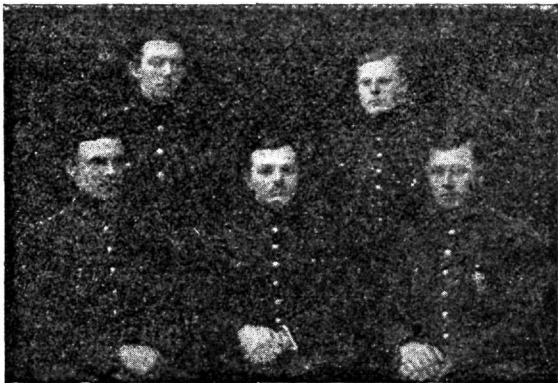
Istuvad (vasakult): *Kapt. Uulberg (laekahoidja), major Krappe (esimees), kpt. Stockeby (abiesimees).* Seisavad (vasakult): *N.-ltn. Piigert (majavanem) ja kapt. Viikmann (sekretär).*

Polgu päevakäsk nr. 185 § 3 — 1919. a. märgib rootude tegevuses järgmist:

„29. juunil sai välja saadetud 1. rood ühes osa ratsa- ja jalaluurajatega lipnik Vaigo juhatusel, kellele ülesandeks oli

tehtud Gribuli külast vaenlane välja lüüa ja edasi liikuda. Lahinguga võttis nime- tud salk Ogurtsõi, Šukovo, Podgonõ, Astaši, Malaja-Pletõnjeva, Michali ja Dik- tjari külad ära, mis juures sõjasaagiks langesid meie kätte 2 kuulipildujat ja vange.

7. jal. rügemendi õppekompanii.

Istuvad (vasakult): Ltn. Rooma, kapt. Ellram, n.-ltn. Neubauer. Seisavad (vasakult): N.-leitn. Kolk ja n.-leitn. Uus.

Sarnase vahva ülesande läbiviimise ja kohuste täitmise eest avaldan tänu salga ülemale lipnik Vaigole, 1. roodu sõdurite- le ja neile ratsa- ja jalamaakuulajatele, kes lahingust tegelikult osa võtsid.

Polgu ülem kapten Anderson.“

9. juulil võetakse polgu koosseisu juur- de 355 meest Peipsi Rannakaitse pataljo- nist, samuti täiendatakse polku eelnime- tatud pataljoni ohvitseridega.

19. juulil saadetakse polgu täienduseks 430 meest 2. diviisi tagavarapataljonist. 23. juuliks sai 7. polgu osade all olev Ir- boska kaitsejoon lõpulikult organiseeritud ja kindlustatud. Polgu I ja II pataljonid asusid: Kosõgina — Teševitši kindlusta- tud kaitsejoonelt rännakule Palkino, Gri- buli, Ostrovi linna suunas, et seal koon- duvaid suuremaid punaste jõude tagasi tõrjuda.

I ja II pataljonid asuvad kohale jõudes Palkina, Kitenki, Kononovo külade raioo- ni, kuna polgu III pataljon on Turova-Go- ra — Jelisejevo — Kiseleva joonel, kust ta asub pealetungimisele Ostrovi suunas.

Polgus on kohal: 34 ohvitseri, 1176 tääki, 58 kuulipildujat.

Algab ebaõnnestunud Ostrovi operat- sioon.

Sõdurite meeleolu ei olnud sügavale Venemaa sisse tungimisel kaugelki hea. Nad ei saanud aru, missuguseid eesmärke taotles Ülemjuhataja selle operatsiooniga. Olukord ei võimaldanud sõduritele tarvi- liselt ära selgitada operatsiooni tähtsust.

Asutakse pealetungile. 25. VII valla- tatakse I ja III pataljoni poolt rida vene külasid, kus rahvas meid vaenulikult vas- tu võttis, ja jõutakse suurte kaotustega kuni: Plugi — Kusnetsõi — Šabanovo — Borodino — Makarova — Gloti külade joonele, kuid punaste suurte jõudude üle- olekul siit enam edasi ei jõuta. Siin tegut- sevad peale arvurikaste vene kommunist- lise väeosade ja regulaarvägede ka 1. Tallinna, 2. Viljandi ja 3. Tartu kommu- nistlikud eesti polgud. 7. polgul on siin suuremad kaotused. Langeb 1. roodu ülem lipnik Vaigo, n.-ltn. Rass, langevad paljud nooremad juhid ja sõdurid.

5. augustil ilmub 7. polku polgu ülema abiks määratud alampolkovnik Kunnus, kes paljudest lahingutest isiklikult sõduri- tega osa võtab ja kõik punaste rasked vastukallaletungimised tagasi tõrjub. La- hingud polgu osade ja punaväe koondise vahel kestavad vaheldava õnnega kuni 14. augustini. Siis läheb vaenlasel korda polgu rinnet Skorobogatovo küla kohalt läbi murda ja 7. polgu käsutuses olevat Katšanovi pataljoni taganemisele sundida. Vaenlane jõudis oma eelosadega kuni 7. polgu staabini — Palkinasse. Siit tege-

7. jal. rüg. staap Võrus 1927/28. a. talvel.

vust arendades sundis ta tervet polku ta- gasi tõmbuma Saitsevo — Melnitsa — Starina — Suikova joonele. Kuid ka siin ei suutnud polgu osad vaenlast kinni pi- dada ja õhtuks tõmbuvad tagasi Irboska kindlustatud joonele, kus asuvad kaitsele.

II pataljon asus Kolosovka — Petro- vo — Filipkovo ja I pataljon Volkovo — Zagrivje — Teševitši külade kaitsejoone-

Sõprussidemed naabritega.

Läti 7. polgu ohvitseri külastab Eesti 7. jal. rügementi suvel 1927. a. laagris.
Laskeinspektor kol. O. Sternbeck tutvustab külalisi taktikalise olukorraga.

Eesti 7. jal. rügemendi ohvitseride esindus Läti 7. jal. polgu aastapäeval
Marienburgis suvel 1928. a. — *Kol.-leitn. KUNNUS peab vihma all tervituskõnet.*

le, kus asuti enne 23. juulit ja mis oli eneselt omal ajal organiseeritud.

III pataljon jäi 5. jal. polgu ülema käsitusse.

Ülemjuhataja telefonogrammi põhjal nr. 3882/1148 lahkub 7. polgu ülem alampolkovnik Anderson polgu ülema kohalt ja polgu ülemaks määratakse alampolkovnik Kunnus, kes 18. augustil polgu tegevuse

juhtimisele asub. 19. ja 20. augustil asuvad polgu I ja II pataljonid pealetungimisele, purustavad kohale jõudnud punaste üksused ja vallutavad Lakno — Usohi — Petrigina — Vöstavka — Vasiljeva — Žigi külade joone.

Raskesti saab haavata lahingus poigu vasakul tiival polkovnik Kubbo.

23. VIII asetab endine Rannakaitse pa-

taljoni ülem lnt. Pedak lnt. Maureri ja asub I pataljoni juhtimisele. II pataljoni jääb kapten Hindperi juhtida, kuna III-da pataljoni kohale jõudmiseni viimase rindele asub 3. jalaväe polgu I pataljon kapten Lindemanni juhatusel, kes 7. polgu ülema käsutuses Irboska kaitselahinguist osa võtab.

7. jal. rüg üleajateenijate kogu juhatus.

Istuvad par. vasakule: *Velto. E. Eister (laekahoidja), velto. A. Anton (esimees), 1-se järgu kirjutaja E. Lapen (abiesimees), velto. K. Sander (kirjatoimetaja)*. Seisavad par. vasakule: *V. a. o. V. Kohk (majavan.), kpr. J. Eritlane (laenukassa asjaajaja)*.

25. VIII jõudis 7. polgu III pataljon Senno külla ja asus oma polgu koosseisu. Ta jagatakse polgu I ja II pataljonide vahel, kus roodud alalise lahingtegevuse tagajärjel arvult kokku on kuivanud.

Vaenlase tegevus muutub päev-päevalt intensiivsemaks. Ta pommitab iga päev vaheaegadega polgu kaitsepositsiooni kergeist ja raskeist kahureist. Kõvendab luuretegevust ja võtab ette tõsiseid katseid meie polgu rinnet läbi murda. Nii 31. VIII vastu 1. IX öösel tungis vastane energiliselt peale, kuid sai suurte kaotustega Filipkovo—Volkovo külade alt purustatult taganema löödud. Alati said vaenlase kallaletungid polgu allüksuste püssi-, kuulipildujate- ja hästi toetavate patareide tulega likvideeritud.

Et punased kommunistlised väeosad oma relvadega polgu kaitserinnet ei suuda purustada, siis asuvad punaväe komisсарid teise relva juurde — kihutustööle polgu sõdurite keskel. Nad saadavad üle kaitsejoone lendlehti, üleskutseid, kuid niisugune relv ei anna mingisuguseid tagajärgi. Punased loobuvad nüüd ka sellest katsest.

3. septembril ilmus polku polgu ülema abina Tartust 2. diviisi tagavarapataljo-

nist kapten E. Ahman, kuna senine polgu ülema abi ja endine Järvamaa pataljoni ülem lnt. Kanep soomusautode kolonni teenistusse üle viiakse.

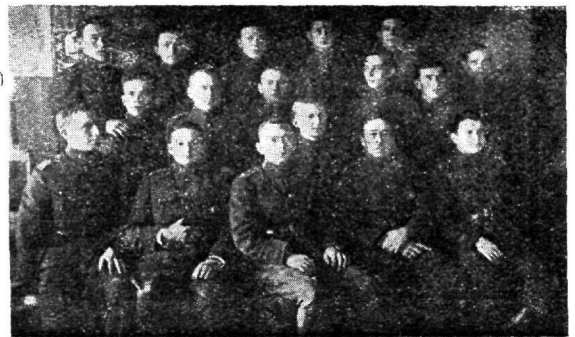
Kuni 20. IX pommitab vaenlane polgu asukohti ja toimib luuret. 20. IX asub ta pealetungile kogu polgu rindel, suunides pealetungi üle Mõlova, Novaja (Ostrovi kivitee raioon), eesmärgiga vallutada Vana-Irboskat. Vaenlase pealetung lüüakse tagasi talle suurte kaotustega. 4. ja 5. roodud jälitasid taganevat vaenlast kuni Krivtseva — Lubjatino — Babjakovo küladeni, korjates vaenlase poolt maha-loobitud varustust.

Roobastikku lahingtegevusega on polgus käimas hoolas õppe- ja kasvatustöö. Kompaniid tõmmatakse järjest nädalaks reservi, kus nendele puhkuse ja töö kõrval pakutakse meelelahutust muusika ja mängude näol. See oli uudiseks. See meeldis.

Brigaadi ülem polk. Pinding, revideerides polku, omas operatiivkäsus nr. 35 — 14. IX. 1919. a. Irboska vägede grupile tänab 7. polku hea distsipliini, sisekorra ja osava lahingtegevuse eest.

Sv. Ülemjuhataja päevakäsu nr. 562 põhjal formeeritakse polgus endisest kuulipildujate komandost kolm kuulipildujate roodu, et tulevõimet kindlustatud kaitsejoonel tõsta.

7. polk asub Irboska kaitsejoonel (paremalt) Belkovo — Velje — Kosõgina —

7. jalaväe rügemendi 1. pataljoni üleajateenijad allohvitsersed 11. XI 28.

Petrovo — Novaja — Filipkova — Zagrivje — Teševitši — Retški — Iverina. Polgus kohal: ohvitsere — 32, täake — 1044, kuulipildujaid — 57.

Vaenlase suurtükitle rünnakud meie kaitsejoone peale on marulised. Kõik vaenlase katsed, läbi murda polgu rindest,

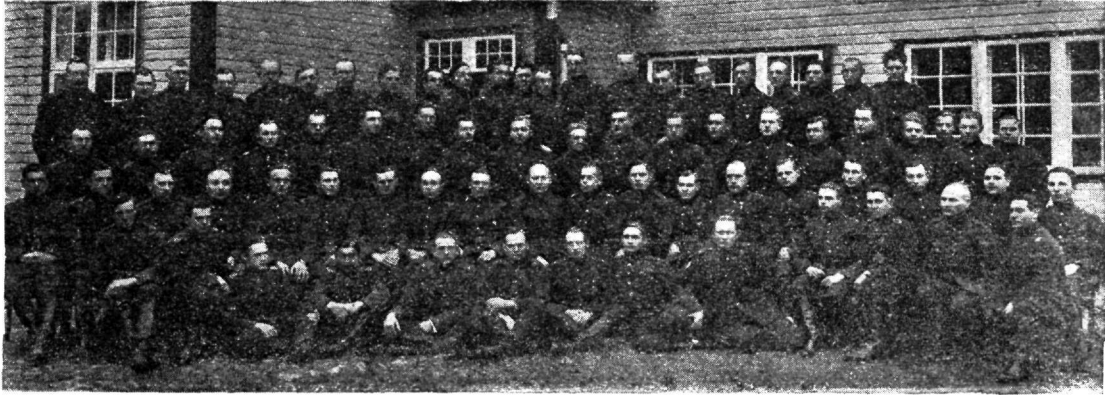
aetakse meie tabava kuulipilduja-, suur-
tüki- ja püssitulega nurja.

4. oktoobril 1919. a. vahetab 5. Rak-
vere jalaväe polk 7. jal. polgu rindelt ja
polk asub reservi — esimest korda polgu
asutamisest saadik — Zalesje — Ratševo
— Kutšhina — Gorohovo — Lebedõi —
Barkanova raiooni. Puhkust kasutatakse
polgu sõjaliseks väljaõppeks ja sisekorra
tõstmiseks. Ühtlasi korraldatakse ohvit-
seridele ja sõduritele meelelahutuseks pi-
dusid.

7. X. liidetakse Panikovitši pataljoni
7. jal. polgu koosseisu. Pataljoni ülemaks

Velje — Kosõgina joonele. Meie ratsa-
komando teotsedes 5. Rakvere polgu
ees, tungis Velikaja jõeni. Siin tuleb alla
kriipsutada, et polkül ei andnud enam
omi osi naabrite k ä s u t a d a ilma, et ise
või ta abi oleks saanud kontrollida selle
käsitamise ulatust ja otstarbekohasust.

24. X 1919. a. vahetab 7. polk 5. Rak-
vere polgu Irboska kaitselinnilt välja ja
astub uuesti, uue energia ja jõuga tege-
vusse. Roodud asuvad positsioonile (pa-
remalt) Velje — Kosõgina — Novaja —
Volkovo — Sagrivje — Leski — Teše-
vitši — Iverina — Podramje.

7. jal. rügemendi üleajateenijad sügisel 1928.

saab kapten Kallion. Selle pataljoni koos-
seisus teenivad sõduritena ja juhtidena
kohalikud venelased, lätlased ja suures
vähemuses eestlased. Nüüd on 7. polk
jälle kolmepataljonilise koosseisuga. I pa-
taljoni juhib kapten Uulberg, II-st kapten
Hindper, III-t kapten Kallion.

7. X. saabub kohale 2. diviisi tagavara-
pataljonist 149 väljaõppinud raske-kuuli-
pildurit, kes uuesti formeeritavatesse klp.
roodudesse määratakse. Lahinguvõime
polgus kasvab, sõdurite meeleolu ja vaim-
line tasapind on hea.

12.—13. okt. võeti ette lõunarindel
retk, mida teostas 5. Rakvere polk juur-
de antud 7. polgu III pataljoni ja ratsa-
komandoga (40 mõõka). Olgugi, et vä-
hem osa polgust saadeti lahingusse, pol-
gu ülem al.-polk. Kunnus ja abi kpt. Ah-
man läksid oma osadega kaasa. III pa-
taljonist ja juurde antud 5. kerg. pata-
reist (leitn. Raag'i patareid) moodustatud
kolonni juhtis otseselt kapt. Ahman. See
kolonn jala- ja suurtükiväe hea koostöö
tõttu vallutas kiires korras rida külasid
ja 13. okt. õhtuks jõudis Lakno raiooni.
Ülesande täites, pöördus kolonn tagasi

Rindel on elav luuretegevus nii vaen-
lase kui ka polgu osade poolt ja kõva
vastastikune suurtükitali.

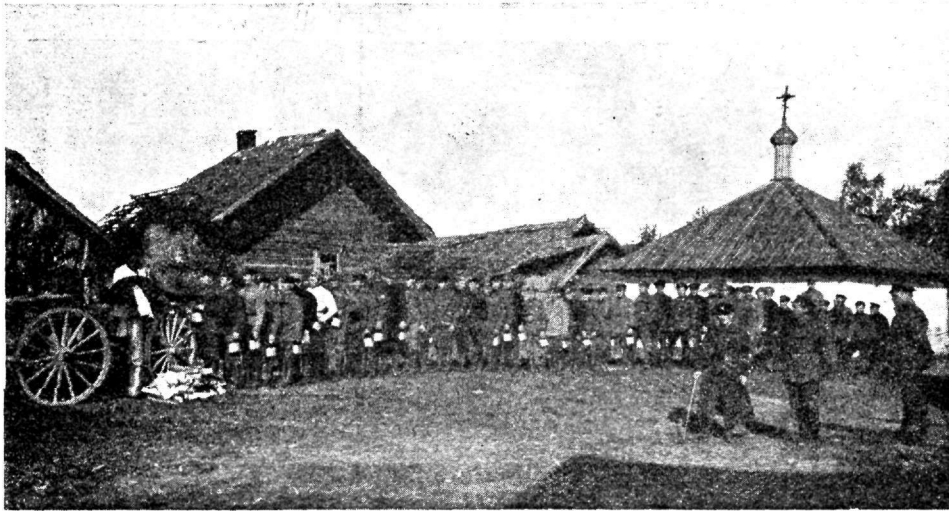
5. XI võetakse ette kogu Pihkva rin-
del üldine pealetung, millest 7. jal. polk
terves koosseisus osa võtab. Polgu rin-
de vastu asuvad punaväe osad on end
hästi kindlustanud. Vastupanu on äge.
7. polk annab pealöögi üle Ledistshe,
Dubägi. Keskpäevaks oli vaenlase vas-
tupanu murtud. Pealetung arenes edu-
kalt. Polgu allüksused asusid 5. XI õh-
tuks Lakno — Usohi — Sebež — Petrigi-
na — Võstaoka — Usadistše — Babja-
kova — Oparino — Dubjagi joonele, luu-
re osad jõudsid Velikajani. Selles peale-
tungis langesid kangelastena lipnikud
Lillak ja Valk ja 7 sõdurit, haavatuid oli
27. See oli polgule raskemaid kuid hiil-
gavamaid ülesandeid Vabadussõja lõpu-
päevil. Polk täitis ta hästi ja asus uuesti,
nagu seda soovis kõrgem väejuhatus,
kaitsele Irboska positsioonidele. Ehkki
punased mitmel korral püüavad polgu
kaitserinnet Belkova — Kosõgina — No-
vaja — Volkova — Zagrivje — Teševitši
— Iverina joonel läbimurda ja sundida

polgu osi taganemisele — ei lähe see neil enam korda, iga kord hävinevad nende läbimurde salgad meie tule all. Viimane suurem ja ägedam läbimurre punaste poolt teostati 17., 18. ja 19. detsembril 1919. a. Belkova — Kaponiiri — Velje raionis, kuid 7. ja 8. roodud ja õpperood likvideerisid selle.

Polgu lahingteeneid hindas vääriliselt 2. diviisi ülem polkovnik Puskar ja tema abi polkovnik Pinding, kes lahkudes oma ametkohalt, telegrammi saatis:

oli kõigil ülev. Tundus tugev side juhtide ja alluvate vahel. Meeleolu tõusis veel enam, kui kätte saadi ülemjuhataja telegramm:

„Tervitan 7. jalaväe polku aasta-päeva puhul. Ühe aasta eest ühendas kõrge isamaaline tung Järvamaa kodanikke Paide kaitsepataljoniks, kes vaenlase Paide linna juurest tagasi tõrjus ja edasi liikus Tartu ja lõuna poole, tugevaks polguks kasvades. Soovin polgule edu ja loodan, et ka

7. jal. polgu reserv-osad Irboska alevikus nov. 1919. a.

„7. polgu ülemale. Irboska väerinna lahkudes uue teenistuse kohale, palun Teid vastu võtta ja edasi anda Teile alluvale polgule ja patareidele minu parimad soovid. Koostöötamine Pihkva — Irboska all, Teie juhatusel 7. polgu poolt toimepandud vägitööd saavad minule jäädavaks heaks mälestuseks olema. Soovin ka edaspidi head edu ja kindlat meelt meie Vabariigi loomise lõpule viimiseks. Polkovnik Pinding.”

29. XII 1919. a. mälestati 7. polgu kestvuse 1-st aastapäeva, päeva, mil ülemjuhataja aasta eest omas päevakäsus käskis Int. Kanep'il Järvamaa pataljoni formeerimisele asuda. Päeva pühitseti 7. polgu operatiiv staabis Vana-Irboska ohvitseride ja sõdurite esitajate osavõttel aktuse ja koosviibimisega. Ehkki kaitsekraavidest veel kõlasid paugud, kuulipildujad ragisesid ja suurtükid mürtsusid, tundus siiski, et suur töö, Isamaa piiride kaitse relvaga, on jõudmas lõpule. Meeleolu tähtsa päeva mälestamisel

edaspidi Teie iseseisvuse mõte saab kõiki ühendama vaenlasele vapralt vastupanemiseks, nagu seda Paide pataljon ja 7. polk aasta jooksul on teinud.

Laidoner.”

Ülemjuhatajale vastati:

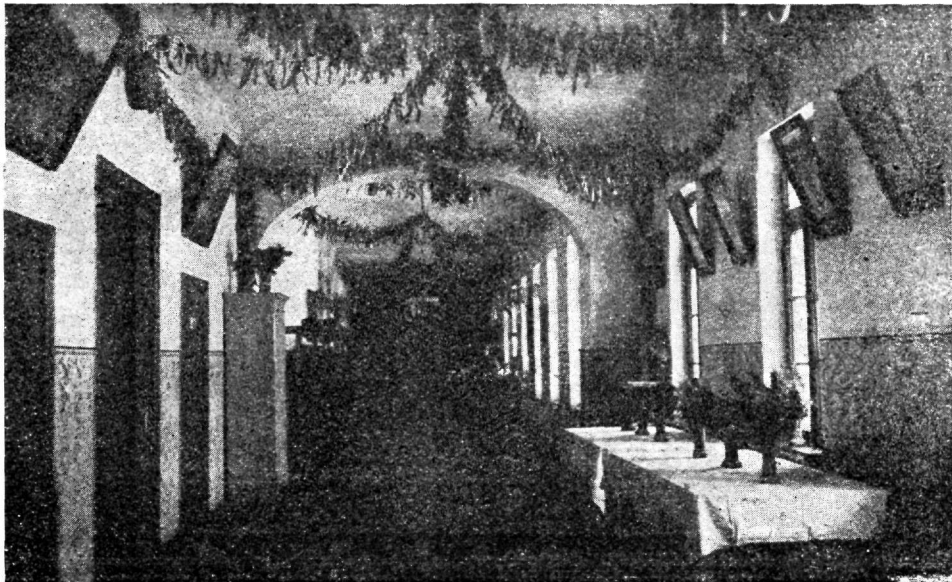
„Täna polgu aasta-päeval polgu operatiiv staapi kokkutulnud ohvitseride ja sõdurite esitajad tervitavad Teid, härra Kindral, kui oma armastatud ja kõrgesti lugupeetud Vägede Ülemjuhatajat jo soovivad Teile jõudu ning tervist Vaba Eesti kaitsmiseks.“

Lauldakse püsti seistes „Mu isamaa, mu õnn ja rõõm“ ja teisi isamaalikke laule. Lahkudes püsi juurde kaevikku, lubati nüüd ja edaspidi võidelda kuni viimase veretilgani.

Algasid vaherahu läbirääkimised. 7. polgule sai osaks ülesanne olla rahudelegaatide ja pantvagunite vastuvõtjaks ja

7. jal. polgu „Taara kasarmud“ Võrus.

7. jal. rügemendi Võru kasarmute sisemus.

ärasaatjaks. Läbilaske punkt oli Teševitshi küla juures, kuna kokkusaamised meie ja N.-Vene võimude vahel toimusid Krasnaja Rjepa piirkonnas Pihkva kivi-teel.

Vaherahule järgnes 2. veebr. 1920. rahu, mille järele polk asus piirivalvesse Veljest kuni Vidavitšini s. o. endistele lahingukaevikute asukohtadele ja joonele. Püsis siin kuni riigi piiri lõpuliku kindlaksmääramiseni.

29. märtsil 1920. a. vahetab formeeritud 2. piiriküti pataljon 7. polgu osad piirilt. Polk asub Vana-Jrboska alevi ja ümbruskonna küladesse. 15. aprillil 1920.

a. asub polgu III pataljon Petseri ümbrusesse. 10. mail I ja II pataljonid ning polgu operatiiv staap V.-Jrboskast viiakse üle Petseri.

Algab demobilisatsioon. Palju mehi saadeti 7. polgust 2. piiriküti pataljoni, 1. Ratsapolku ja polgu õppekomando tervena Tartusse diviisi õpperoodu koosseisu.

2. mail 1920. a. formeeritakse 7. jala-väe polk ümber uute koosseisude järele. Polgus on nüüd 1., 2., 3. rood ja kuulipildujate rood. Uuesti formeeritud roodud ja komandod asuvad Petseri linnas ja ümbruskonna külades. Peetakse õppust ja vahit

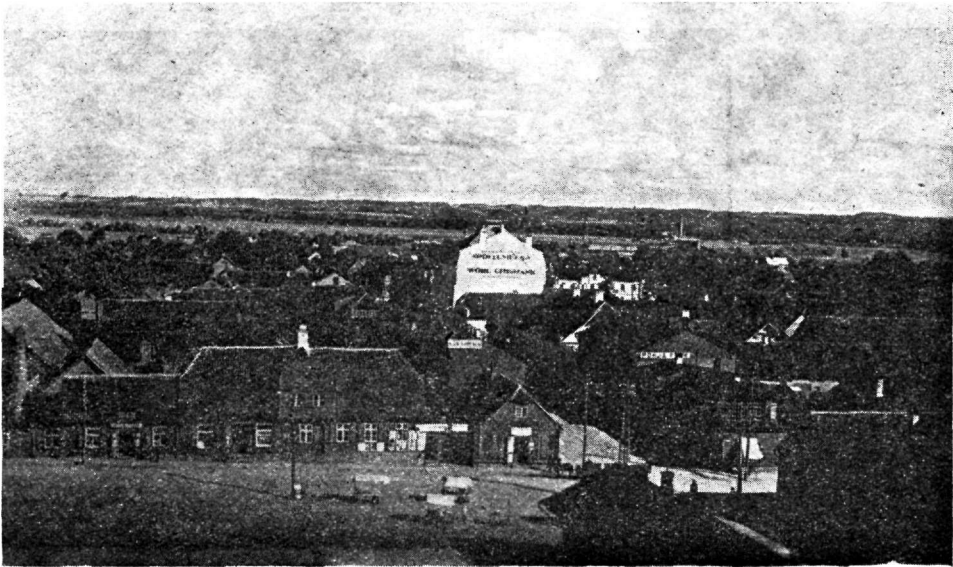
Võru park Tammula järvelt.

teenistust. 1. roodu ülemaks kapten Uulberg, 2. roodu ülemaks — kapten Reinthal ja 3. roodu ülemaks — kapten Kallion, kuulipildujate roodu ülemaks kapten Pily. 15. mail saadetakse diviisi ülema korral-

Hiljem asetatakse polk uuesti Petseri ja roodud paigutatakse piirivalve teenistusse, kuhu nad jäävad kuni 1. jaanuarini 1921. a., s. o. kuni 7. polgu likvideerimiseni.

1. jaanuaril 1921. a., peale väeosade koondamist, asub 7. pataljon, kui 7. jal. polgu järeltulija, kapten E. Ahman'i juhatusel Tartu 2. jalaväe polgu koosseisu, kuna senine polgu ülem alampolkovnik Kunnus 2. diviisi remontkomisjoni esimeheks määratakse.

Tartus, 2. jal. polgu koosseisus, asub 7. pataljon kuni 7. juulini 1921. a., mil Sõmini käsul 7. pataljon uuesti Eesti lõunapiiri kaitsele asetatakse. Samal ajal liidetakse 7. pataljon ja 8. pataljon (end. 8. jal. polk) kokku uueks 7. jalaväe polguks, asukohaga Võrus.

Võru üldvaade.

dusel 1. ja 3. rood Pihkva järve kaldale uuesti piirivalve teenistusse. 3. rood kapten Ellramiga asub Mološva raiooni ja 1. rood kapten Uulbergi juhatusel Kulje raiooni, kuna piirikaitset teostati Anohovost kuni Võõbsu alevini. 4. juulil 1920. a. on polgu nimekirjas: 20 ohvitseri, 4 ohvitseri asetäitjat ja 197 tääki. 10. juulil tuuakse polgu koosseisu osa end. Katšanovi pataljoni mehi, selle väeosa likvideerimise tõttu. Polgus olevate meeste arv tõuseb nüüd 535 peale, kuna nimekirjas on 741 meest.

Augustikuul 1920. a. tuuakse 7. polk terves koosseisus Võru. Allüksused asuvad Võru linna ja ümbruskonna küladesse.

Polgu staabiks jäi end. 5. Rakvere polgu staap, kuna rügemendi ülemaks määrati polkovnik Pinding, endine 5. polgu ja sõjaaegne I brigaadi ülem. Polkovnik Pindingu lahkumisel määrati uueks 7. jal. polgu ülemaks alampolkovnik Kurvišs, kes aga polku kohale ei ilmu ja kelle aset täidab alampolkovnik Liivak.

Alampolkovnik Liivak'ule järgneb 1922. aastal alampolkovnik Aalberg, kes suure usinusega uue 7. jal. polgu sisemisele korraldamisele ja ülesehitamisele asus. Vormeeritakse polgu II pataljon asukohaga Valga linnas, kuna I-seks pataljoniks nimetati 7. pataljon ja kolmandaks jäi VIII pataljon oma endise numbriga. 1923. a. al-

gul tõmmatakse ka rügemendi piirivalve osad Vidavitši-Laura piirijoonelt tagasi ja asetatakse: I pataljon Petseri linna, VIII-s — Võrru, II pataljon Valka.

1923. aastal määratakse 7. jalaväe rügemendi ülemaks kolonel J. Kruus, Vabandussõjaaegne 3. jal. polgu ülem, kes rügemendi kuni praeguse ajani edukalt juhib.

1924. aastal vormeeritakse rügemendile juurde III pataljon, kelle asukohaks esialgul Valga linn, pärast Nursi mõis. Praegusel ajal on 7. jalaväe rügement, kui katteosa, kolmepataljonilises koosseisus, milledest I pataljon asub Petseris, II ja III Võrus, kuna VIII pataljon rügemendist eraldati 8. üksikuks jalaväe pataljoniks.

Nüüd on juba mõnda aastat kestnud järjekindel 7. jal. rügemendi ülesehitamise töö. Rügemendile on ehitatud ilusad ja ruumikad kasarmud, on asutatud ja ehitatud sõdurite suviseks väljaõppeks mugavad ja kõigiti armsad laagri elamud meie kaitseväelastele tuntud Lõunalaagris. Ka-

sarmud ja laager muutuvad sõduritele õppeaja kestvusel teiseks koduks, kust teenistusaja lõpul paljudel kahju on lahkuda. Ka ei tundu sarnase mugavuse juures sõduritele õppus ja distsipliin mitte survena, vaid siin täidab iga sõdur rõõmsal meelel omi kohuseid ja mitmed kutsed noorsõdureid on rahuajal suure usinusega siin omandanud hea sõjalise ettevalmistuse.

10 aastat 7. jal. rügemendi elust, alates Järvamaa pataljoni asutamise, sõja-aegse 7. jalaväe polgu organiseerimisega ja praeguse 7. jal. rügemendi sisemise elu korraldamise ja õppetööga, on lühikene aeg väeosa ajaloos, kuid küllaldane, et rajada tööle alus ja anda õige suund. See on tehtud. 7. jal. polk on möödunud 10 aasta jooksul kestvates võitlustes pannud aluse oma Isamaakaitse tööle, on rahuajal kosunud ja kasvanud oma energiliste juhtide juhatusel ning võrsunud tugevaks üksuseks meie riigi vastutusrikkama rinde kaitseks.

7. j. polgu ridades vabaduse eest võideldes langenud kangelased.

„Plus on surra Isamaa eest!“

Rms.	Erde, August	5. 1. 19.	Rms.	Lääts, Eduard	9. 3. 19.
N. a. o.	Tõngu, Verner	5. 1. 19.	„	Kotkas, Johannes	10. 3. 19.
Rms.	Grosberg, Vladimir	31. 1. 19.	„	Pentmann, Gustav	10. 3. 19.
„	Angelus, Kaarel	23. 1. 19.	„	Embel, Gustav	11. 3. 19.
„	Laupa, Oskar	16. 2. 19.	Kapral	Feldmann, Jaan	11. 3. 19.
„	Niimann, Johannes	16. 2. 19.	Rms.	Palm, Jaan	13. 3. 19.
„	Preimann, Rudolf	16. 2. 19.	„	Luukin, Gerhard	18. 3. 19.
„	Tamm, Tõnis	18. 2. 19.	Al. ltn.	Mirka, Andres	21. 3. 19.
„	Rosenfeld, Johannes	18. 2. 19.	Rms.	Raus, Villem	21. 3. 19.
„	Berg, Johannes	18. 2. 19.	„	Rikberg, Nikolai	23. 3. 19.
„	Greenbaum, Aleks.	1. 3. 19.	„	Pariis, Konrad	23. 3. 19.
„	Tarius, August	1. 3. 19.	„	Spaidel, Adolf	23. 3. 19.
Lipnik	Sangernebo, Elmar	4. 3. 19.	„	Grünthal, Johannes	23. 3. 19.
Rms.	Leetsius, Johannes	4. 3. 19.	„	Stark, Johannes	27. 3. 19.
„	Kangur, Theodor	4. 3. 19.	„	Valmsen, Karl	27. 3. 19.
„	Kalman, Johannes	4. 3. 19.	„	Randmets, August	29. 3. 19.
„	Lutsius, Jaan	5. 3. 19.	„	Jakovits, August	30. 3. 19.
„	Puulmann, Anton	6. 3. 19.	„	Ekmann, Karl	21. 4. 19.
„	Kuusik, Aleksander	6. 3. 19.	„	Sikk, Eduard	22. 4. 19.
„	Laup, Eduard	6. 3. 19.	Lipnik	Pall, Aleksander	23. 4. 19.
N. a. o.	Reiser, Aleksander	6. 3. 19.	Rms.	Soobik, Aleksander	29. 4. 19.
Rms.	Tannebaum, Eduard	7. 3. 19.	„	Sörg, Johannes	29. 4. 19.
N. a. o.	Kepmann, Johannes	7. 3. 19.	„	Ellmann, August	29. 4. 19.
Rms.	Valguta, Rudolf	7. 3. 19.	„	Nurklik, Johannes	4. 5. 19.
„	Madisson, Joosep	7. 3. 19.	„	Ekarjus, Karl	9. 5. 19.
„	Tambur, Eduard	7. 3. 19.	„	Kraav, Arved	9. 5. 19.
„	Kreventsel, Gustav	7. 3. 19.	„	Kroon, August	9. 5. 19.
„	Koover, Peeter	7. 3. 19.	„	Piir, Rudolf	9. 5. 19.
„	Keeroja, Johannes	8. 3. 19.	„	Kidron, Hugo	9. 5. 19.
„	Kull, Gustav	8. 3. 19.	„	Samler, Aleksander	17. 5. 19.
N. a. o.	Koppel, Kaarel	8. 3. 19.	„	Oja, Oskar	19. 5. 19.
Rms.	Koik, Preedik	9. 3. 19.	„	Kranberg, Otto	12. 6. 19.
„	Hindok, Jakob	9. 3. 19.	Velsker	Naaris, August	30. 6. 19.

Rms.	Veinberg, Johannes	2. 7. 19.	Rms.	Reinhold, Johannes	27. 8. 19.
"	Punapart, Aleks.	8. 7. 19.	"	Raba, Jaan	28. 8. 19.
"	Mathiesen, Johan	18. 7. 19.	"	Neumann, Alfred	30. 8. 19.
"	Tooming, August	25. 7. 19.	"	Rõigas, Jaan	31. 8. 19.
Lipnik	Vaigo, Johan	25. 7. 19.	"	Unojaan, Karl	31. 8. 19.
Rms.	Anderson, Arnold	25. 7. 19.	"	Saar, Madis	1. 9. 19.
Rms.	Saar, Karl	26. 7. 19.	"	Vurt, Rudolf	1. 9. 19.
"	Jürgenson, Rudolf	26. 7. 19.	"	Piir, Karl	5. 9. 19.
"	Villemson, Friedrich	28. 7. 19.	"	Oinav, Oskar	13. 9. 19.
"	Anton, Hendrik	30. 7. 19.	"	Koppel, Johannes	13. 9. 19.
N. a. o.	Treiblat, Andres	30. 7. 19.	"	Sotan, Eduard	16. 9. 19.
Kapral	Seer, Elmar	30. 7. 19.	"	Pirnbaum, Voldemar	17. 9. 19.
Rms.	Lekstein, Hans	30. 7. 19.	"	Prik, Villem	17. 9. 19.
"	Sojeva, August	30. 7. 19.	"	Kukk, Karl	23. 9. 19.
"	Hani, Siimon	30. 7. 19.	"	Henn, Aleksander	23. 9. 19.
"	Jaakson, Jaan	30. 7. 19.	"	Biene, Johannes	23. 9. 19.
"	Maurer, Johannes	2. 8. 19.	"	Visko, Oskar	3. 10. 19.
"	Velsenfeldt, Jaan	2. 8. 19.	"	Millestrov, Priidik	4. 10. 19.
"	Ratassepp, Adelbert	7. 8. 19.	"	Turba, Elmar	6. 10. 19.
"	Maalmeister, Johannes	7. 8. 19.	"	Paabel, Aleksander	18. 10. 19.
"	Suur, Johannes	9. 8. 19.	"	Semjonov, Filip	1. 11. 19.
"	Abel, Leonhard	15. 8. 19.	Lipnik	Lillak, Arnold	5. 11. 19.
"	Järvapera, Robert	15. 8. 19.	"	Valk, Hans	5. 11. 19.
"	Kukk, Eduard	15. 8. 19.	Rms.	Kost, Karl	5. 11. 19.
"	Klee, Gustav	15. 8. 19.	"	Lindemann, Aleksander	5. 11. 19.
"	Sotnik, August	15. 8. 19.	"	Pärn, Voldemar	5. 11. 19.
"	Tielger, Heinrich	16. 8. 19.	"	Nõmmik, Jüri	5. 11. 19.
"	Andreas, Teodor	17. 8. 19.	"	Vasiljev, Filip	5. 11. 19.
"	Oumann, Voldemar	20. 8. 19.	"	Sipp, Aleksander	6. 11. 19.
"	Jõgi, Eduard	20. 8. 19.	"	Käärlik, Eduard	7. 11. 19.
"	Möttus, Juhan	20. 8. 19.	"	Kommusaar, Alfred	15. 11. 19.
"	Pöder, Bruno	20. 8. 19.	"	Resser, Karl	20. 11. 19.
"	Männik, Jakob	20. 8. 19.	Lipnik	Jürisson, Aleksander	29. 11. 19.
"	Tamberg, Hugo	21. 8. 19.	Rms.	Kusmin, Stepan	7. 12. 19.
"	Anschmidt, Johan	21. 8. 19.	"	Kannus, Toomas	16. 12. 19.
"	Härm, Rudolf	23. 8. 19.	Velty.	Spaidel, Otto	17. 12. 19.
"	Klopats, Ernst	23. 8. 19.	Rms.	Kranich, Johannes	17. 12. 19.
"	Haan, Albert	24. 8. 19.	"	Roosing, Jüri	17. 12. 19.
"	Tänav, Jaan	25. 8. 19.	"	Kull, Johannes	17. 12. 19.

7. jal. polgu Vabaduseristi kavalierid.

„Mitte au, void Tsamaa eest!“

I liigi 3. järgu ja II liigi 3. järgu:

Al.polk. Kunnus, Paul.

I liigi 3. järgu:

Kapten Ahman, Eduard.

Lipnik Sangernebo, Elmar.

Al.kapt. Laats, Artur.

II liigi 3. järgu:

Leitn. Anni, Anton.

" Husmann, Johannes.

Al. ltn. Maurer, Herbert.

" Mirka, Andres.

" Villup, August.

" Vink, Aleksander.

Lipnik

Pall, Aleksander.

" Vaigo, Johannes.

" Valk, Hans.

Velty.

Bergent, Karl.

" Spaidel, Otto.

V. a. o.

Kramer, Aleksander.

" Tõruvere, Voldemar.

" Nool, Paul.

V. a. o. Reinart, Martin.

" Tiidemann, Johannes.

" Feldmann, Tõnis.

" Pennar, Johannes.

N. a. o. Pikkberg, Jüri.

" Partel, August.

" Turjakas, Aleksander.

" Altof, Aleksander.

" Pinka, Karl.

" Haave, Rudolf.

" Brükker, Osvald.

Kapral Kurg, Johannes.

" Leks, Eduard.

" Värtmann, Karl.

" Venning, August.

Rms.

Reesev, Karl.

" Suits, Nikolai.

" Tomberg, Rein.

" Rubis, Johannes.

" Pensa, Johannes.

" Tõnnison, Jüri.

" Sepp, Johannes.

" Kirt, Peeter.

7. Jalaväe rügemendi sünnid*).

A. Veiler

Riigikogu liige. Järvamaa kaitsepataljoni asutaja.

Detsembrikuu keskpaiku Järvamaa pakub rasket pilti. Paide valmistub juba punavägede tuleku vastu. Jõukamad kodanikud on Tallinna sõitnud, ärid pakivad kaupu. Maakonna- ja linnavalitsuse ametnikud kogunevad öösiti ühte ruumi, vahipostid on väljas. Sõjariistad puuduvad, peale mõne püssiloksi, mis kaitseliitlaste käes. Maakonnavalitsuse esimehe V. Tombergi arvates on võimalik, et enne punavägede tulekut juba kohalikud enamlased võimu oma kätte võtavad. Seisukord on äärmiselt tõsine. Rõhutatud meeolus sõidab Maapäeva saadik Peet Johanson 17. detsembril Paidest Tallinna, et Ajutist Valitsust olukorraga tutvustada. Siin pöörab ta kõigepealt A. Veileri poole, kes on Paide linna esindajaks Maapäeval. Järgmised sammud viivad Sõjaministri K. Pätsi poole (olgu tähendatud, et K. Päts oli Järvamaa kolmandaks saadikuks Maapäeval). Nõupidamisel sõjaministeeriumis (asja arutamisel viibivad ka kindralid Larka ja Pödder) leitakse üksmeelselt, et olukord kiiret tegutsemist ja erakorralisi volitusi nõuab. 17. detsembril 1918. a. otsustatakse asu-

tada Järvamaa löögipataljon. Samal päeval peale lõunat saab maanõunik Peet Johanson Sõjaministri K. Pätsi allkirjaga nr. 923. all volituse, mille tekst muu seas kõneleb:

„Sõjaliselt käib Järvamaa löögipataljon harilikus korras vägede juhatuse alla. Iga löögipataljoni liige muutub peale vastuvõtmist harilikuks sõjameheks, kelle kohta kõik sõjaväelised korraldused on maksvad. Ohvitserid pataljoni määrab sõjaväe ülemus harilikus korras. Ülespidamise kulud kannab riik ja kogukond, kui nad vabatahtlikult ühe osa oma kanda võtavad...“

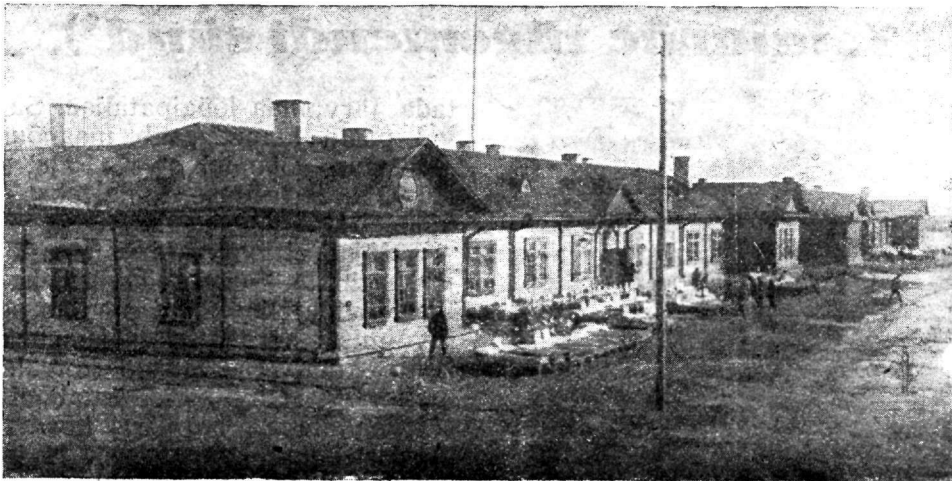
Sama päeva õhtul sõidab P. Johanson leitnant Kanepi saatel, kes on esimene ohvitser Järvamaa löögipataljonis, Paide poole teele. Veoautos viiakse püssid ja padrunikastid sadamatehaste laost raudteele, laaditakse Ülemiste mäel 3. klassi vagunisse ja 18. detsembri hommikul on esimene varustus juba Paides. Kuulutatatakse välja meeste vabatahtlik vastuvõtmine. Järvamaa löögipataljon on asutatud.

A. Veiler jääb veel mõneks päevaks Tallinna, et siin varustuse ja sõjaväelise juhatuse järelesaatmise eest hoolitseda. Nii on nelja päeva jooksul leitnant Kanepile toeks saadetud juba lipnikud Berg, Husmann, Treilmann ja al-ltn. Narustrang.

Seisukord Järvamaal läheb järjest tõsisemaks. Rakke jaam on juba vaenlase käes, niisama Koeru alev. 22. detsembril kutsutakse Paidesse nõupidamine kokku. Nõupidamisest võtavad osa peale Järvamaa löögipataljoni organiseerijate kõik pataljoni ohvitserid, kaks linna- (A. Eglon, M. Kraut) ja kaks maavalitsuse esitajat (V. Tomberg, J. Söödor) ja linna komandant st.-kapt. Oidermann. Nõupidamine leiab, et „sündmused arenevad sedavõrt kiirelt, et keskvalitsuse käske ja korraldusi ära ootama jäädes võiksid kõik nende järgi ettevõetavad sammud liig hilised olla ... tuleb iseseisvalt üles astuda ja olude nõuete järele toimeta-da...“ Edasi otsustab sama nõupidamine järgmised määrused välja kuulutada:

1) Kõik mehed 18—50 a. valdada nõukogude poolt kokku seatud nimekirjade järele tunnistada maakonna kaitsevälalasteks, 2) mehed 18—35 a. tunnistada Järvamaa kaitsepataljoni vastuvõetuteks,

*) Käesolevaks artiklikaks on toimetuse kasutanud hra A. Veileri mälestusi. Toim.

7. jal. rügemendi kasarmud Petseris.

nad on kohustatud kohe kogumispunkti-
desse ilmuma, 3) tühjendada jalamaid
vaenlase lähedal asuvad kohad, 4) täielik
võim maakonnas koondada ühe sõjaväe-
lase kätte, 5) Koeru sissetunginud vaen-
lasele vastu saata 40—50-meheline salk.

Sõjalised operatsioonid on algamas.
Järgmisel päeval jõuab ka A. Veiler Pai-
desse, kaasas erakorraline volitus. Tema
volitusest (nr. 1196, 23. det. 1918), mis
kannab sõjaministri abi T. Jürine all-
kirja, leiame järgmist: „A. Veileril on
õigus igal pool ja igal ajal vabalt liikuda,
vabatahtlikke kui ka kutseelisi mehi
pataljoni vastu võtta, neile sõjariistu,
laskemoona ja muid tarbeaineid nõutada
ning korra alalhoidmiseks kõi-
ki sunniabinõusid tarvitada...“

Kokkutulnud mehed ja koolipoisid on
ilma korralikkude jalanõudeta. Peetakse
kinni tarvitajate ühisuse „Iva“ kastid
saabastega, mis juba Tallinna saatmi-
seks vagunisse laaditud. Elanikkude põ-
genemine kestab, ka linnapea ja maa-
valitsuse esimees kaovad. Paide linn on
tühi.

Esimene väesalk Järvamaa pataljonist
(umbes viiskümmend meest ja koolipoissi)
asub jõululaupäeval regedel Paidest Koe-
ru poole teele. Salga eesotsas on A. Veil-
er 2—3 ohvitseriga. Öösel tehtakse teel
lumehangedel esimesi õppusi. Siin on rida
mehi, kes oma elus varem pole väetee-
nistuses olnud (A. Veiler, praegune
Järva maavalitsuse esimees J. Sõnajalg,
Paide maksuinspektor T. Käsebier ja tei-
sed). Julgus ja mehisus on selle väikese
salga saatjaks. Jõulupühade ajal on esi-
mene tuleproov Koeru mäel. Kaheksa-

mehelise eelsalga kuulide all langevad
Aruküla koolimaja juures üks punaväe
ohvitser ja kaks sõdurit, kolm surnud
hobust jäävad tee äärde maha. Nüüd
hakkab vaenlane tugevate jõududega
peale suruma, kuulipildujate tuli on vali.
Müüsleri, Palu ja Sargvere langevad
üksteise järele punavägede kätte. Vana
aasta viimasel õhtul on seisukord kõige
tõsisem. Väerind on taliteed mööda 6—8
kilomeetrit Paidest — Seinapalu küla,
Mäo vallamaja ja Põhjaka teemaja juu-
res; Sargvere mõis on punavägede käes.
Türi raudteesõlme seisukord läheb tõsi-
seks.

Vodja mõisa Järvamaa kaitsepatal-
joni pahemale tiivale asub rittmeister
Jonson oma ratsasalga ja paari kiirlaskja
suurtükiga. Ümberhaaramise hädaoht on
kõrvaldatud ja 1. jaanuaril 1919. asub
Järvamaa kaitsepataljon jälle pealetungi-
misele. Pataljonis on juba ligi viissada
meest. Julgelt töötab Esnast pärit lipn.
Palli rood. Kiirelt taganedes jätab vaen-
lane maha Sargvere ja Palu mõisad. Ja
nii punavägede kannul üle Koeru, läbi
Virumaa põliste metsade, kuni Mustveeni,
kust vaenlane jääd mööda üle Peipsi pää-
seb. Sealt ilma peatumata üle Laiuse,
Tartu, kus lahing linna taga alles käi-
mas; ja Tartust edasi lõunasse — nüüd
juba 7. polgu nime all.

Meie Vabadussõjas on sellel väeosal,
kes tänavu 18. detsembril oma kümne-
aastase mineviku peale tagasi vaatab,
kahtlemata suured teened. Olgu see me-
hisus, kohusetunne ja isamaa armastus,
millega kümne aasta eest alus pandi Jär-
vamaa kaitsepataljonile, alati saatjaks 7.
rügemendile.

7. jalaväe rügemendi uuestsünd 1921. a.

Rügement piirivalves.

„Sõdurile“ kirjutanud 7. jal. rügemendi 10. aastapäeva puhul
S. Pinding, kolonel erus.

Kolonel S. Pinding.

Päikseküllasel kesksuvel asus 7. jalaväe rügement (tolleaegne 7. jalaväe polk) oma praegusse alalisse asukohta Võrru ja Setumaale.

12. juulil 1921. a. nimetati 5. jalaväe polk ümber 7. jalaväe polguks. Tema koosseisust lahkusid: 5. pataljon Rakverre, oma armsasse sünnipaika, ja Sakala pataljon — Viljandi. Paigale jäid polgu staap ja komandod. Juurde tulid: 2. jalaväe polgust — 7. pataljon ja 3. jalaväe polgust 8. pataljon.

4. juulil 1921. a. saatis 2. polgu ülem 7. pataljoni välja kahes osas: ühe osa rännakkorras ja nimelt: nekrutite roodu (191 õpilast + 39 õpetajat) Erastvere mõisa ja kuulipildujate roodu (61 meest) ühes pataljoni vooriga (3 kahehobuse ja 3 ühehobuse vankrit + 2 väljakööri ja 1 ratsahobuse) — Võrru.

Teine osa — 3 riviroomu (10 ohvitseri ja 235 sõdurit) sõitis s.-l. „Tartu’ga“ Võõpsu ja Anohovosse Sakala partisaane piiril välja vahetama.

Rännakkolonn, al.-kapten Luik’i juhatusel, jõuab 5. juulil Erastverre. Kuulipil-

dujate rood puhkab seal üks päev ja astub 7. juulil kell 0600 Võru poole edasi.

Teisest eelonist, 3. rood al.-kapten Ellram’i juhatusel, jõuab 6. juuli õhtuks Võõpsu ja algab järgmise päeva hommikul Sakala partisaanide väljavahetamist Beresje kordonist ja edasi lõuna poole.

Mõni päev hiljem jõuab Võrru rännakkorras 8. pataljon Pärnust.

Selle ümberpaigutamise tagajärjel kasvab kohutavalt kantseleitöö, iseäranis majandusjaoskonnas varustuse arvestamisega. Arusaamatuste selgitamiseks tuli õiendusi otsida sõjaaegseis väeosade staapes. Kõik see nõudis palju vaeva ja aega majandusametnikelt.

Piirilt lahkus 7. polk omal ajal ja jaanuarikuus 1921. a., et Tartus puhata. Nüüd tuli uuesti asuda idapiirile, kohtele, mis seotud raskete läbielamustega Vabadussõjas.

Mi mõnda oli 7. polk ja tema järeltulija 5. polk ära teinud mugavamaks elamiseks piiril, kuid palju oli veel tegemata, mille tõttu elu piiril kibedaks kannatusajaks muutus.

Piirikaitse ülesanne nõudis alalist valmisolekut tõsiseks tegutsemiseks, sest naaber teiselpool traataeda ihus mõõka, vaatamata oma sõjaväsimuse peale. 1. mail 1921. a. oli temal Pihkvas tõsised ettevalmistused käimas „buršuide“ likvideerimiseks „valges“ Eestis, aga omavaheline väikene „lööming“ Pihkvas takistas teda üle piiri tulemast. Võit valgete vägede üle kaugel idas ja Lõuna-Venemaal oli punaste juhtide meeleolu sõjaväes tõstnud. Sarnane meeleolu sõjaväes täitis piiriloleva õhu elektriga, mis ähvardas iga silmapilk plahvatusega.

7. polk suutis piirikaitseks välja panna 235 meest. Piiri pikkus oli umbes 120 kilomeetrit. Umbes 50 km oli järveäärset piiri, mille kaitse iseäralist muret ei sünnitanud, sest puudus ju sel ajal N.-Venel sõjalaevastik Peipsi järvel. Seda enam muret tekitas aga 70 km pikkuse kuivamaa piiri kaitse väheses meeskonnas ja õredalt asetatud postidega, ilma nimetamisvääriliste reservideta. Pihkva järve kallast — Beresje’st kuni Anohovo’ni valvasid 17

posti, kuivamaa piiri kaitseks — Vido-
vitši külast kuni Naumova taluni — oli
välja pandud 23 posti. 40-le postile oli
kokku paigutatud 119 meest, ülejäänud
mehed olid seljataguses teenistuses, kaju-
tades enesest reservi eeljoone toetamiseks,
kuna Võrus ja tema ümbruses üldreservina
2 nekrutite kompaniid asus. Keskmiselt
tuli ühe kilomeetri piiri kaitseks 2 meest,
mis palju vähem oli kui vene piiril enne
Maaüldmasõda. Seal seisid seljataga korpu-
sed kõvendatud koosseisus, meil aga näpu-
täis mehi.

Umbes samal said väeosades formeeri-
tud kergekuulipildujate jaod ja nende pea-
le tugenes peaasjalikult meie tollaegne
piirikaitse, kuna meeskond uue relva (k. k.
„Madsen“) käsitamises võrdlemisi puudu-
likult ettevalmistatud oli.

Meie idanaaber püüdis kõigiti meie piir-
rikaitset võimalikult halvendada oma tüü-
tava abinõu — kihutustöö abil. Soodus-
tusi selleks pakkus äärmiselt keeruline ja
väsitav piirivalve teenistus, samuti rasked
elamistingimused piiril.

Vaja oli piiri kindlalt suluda, sest mui-
du oleks meie vähesed tagavarad üle piiri
Venemaale valgunud ja seal valitsev nälja-
tont ka meil valitsemiskepi oma kätte saa-
nud. Piirisulgumisega tuli veef üks pafe
likvideerida: tuli lõpetada piiriäärsete elan-
ikkude ümberkolimine üle piiri ja sealt
poolt tulijatele külalistele uks sulguda, sest
ebakultuurse elemendi liikumine Setumaa
rahulikkude elanikkude keskel tõi kaasa ai-
nult ärevust ja takistas loovatöö arenemist.
Sealpool traataeda möllavad taudid võisid
hüdaohtlikuks muutuda ka meie sisemaale.
Iseäranis elav oli püüe ümberkolamiseks
järvel ja kuivamaa piiril põhjapool raud-
teed. Piirisulgumine ja kaubavahetuse re-
guleerimine piiri peal nõudis palju jõupin-
gutust, pealegi kus postide ahelik nii õre
oli — keskmiselt iga kolme kilomeetri
peale üks post.

Seiklusrikkad läbielamused kaubapunk-
tides olid täis hüdaohtu. Äärmiselt keeru-
lises piirivalveteenistuses tuli õppida ja
õpetada, omandada sellekohaseid võtteid,
üle minna uuele organisatsioonile, täien-
dada teadmisi tolli-, aktsiisi-, kaubandus-
ja teiste seaduste alal laiemas piires kui
seda vajab harilik sõjaväelane; tuli kas-
vatada oma iseloomu uute kiusatustega
võitlemiseks, tuli osata värske ja tööjõuli-
ne olla tihtipeale öö-päeva jooksul. Nii-
sugused olid teenistuse nõuded 7. rüge-
mendi vastu uues olukorras 1921. aastal.

Nende nõuete juures puudus piiri peal

ka kõige primitiivsem mugavus. Vaevalt
ainult pooltes kordonites oli eluruumide
küsimus enam-vähem rahuldavalt lahenda-
tud, kuna teistes elamistingimused päris
viletsad olid. Järveäärsete postide hulgas
oli kurikuulus „Medli“ post. Piisa jõe
suus, suure Kolpino saare läänekaldal,
asus kehv kalurite küla — Medli. Sealt
möödub lähem veetee Värskä-Lobodka'st
Võõpsu-Räpina. Liikumine siin oli alati
elav olnud, mille tõttu vajadus tekkis posti
asetamiseks Medli külla. Küla hooned olid
aga nii kehvad, et posti jaoks ei leitud
muud vaba ruumi kui kaluri onnikese vöö-
rus, kus meeskond tuule ja külma mee-
vallas pidi elama. Kurva pildi pakkusid
ka ruumid 23-l postil kuivamaa piiril. Nii
oli Suure Korlõ küla vastu asuva posti
elamuks ehitatud väike mullaonnik. Suur
küla Vene pool nõudis posti väljapanekut,
kuna aga eluruum puudus. Sarnaseid vi-
letsaid elamuid oli kokku 5 tükki.

Irboska-Pihkva raudtee läbib piiri
Grjädistshe talu juures. Põhjapool raudteed
kuni Pihkva vana kiviteeni asub võsasti-
kuga kaetud suur soo. Meie pool puudu-
vad piiri lähedal elamud, Vene pool on
aga tihe külade võrk, mis kuni Pihkvani
ulatab. Ka selle soo peal oli posti jaoks
ehitatud viiets mullaonnik. Lõunapool
raudteed ja Pihkva uue kivitee vahel, lage-
dal maastikul, asus post jällegi samasugu-
ses mullaonnis. Ka Ustrovka kaldal, lõu-
napool Irboska-Ostrovi teed, asus post
mullaonnis. Onnikesed olid varustatud
ajajooksul läbipõlenud pliidakestega, sei-
nad ei pidanud tuult ja katused lasid vihma
läbi.

Ka taludesse mahutatud meeskondade
elu polnud kaugeltki mugav. Ühetoalised
väikesed piiriäärsed talumajad olid täiskii-
lutud elanikkudega. Peale arvurikka pe-
rerahva oli seal tihti veel sugulasi, kes
nõukogude paradisis ära põgenenud olid;
külma tulekuga polnud ka loomadest teist
ulalust kui sama toakene. Niisugusse
ruumi tuli paigutada veel posti meeskond.
Kui nüüd ette kujutada sarnast ruumi täis
hingearu, higi- ja muud lõhna, lapsekisa,
põrsaste rõhkimist ja kanade kaagutamist,
siis võib otsustada missugune „mugavus“
sõdureil võis olla.

Püssid, padrunid ja telefoniaparaadid
roostetasid hiigla kiirusega, elemendid läk-
sid rikke peale lühikesajalist tarvitamist,
kuna toiduainete hoidmiseks lugu veel hal-
vem oli.

Vahekord piiriäärsete elanikkudega oli
halb ja iseäranis just korterikriisi tõttu.

7. jal. rüg. Lõunalaagri barakkide üldvaade suvel 1928. a.

Siseministerium ja diviisi staap said kaebustega üle külvatud, et sõjaväe osad omale omavoliliselt kortereid rekvireerivad, elanikkudega toorelt ümber käivad jne.

Nende viletsustele seltsis veel toitluskriis. 1919. a. augustikuul, positsioonide ümberpaigutamise tõttu Venemaalt meie piirile, hävines sõjategevuses piiriäärsete elanikkude põllusaak. Kariloomad olid hukkunud ehk punaste poolt röövitud. Kindlustustöödel teenisid kohalikud elanikud vaevalt nii palju, et ennast elatada. Endised sissetulekuallikad ei andnud pea mitte midagi enam: gipsitööstus seisis ja kalasaak oli õige kehv püükide poolitamise tõttu piirihoonega. Sarnastes oludes polnud piiriäärsetel elanikkudel enestel süüa ja polnud ka sõduritele midagi müüa. Iseäranis terav oli soola puudus. Ainult paremal tiival, Läti piiril oli olukord toitu- luse mõttes parem. Seal olid elanikud vähem kannatada saanud.

Veoloomadest oli järveäärne piir päris lage. Juurdevedu ja ühenduse pidamine postide vahel sündis, seni kui järv vaba oli, viletsate kalurlootsikutega. Kuivamaa piiril oli mõni hobusekronu olemas. Toiduainete vedu, puude muretsemine metsadest, postide kontrollimine, konfiskeeritud salakauba edasitoimetamine, haigete transport ja postivedu koormasid rügemendi ja juurdeantud diviisi voori hobused nii ära, et tuli piirielanikkude hobuseid töösse rakendada. 1921. a. oli rügemendi voor juba

vähendatud rahuaegses koosseisus — rügemendi osad aga piiril laiali paisatud. Arusaadav, et vedu pidi väikearvulisel vooriga ülejõu käima, pealegi kus juurdeantud diviisivoori rühmal oma eriülesanded olid — okastraati kokku korjata, mis positsiooni kindlustamisest üle jäänud ja põletispuude tagavara evakueerida Laurast raudteejaama. Taluhobuste kütivõtmine kutsus aga jällegi kaebuste saju välja.

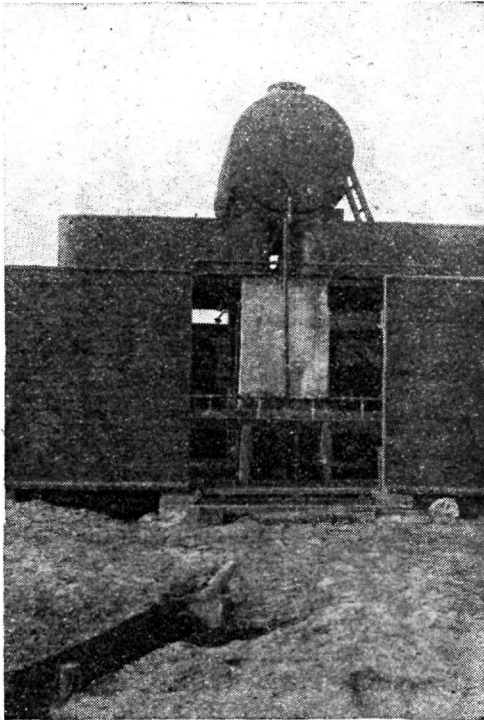
Niisugustes oludes olid toiduaained Võru ja Valga eesrinna toitluslaost umbes 10—12 päeva teel enne kui meeskond piiril nad kätte sai. Selle pika veo jooksul hallitas vedelalt ja halvasti küpsetatud leib täiesti ära. Nõrgalt soolatud loomaliha oli libe nagu luts — lõhnast parem vaiksime. Ainult sealihaga jõudis rikkumata kohale.

Riietega varustamine polnud ka paremas seisukorras: tulid ette juhtumised, kus sõdurid üheteisele laenasid pealisriideid, et võimalik oleks postil käia. Umbes 1/3 mehi seisis postil paljajalu.

Mitmetel postidel puudus joogivesi — polnud kaevusid. Sellest puudusest tuli niiviisi üle saada, et kaevati onnikese kõrvale auk, kuhu koguti soiset pinna- või vihmavett.

Sarnaseil oludel tuli 7. rügemendil 1921. a. idapiiril vastutusrikast piirivalve teenistust kanda, mis äärmist jõupingutust nõudis. Sealjuures tuli ka alati valmis olla, et tarbekorral piiri kaitsta. Suureks

moraalseks toetuseks oli asjaolu, et piirivõõs asuvad tagavaraväelased ennast agarate juhtide eestvõttel organiseerisid abisalkadeks, toetuse andmiseks vaenlase sisetungimise korral. 7. rügemendil polnud vähe niisuguseid sõpru ja kahju oleks, kui mälestus neist rügemendi peres kustuks. Olen kindel, et nad praegusel ajal jätkavad oma eeskujulikku kodanikukohuste täitmist kaitseliidu ridades.

Lõunalaagri sisseseadest — tuširuum 1928. a. suvel.

Kõikide viletsuste peale vaatamata oli meeoleolu rügemendis kindel ja ustav.

Vaatamata antihügieeniliste elutingimuste peale, vaatamata nakkavatele haigustele, mis piirielanikkude seas levinesid, nagu sügelised, silmahaigused jne., jäi postide meeskond terveks. Selle rõõmustava nähtuse põhjuseks oli, et meeskond äärmiselt hoolitses puhtuse eest. Ka aitasid vahetused piirilt ja asumine reservi — Võrru — selleks kaasa, et mehed ennast „oma inimeste“ seas värskendada võisid ja hinge tõmmata said.

Tolleaegne viibimine Võrus ei olnud küll ka ei tea kui mugav, sest siin valitses terav korterikriis. Mul on praegu veel silmade ees paar pildikest sellest, kuidas tuli Võrus 7. rügemendi ohvitseridel elada: kü-

lastasin korra kahte haigeksjäänud ohvitseri. Astusin ühte eluruumi — see oli leivatehase tainavalmistamise ja leivaküpsetamise ruum. Haige, kinnimässitud kaelaga võttis mind vastu oma võõrastetoas — tainakünade ja jahutolmuga täidetud ruumis. Küsisin haigelt, kus tema magamistuba siis on. Ta näitas käega hüigla leivaküpsetamise ahju otsa ja tõendas, et magab seal. Olevat kaunis soe. Küll seal võis ikka soe olla — nii soe, et üürnik ennast tublisti ära külmetas.

Teise haige leidsin kusagilt teisel korral asuvalt põõningult, katuse all. See haige oli kahtlane tiisikuse suhtes. Ta ootas kärsitult sõprade lubadust — saata endistest kaevikuist ühe plekkahju, et oleks kus ennast soendada.

Ja kuidas seisid asjad meeskonna väljõppe alal? — Uued õppeained olid juurde tulnud, nagu kergekuulipilduja asjandus, uus rivimäärustik. Nendega ei olnud veel õpetajadki tutvunenud — neil puudus piirivalve teenistuses võimalus isegi tuntud õppeaineid meeskonnale õpetada.

Aga kõigist on 7. rügement üle saanud. Hiljuti kuulsin, et rügemendis olevat olnud üks mure — dušid laagris ei olevat veel valmis! Missugune kontrast — rõõmustav kontrast! 7. aastat tagasi tuli läbi ajada veeauguga mullaonnikese kõrval — nüüd laagri barakid dušiga.

„Surra mõista kodumaa eest“ — oli Vabadussõja nõue. Sellele järgnes rahu-aegne hüüdsõna: „Osata elada isamaa kasuks!“

„Elada kodumaa kasuks“ — oli ka 7. rügemendi hüüdsõna 1921. a., töötades truult ja ennastalgavalt, ütlemata rasketes oludes idapiiril. Kenas Võru linnas, kui ka kitsastes oludes, ammutas rügement kehalist ja hingelist jõudu oma raskete ülesannete täitmiseks piiri peal. Elukooli piiril tõendas kui vähesega võib inimene läbi saada ja kui määratu palju ta suudab anda.

Hüüdsõnaga: „Elada kodumaa kasuks!“ — on 7. rügement väljajõudnud praeguse hiilgava seisukorraneni — püsiv töö ja meelekindlus on üle aidanud kõigist raskustest.

„Elada kodumaa kasuks“ on piirita tagavara ja kõrge eesmärk. Kõndige edasi seda teed, laske ennast edasi juhtida sellest tähisest!

Palju edaspidist edu ja head kordaminekut juubilarile!

Tartus, 28. okt. 1928. a.

7. jalaväe rügement ja Võru seltskond.

Võrus asuv 7. jalaväe rügement pühitseb 18. detsembril s. a. oma kümne-aastast sünnipäeva.

Nimetatud rügemendi tähtpäevade pühitsemised ja pidustused on aga alati ühtlasi ka kohalikule Võru seltskonnale kujunenud selle sõna laiemas ja parimas mõttes pidupäevadeks ja sündmusteks, millele kohalik rahvas ja seltskond harilikult heameelega kaasa elab ja kaasa tunneb.

Peab ju Võru seltskond ja rahvas 7. jalaväe rügemendi oma Võru rügemendiks, kus suurem osa Võrumaa noorimehi teenib ja on ka Võru seltskond ise rügemendiga ligemate sidemete ja ühenduste kaudu seotud.

Viimaste aastate jooksul on läbisaamine ja läbikäimine rügemendi ja seltskonna vahel järjest elavamaks muutunud ja vastastikkuse lugupidamise ning sõbraliku koostöötamise ilme omanud, mida tuleb küll eestkätt praeguste lugupeetud rügemendi juhtivate jõudude teeneteks arvata.

Olgu see rügemendi poolt asutatud suur avar jalgpalli-sportiväli, mis suvistel päevadel ja öhtutel rügemendi muusika helide saatel suurel arvul Võru rahvast oma poole meelitab, ehk jälle rügemendi muusika helid Tammula kaldal pargis, mis öhtusele jalutuskäigule kutsuvad.

Rügemendi laskeplatsid on samuti kokkuleppe alusel üldiselt farvitada ka kaitseliidule, esialgul koguni sama rügemendi ohvitseride juhatusel ja korraldusel.

Võrus asuv 7. jalaväe rügement, kes alustas oma tegevuse „Järvamaa kaitsepataljoni“ nime all 1918. aastal, on jõudnud auga oma 10-ma aasta versta-postini ja võib vaadata julgelt tagasi tehtud tööle ning vabariigi algpäevil läbi elatud heitlustele oma rahva vabaduse kaitseks.

Kuna nimetatud rügemendi puht-sõjaväelistest teenetest leiduvad tänases „Sõduri“ numbris artiklid teiste poolt, tunnen sisemise karviduse peatuda mõne sõnaga rügemendi ja kohaliku seltskonna vahekorra juures vabariigi rahuastatel.

Eestis — tema demokraatliku riigikorra juures — on riik ja rahvas üks. Seepärast peab ka meie kaitseväge ja kohaliku rahva vahel valitsema hoopis lahedam ja viljarikkam vahekord kui see oli endise Vene valitsuse ajal, vahekord, mis on rajatud teineteisest arusaamisele, vastastikkusele kaasabile ja üheõiguslikkusele.

Sellest põhimõttest on 7. jalaväe rügemendi juhtivad jõud Võrus asumise ajal ikka kinni pidanud. Ja seega on seletatav see hea vahekord,

Talvine rügemendi korralik liuväli on ühtlasi ka Võru noortele ja õpilastele parimaks ja kenamaks sportimise kohaks.

Rügemendi paraadid riiklistel suurpäevadel pidutseb aga Võru rahvas suurel arvul pealt vaadates ehk organiseeritult osa võttes kaasa.

Ka rügemendi kasiinode saalides ja ruumides korraldatud kontsertidest ja pidudest on Võru palutud seltskond harilikult rohkel arvul osa võtnud.

Kõiki aluseid ja asjaolusid, millega 7. jalaväe rügement Võru seltskonnaga seotud, üles lugeda viiks aga pikale.

Rügemendi ja kohaliku rahva ja Võru seltskonna hea läbisaamise ja sõbraliku vahekorra põhjapanevaks aluseks on aga küll 7. jalaväe rügemendi juhtivate jõudude hea tahe ja oskus, kuid ka rügemendis valitsev kord ja meelsus ning igasuguste konfliktide ja arusaamatuste peaaegu täielik puudumine sõjaväelaste ja kohalikkude elanikkude ehk seltskonna ja asutuste ning isikute vahel, ehk vastasel korral nende kiire, asjalik ja erapooletu õiglane lahendamine üldiseks rahulolemiseks.

Sellepärast on Võru maa- ja linnarahval ja seltskonnal põhjust oma 7. jalaväe rügemendile tema kümnendaks sünnipäevaks soovida palju jõudu ja edu ja kaasa pühitseda ja pidutseda oma rügemendi sünnipäeva hea meelega ja suure rõõmuga ja hiiüda: elagu, kosugu, kasvagu ja õitsegu 7. jalaväe rügement Võrus.

J. KOHVER,

Võrumaa valitsuse esimees.

mis valitseb praegu rügemendi ja kohalikkude omavalitsuste kui ka kogu Võru arenenud seltskonna vahel ja mille loomise eest on eriti kannud hoolt lugupeetud rügemendi ülem kolonel Jaan Kruus, kes püsib praegusel kohal Võrus juba 1923. aastast saadik. Kolonel Jaan Kruus tunneb ja teab, et ainult üksmeelne tugev tahe, mis kaitseväge ja rahva meelte vooludes eksimatult jookseb, on meie riigi ja rahva tuleviku pant ja ohvritega kättevõidetud iseseisvuse kindlustus.

10-ma aastapäeva puhul soovin südamest 7. jalaväe rügemendile ja ta juhtivatele jõududele õnne, jõudu ning edu, soovin, et need head ja kaunid püüded ning traditsioonid, mis peituvad juubilaris, kasvaksid ja areneksid edasi, kasuks meie riigile ja auks Eesti rahvale.

Elagu 7. jalaväe rügement!

F. Suit,
Võru linnapea.

Vaevalt üheski linnas on sõjaväe ja seltskonna sõprussidemed nii tugevad ja südamlikud, kui Võrus. Juba väliselt ei ole siin võõraid, vaid kõik on ühe pere liikmed, kelle rõõmud ja mured leiavad vastastikuse kajastuse ja toetuse.

See sõprus algas Vabadussõja algpäevilt, kus 7. rügemendil tuli pidada lahinguid peamiselt Võrumaa pinnal. Nendes heitlustes puutus rügement kokku Võrumaa hädade ja muredega ja talle sai see looduslikult võrratu ilus kuid kehv maa armsaks. Tänapäeval tuletatakse rügemendi ridades tihti meelde, kuidas isegi esimeseks lahinguks sai rügement vaimustuse Võru seltskonnalt.

See oli sõja algul ühel kriitilisel ööl. Rügemendi seisukord oli raske, vaenlane lähenes. Tuli minna esimesse lahingusse, kuid väiksearvulise meeskonna meeleolu langes. Siis tõusis „Kandle“ teatris kõnetoolile seni tundmatuks jäänud üks kohalike naisi. Sõdurite poole pöördudes lausus ta ainult järgmist: „Mehed! Miks olete nii kurvad. Meie kodumaa on üle elanud palju raskemaid päevi kui nüüd.“

Need naise sõnad, mis kajastasid rahva hinge, vaimustasid niivõrt, et meeste ridades ei olnud enam kahtlejad!

Kuid see silmapilk sisendas ühtlasi veendumuse, et sõjavägi suudab ainult siis oma ülesannet tagajärjekalt täita, kui rahva ja sõjaväe vahel valitseb vastastikune usaldus ja üksteisest arusaamine. Sellele põhimõttele on 7. rügement truuks jäänud kogu oma ülesehitava töö kestel.

Vabadussõjale järgnevas loovas töös on 7. rügemendil olnud silmapaistvaid tagajärgi, mida uhkusega kohalik seltskond hindab. Sõduritele on ehitatud mugavad kodud ja Petseri külje alla isegi oma rügemendi linn. Meeskondades valitseb kindel ismaalik vaim ja kaljukindel tahe rahva rahulikku arengut eelpostis kaitsta kas elu või surmaga.

Kuid otsekohe siseelu korraldamise kõrval on 7. rügement eesotsas kol. Kruu-

signa, majandusülevaade Niklusega ja kogu sõjaväelasperega jäänud tihedasse ühendusse seltskonnaga, tegelikult kaasa aidates kõigile algatusile, kus seda tarvis on tulnud.

Ei olnud Võrul spordiplatsi, siis tuli sõjavägi appi ja ehitas selle. Nüüd leiab see mõlemate poolte kasutamise. Seltskonna ja sõjaväe ühisel jõul ehitati ka murutennise plats ja liuväli, talvel ehitatakse isegi ühine kelgumägi. See kõik on soodustanud Võru sportlikule tegevusele eduliku arengu.

Ka Võru muusika ja teatri tegevus on tihedalt seotud vastastikkuse koostööga. Kõigil tähtsamail suursündmusil on isegi tegelaskond moodustanud nii seltskonna kui sõjaväelaste ringkondist.

Samuti on terve rida teisi Võru kultuurilikke algatusi ja tegevusavaldusi 7. rügemendi poolt toetuse leidnud ja isegi tihti sealt algatuse saanud.

Koostöö on niivõrt tihedalt põimunud, et kõiki siinkohal nimetada on võimatu. Kuid need mõningadki näited tõendavad küllaldaselt kultuurtahtlikkust vaimust, mis valitseb 7. rügemendi ridades.

Ning rügemendi siseelu on juba ise Võrumaa poegadele suureks kooliks, nagu tõendavad kõik, kes 7. rügemendis teeninud. Sõjaväelise õppuse kõrval on huvitavalt korraldatud sõdurite kõrvalised tööalad, mis algavad lillede kasvatamisega ja lõpevad uudismaa harimisega. Mitmesuguste töökodade kõrval on rügemendil isegi oma saeveski, ning kõik, mis vähegi võimalik tehakse omal jõul. Kogu rügemendi majapidamise valitseb piinlik kokkuhoid otstarbekohase ettevõtlikkusega, mis omakord mõjutab sõdureid eraelus kasutama samu põhimõtteid.

See kõik on teinud 7. rügemendi lahutamatuks sõbraks Võrumaa rahvale.

B. INGEL,

„Võru Teataja“ peatoimetaja.

Juba selajal, kui Eesti sõjavägi loodi, seati temale juhtivaks põhilauseks tihedat ja sõbralikku kontakti seltskonnaga.

Meil väikses riigis on sarnane põhimõte täiesti arusaadav, sest igasugune lahkeli, sünnitades kuristikku sõjaväe ja seltskonna vahel, raskendaks kodukaitse tööd.

Meie, praegu veel nõrkade füüsiliste ja

majandusliste jõudude juures tähendaks see aga hädaohtu meie iseseisvusele.

Sellest põhimõttest kinnihoides on meie sõjaväejuhid ka jõudumööda katsunud sõjaväe seltskonnale lähemale tuua, et kaotada seda vahet, mis Vene ajal nii teravana silma paistis.

Kui rääkida 7. rügemendi ja Võru seltskonna vahekorra, siis peab eriti alla-

kriipsutama rügemendi juhtide tahet ja püüdmist omalt poolt sarnasele lähenemisele kaasa aidata.

Seltskondline läbikäimine on tähtsmaid tegureid vastastikkuses lähenemises ning peab tõele au andma, et 7. rügemendi ohvitserkond seda tegurit on osanud ära kasutada. 7. rügemendi ohvitseride kogu suurema ulatusega koosviibimised on oma solliidsuse tõttu muutunud Võrus kaua ette oodatud sündmusteks. Samuti on kasiino ruumid alati lahkelt seltskonnale vabaks antud.

Jääb ainult järele 7. rügemendile tema kümneaastase juubeli päevaks soovida, et töö, mis rasketes oludes alustatud, väärilist jätkamist leiaks.

Vastastikkune arusaamine ja tihe vaimline koostöö on meie oludes parimaks ta-suvuse tagatiseks.

Võrus, detsembrikuul.

E. F. PERLI,

„Elu“ peatoimetaja.

7. jalaväe polgu 4. rood 20. III — 15. VIII 1919. a.

7. jal. rüg. 10. aastapäeva puhul „Sõdurile“ kirjutanud
Petseri kaitseringkonna ülem kapt. A. MARTINSON,
7. polgu 4. roodu end. ülem.

Lühikeste märkuste ja isiklikkude mälestuste varal tahan edasi anda üksikuid momente minu 7. polgus viibimisest, s. o. 20. III. — 15. VIII. 1919. aastani.

Polgu teenistusse ilmumisel asus polgu rinne põhjapool Valk-Pihkva raudteed — Leesiku-Küima-Kõrgemõisa ja Orava külades. Määratud sain 4. roodu ülemaks, mis asus Orava külas. 1 km minu roodu seljataga, Orava mõisas, asus sama polgu 2. rood.

Kohale ilmudes ja roodu vastu võttes selgus piltlikult roodu ja ühes sellega kogu polgu lõpmata raske ja vilets seisukord. Roodus oli vaevalt 20 meest, näruselt riides, paljudel paljad varbad. Toitlustamine puudulik. Mehed olid pikemat aega magamata. Kõige selle juures kihased meeste pesu ja riided tüütavatest putukatest. Nende puuduste tõttu oli meeste meeleolu loid — ükskõikne ja rõhutud. Kaebuste ülekuulamisel sooviti ainult puhkust ja sauna. Kõige parema tahtmise juures polnud võimalik kumbagi hädatarvilikku soovi rahuldada — vahetpidamata kestis lahingulokord. Üksuste vahetuseks puudusid polgus reservid.

Lõpmata ebaõnnestanud rindeks osutus just Orava mõis ja küla, mõlemad suure metsaga ümbritsetud. Laskevälil nende ümber ulatas vaevalt 200 meetrit. Selle tõttu käisid ka Orava küla ja mõis käest kätte, vahel 2—3 korda päevas. Tegevus enesest oli äärmiselt lihtne, tarvitsetes ainult metsast küla või mõis ümber haarata, tuli avada ja hurraaga kallale tormata ja tahes või tahtmata pidi olukord muutuma. Seda praktiseerisid mõlemad pooled. Vaatamata sarnasele võrdlemisi kergele ja süütule tegevusele, tuli siiski kanda ohvreid. Oli käsk Orava mõisa alal hoida. Ühe sarnase suurejoonelise pealetungi ajal (märtsikuu lõpul) sai tunduvalt kannatada meie soomusauto „Tasuja“, mis oli määratud Orava mõisa kaitseks. Manööverdamisel sattus „Tasuja“ nõrga silla pärast kraavi. Laskemoona lõppemisel tuli „Tasuja“ maha jätta. Mõne tunni pärast saime „Tasuja“ küll tagasi, kuid punaste poolt oli see paljaks röövitud — puudusid dünaamo, kerge suurtükk ja 3 „Maximi“.

Sarnane vilets seisukord kestis kuni aprillikuu esimeste päevadeni, mil polgu paremal tiival

asuvatel soomusrongidel ja 2. jal. polgul õnnestus punaste rinnet läbi murda ja Petseri oma alla võtta. Läbimurdel mängis tähtsat osa Skouts pataljon, kes oma 400-mehelises koosseisus hästi varustatult hakkas ägedat pealetungi Orava mõisa kaudu. Paari päevaga marssisime üle Nedsaja, Rääbtsuva, Zaitseva, Goruška — Läsgi külla, kuhu peatama jääme.

Läsgis sai juba hinge tagasi tõmmata ja mehed end koristada. Paanilise taganemise tõttu vaenlane enam peale ei tunginud, ainult suurtüki tulega põletas ta mõned küla majad. Nädala 1½ pärast paigutati rood Sõromjatina külla ja sealt pea Zalesje kiriku juurde. Neis kohtis suurt tegevust ei olnud, kestis ainult alaline tulevahetus kiirelt ehitatud positsioonidel.

Aprillikuu lõpupäevil tulid kuulused, et vastas olev punaväe diviisi ülem (eestlane) kavatses paari polguga Petseri-Irboska kiviteel üle tulla. Diviisi ülemad — eesti ja punaväe — algasid läbiriikimist, mille järeldusel ka punaväe diviisi ülem paari polguga 23. mail meile külla tuli.. Tekkinud olukord sai kiirelt ärakasutatud: 24. mai varahommikul tungisid Kuperjanovi partisaanid ja 7. jal. polgu osad, kuhu ka 4. rood kuulus, tekkinud lõhesse. Vaenlase vägedele oli sarnane olukord üllatav ja sellest tekkis paaniline taganemine. Veel sama päeva õhtuks jõudsid Kuperjanovi partisaanid Moglino jaamani välja, mis oma 40 km „edukat pealetungi“ välja tegei.. 4. rood jäi peatama Riia-Pihkva kiviteel Teševitši külas.

Sarnane äge tegevus ja üllatav võit tõi tuju. Kadunud oli Orava meeleolu. Võis loota puhkust ja vast koguni sõja lõppu, sest vaenlane oli maalt välja löödud. Puhkust saime, kuid sõda kestis edasi. 4. roodul ja suuremal osal polgust algasid murrangu järeldusel parimad päevad kogu sõja ajast. Sai puhata, end koristada ja mõni üksik koguni maitsta puhkust omaste keskel. Pihkva vallutamisel taganes vaenlane Velikaja jõe taha ja raudteest lõunapoole soikus pealetung kuni augustini täielikult. 15. augustini viibisin rooduga Palkinos, Smolenskoje järve juures ja enne lahkumist vallutasin Suure Gribuli küla, mis jäi mulle ka viimaseks lahinguks 7. jal. polgus.

Oktoober, 1928. a., Petseris.

Vabadussõja päevilt.

G. Leets.

2-se suurtükiväe polgu ülemalt alam-polkovnik H. Brede'lt saabub 20-al juulil lõuna paiku patareisse käsk viibimata väl-jaastuda ja liikuda Pihkva linna polkovnik S. Pinding'i käsutusse.

2-se suurtükiväe polgu 3-as patarei, kes kolmandat kuud tegutsemas 2-se jalaväe polguga, puhkab Alsvig'is — ilusas Lätimaa mõisas Marienburgi lähedal.

Patareis käib kibe töö ja askeldamine. Vankritele laaditakse toidumoon, meeste kraam, hobusemoon, suurtüki eelikutesse ja kuulikastidesse mitte mahtuv laskemoon. Majandusmehed õiendavad mõisas viimaseid arveid. Kell 2100 rakendatakse ja saduldatakse hobused ning kell 2200 algab liikumine Vana-Laitsna ja Irboska kaudu Pihkva poole. 21-el juulil kell 1200 patarei jõuab Panikovitsa, puhkab seal ja kell 2200 liigub edasi. Järgmisel päeval kella 1000-ks jõutakse Moglino'sse, kus Riia-Pihkva kiviteed lõikab Valga-Pihkva raudtee.

Patarei tegi 36 tunniga (neist liikumist 21 tundi) 105 kilomeetrit. Meeskond kui ka hobused on pikast rännakust väsinud ja peatustel kipuvad vägisi magama jääma, — ohvitserid ja sõdurid siinsamas kraaviserval.

Moglino's ootab patareid uus korraldus: liikuda tagasi Irboska'sse ja astuda 7-da jalaväe polgu ülema käsutusse. 23-al juulil kell 0230 on patarei Irboskas. Öhtuni puhkus Irboskas. Kell 2100 minnakse edasi Ostrovi poole; maršrut — Poddubje, Vasiljeva, Randukova, Rubtsova, Palkina. 24-al juulil kell 0230 jõuab patarei Rubtsova külla, kus peatub korralduseni.

Patarei saab ülesandeks toetada ühes 2-se suurtükiväe polgu raske patareiga nr. 2 (kaks 6" inglise Wickersi haubitsi, patarei ülem — leitnant Lukk) 7-da jalaväe polgu pealetungi läänepool Velikaja jõge Ostrovi suunas. Pealetung pidi algama 25-al juulil hommiku vara.

Kell 1200 (24-al juulil) patarei ülem leitnant Leets, patarei ülema abi nooremleitnant Derrik, 7-da polgu ülem alampolkovnik Anderson, pataljoni ning kompaniide ülemad sõidavad luurele. Maastikul arutatakse üksikasjaliselt läbi pealetungi kava.

Patarei vaatluspunkt seati Herohnova küla juurde, patarei positsioon Dubrovka

küla lähedusse. Raske patarei asukoht valiti Katenki juurde, vaatluspunkt — Krivino'sse. Vaenlane asub kahe jalaväe polguga, ühe kerge patareiga ja kahe soomusautoga meie ees Šukova, Skrineva, Gribuhi, Šarõ, Ogurtsõ joonel. Laskesektor: meie patareil — Gribuhi, Ogurtsõ ja naabri patareil (raske) — Gribuhi, Usitovskoje järv. 7-es jalaväe polk pidi läbimurdma vaenlase seisukohad Gribuhi — Ogurtsõ raionis, jõudma kiire edasitungiga Šabanova ülekäigule Velikaja jõel ja valdama Ostrovi linna. Pealöögi pidi andma 1 pataljon kahe patarei tule toetusel vaenlase vasaku tiiva pihta Ogurtsõ, Mihaili, Astaši külade kohal. Vasakult Pihka poolt toetasid 7-da jalaväe polgu pealetungi naaber-osad (skouts pataljon) ühes kahe soomusrongiga, paremalt „Sakala“ partisaanide pataljon. Pealetung määrati kella 0300 peale 25-al juulil. Seisukohtade sissevõtmine pidi sündima pimedaga ööl 24./25. juulil.

Kell 1700 saadeti numbrid ja suurtüki-ülemad patarei ülema abi juhatusel Dubrovka juurde valitud laskepositsiooni organiseerima, kuna telefonistid alustasid sideliinide vedamist. Kell 2100 patarei liikus positsioonile. Neljas suurtükk ohvitseri asetäitja Paju juhatusel paigutati põdsastesse maantee juurde Kononova — Simonjatõ raiooni tegutsemiseks kahe soomusauto vastu, kelle asukohaks luureandmete järele oli Diktjarõ küla. Öö jooksul koondati suurtükkide juurde tarviline arv laskemoona.

20-al juulil kell 0300 kompaniid asusid kallaletungi lähtealusele. Alul polnud vaenlase seisukohti udu tõttu näha. Poole tunni pärast hakkas udu kaduma ja patarei tegevus algas. Esmalt võeti kordamööda tule alla Semki, Pletneva ja Ogurtsõ külade põhjaservad, kust vaenlane tulistas kuulipildujaist meie pealetungivaid ahelikka. Soodne vaatlus heast vaatluspunktist võimaldas patareile lühikese ajaga kustutada vastase kuulipildujate tule. 7-da jalaväe polgu 1. pataljoni kompaniide hoogsa kallaletungiga said üksteise järele vallutatud Semki, Ogurtsõ, Šarõ, Gribuhi, Pasonova, Suur- ja Väike-Pletneva, Šukova, Mihali ja Astaši külad. Vaenlase kerge patarei Vantjutšina-Mihali vahelisest metsast ilma suurema tagajärjeta tulistas He-

rohnova küla ja selle kõrval olevat patarei vaatluspunkti. Halvasti moondatud vastane (patarei) ei saanud kuigi kaua meid tülitada — ühe suurtüki tuli suundati tema pihta ja ta neutraliseeriti varsti; teised kolm patarei suurtükki ühes naabri raske patareiga raiusid samal ajal teed edasirühkivale pataljonile.

Astaši vallutamiseks olid 7-da jalaväe polgu osad vaenlasel seljataga. Punaste patarei lahkub positsioonilt ja väljaspool meie kahurite laskeulatavust traavib Šabanova sihis.

Sel vastasele kriitilisel silmapilgul 1. pataljon sattub vaenlase seljataguse positsiooni peale. Lühikese ajaga langeb surnuna esikompanii ülem lipnik Vaigo ja saavad haavata kolm ohvitseri; ka meeskonna seas on kaotusi. Juhtide rivist langemine mõjub meeskonna peale pörutavalt ja pataljon taandub.

Vastase jalavägi, toetatud Safošnikova' st kahest soomusautost, asub vastulöögile meie vasaku tiiba vastu. Selleks on valitud soodne silmapilk (7-da polgu parema tiiva taandumine) ja vaenlasel on edu: Gribuhi'sse tunginud 7-da polgu kompanii on sunnitud selle mahajätma. Soomusautod, liikudes Diktjarõ külast Gribuhi küllasse, sattusid meie patarei vaatluspiirkonda. Nende pihta koondati tuli ja varsti sõitis kraavi granaadist vigastatud esimene soomusmasin, kuna teine kadus Safošnikova suunas.

Patarei tuli viidi vastase jalaväe pihta, kellele edu 7-da polgu I pataljoni vastas oli järjest suurenenas. Astaši, Mihali, mõlemad Pletnevod, Ogurtsõ ja Semki külad langesid uuesti vaenlase kätte. Suure pingutusega suudeti seisma panna vastase ahelikud Herohnova küla ees. Patarei vaatluspunkt, millest möödusid taganevad I pataljoni osad, oli kuulipilduja- ja püssi tule all. Patarei ülem käskis ühele rühmale vahetada positsiooni 2 kilomeetrit tagasi Katenki küla raiooni. Peatunud jalaväe osade ja patarei kaasabil asuti vastulöögile ja suruti vaenlane tema endistesse seisukohtadesse.

Õhtuks oli seisukord rindel samane, nagu hommiku enne pealetungigi. Patarei asus positsioonile Šverikova küla lähedusse.

26-es kuupäev möödub rahulikult. Õöi vastu 28-at juulit demonstreeriti kallaletungi eesmärgiga sünnitada vastase juures segadust ja anda valekujutust meie kavatsustest. 7-da jalaväe polgu eelosad lähenesid vaenlase seisukohtadele, kuna pata-

rei avas tule Gribuhi, Diktjarõ, Suure- ja Väike-Pletneva pihta. Gribuhi süütus esimestest järjekordadest. Lõpuks viidi tuli Mihali peale ja sellega kell 0200 lõppes laskmine.

28-al juulil oli märgata vastase jalaväe koondumist Gribuhi külla. Sinna liikusid Safošnikova poolt ka mõlemad soomusautod (25-al juulil vigastatud masin oli nähtavasti jälle ravis). Üks neist sattus Gribuhi küla läheduses meie patarei koondtule alla ja sai vigastada. See asjaolu ja Gribuhi küla järjekorraline tulistamine ajas vaenlase kavatsused seekord nurja. Punased ei liigutanud end ka järgmisel päeval.

7-da jalaväe polgu osad püüavad näidata aktiivsust, mille tagajärjel vaenlane, kartes meie tõsist kallaletungi, hakkab omi positsioone kindlustama. Mihali küla ees nähtakse kaevikute kallal töötamas hulka külaelanikke — mehi ja naisi. Patarei tulega aetakse nad laiali. 30-da ja 31-se juuli kestvusel patarei segab harva tulega vaenlase välikindlustuste töid 7-da jalaväe polgu rinde ees.

Et meie tähelpanu Mihali — Gribuhi külade joonelt kõrvale juhtida, hakkab üks vaenlase kerge patarei tulistama 7-da polgu osi Tšernoje, Usítovskoje ja Sadritskoje järvede vahelises lõigus. Esialgu harv tuli järjest kõveneb. Meie patarei avab vastukaaluks sama raioonis olevate vaenlase külade pihta tule (Vandrši ja teised), mille järele vastase suurtükitali varsti rauegab.

1-sel augustil hakkavad venelased suruma polgu vasakut tiiba Usítovskoje järve ja Velikaja jõe vahel. Õhtul saabub patareisse käsk liikuda järgmisel päeval toetama polgu vasakpoolset pataljoni. 2-el augustil kell 0600 patarei astub Šverikova tee ja kella 0900-ks jõuab Melnitsa kaudu Velikaja jõe kaldal oleva Losi küla juurde (15 kilomeetrit), kuhu asub positsioonile. Traatside vedamisel vaatluspunkti (Skorobogatova küla raioonis) tulevad teated jalaväe taandumisest idapool Velikaja jõe vastase tugeva surve all. Varsti ongi patarei pahem tiib lahtine. Peame lahkuma positsioonilt. Polgu ülem teatab, et jalavägi on Skorobogatova' st lahkunud, taandudes põhja suunas. Seisukord muutub tõsiseks: vaenlane lüües Melnitsa sihis, võib kerge vaevaga lõigata meile seljataguse tee ja siis satuksime oma suurtükkidega lõksu. Rääkides polgu ülemaga, tulime üle Kudepijõe Melnitsa küla juurde tagasi. Vaevalt pääseb patarei rasket liivateed mööda eesmärgile, kui samasse ilmuvad taandunud jalaväe osad, kes end

koguvad Kudepijõe põhjapoolsele kaldale. Patareleile saabub polgu staabist uus korraldus liikuda endisele positsioonile Sverikovas.

3-al augustil kella 1100 paiku ilmuvad Gribuhi küla ette rukipõllule tihedad vaenlase ahelikud. Tullega kihutatakse nad külla tagasi. Käesoleva päeva ülejäänud osa ja järgmine päev mööduvad rahulikult. 4./5. augusti ööl saame pealetungi korralduse Mihali kaudu vaenlaste vasaku tiiva vastu. Pool patareid (II rühm) asub hommiku vara ettenihutatud positsioonile Dubrovka küla lähedusse, kuna teine pool (I rühm) jääb „igaks juhtumiseks“ positsioonile Sverikova juurde. Endine vaatluspunkt Herohnova künnal hoitakse vaenlase poolt tugeva tule all. Valime teise — ligemale vaenlasele, kuid märksa halvemate vaatlustingimustega. Lahing algab suurtükitlega märkide pihta vaenlase vasakul tiival. Mürsud lõhkevad hästi, mõned sattuvad otse kaevikuisse ja pooletunnilise tulistamise järele vaenlane lahkuv neist. Viime tule Suure Pletneva peale. Vahepeal valisime teise vaatluspunkti Krivino külla, kust võisime vaadelda Gribuhi küla, samuti ka Usitovskoje järve ja Gribuhi vahelist maa-ala.

Polnud tahtmist külasid põletama hakata, kuid õlekatustega vene puumajad võtsid imekergesti tuld granaatidest ja šrapnellide madalaist õhingutest. Nii süütsid Mihali kui ka Suur Pletneva mitmest kohast põlema. Lõpetades nendega, viime tule Väike Pletneva pihta. I rühm Sverikova'st tulistab Gribuhi'd ja Diktjarõ'd, kus tekkivad samuti tulekahjud. Mõlemast vaatluspunktist fikseerime vaenlaste taandumist. Teatame pataljoni ülemale, et vaenlane on eelolevatest küladest lahkunud ja praegu näeme viimaseid ratsanikke kihutamas Afonasoova poole. Pataljon, kes pole seni veel raatsinud edasi minna, hakkab pikapeale liikuma ja jõuab kella 1700-ks Oгуртсõ, Šarõ, mõlemi Pletneva ja Mihali küladesse.

6-al ja 7-al augustil vaikne.

8-da augusti jooksul on liikumas jutud vaenlaste pealetungist. Öö kestvusel, kella 2230-st kuni kella 1330-ni, vaenlase kahurvägi tulistab harva tulega meie jalaväe seisukohti: järjekorrad tulevad korrapäraselt iga viie minuti tagant. Märkata vene luureosade elavat tegevust. Meie patarei tulistab ligemaid külasid.

Järgmisel päeval kella 0900—1000 vahel punaste jalaväe osad hakkavad end koguma Mihali külla. Avame sinna 10-mi-

nutilise kestvusega tule, mille tulemusena vastane lahkuv külast.

10-es augusti möödub vaikselt. 11-al augustil venelased koguvad end Diktjarõ külla, kuhu patarei kaardi järele tule avab. Tule tagajärgedest pole teada, sest seda küla pole kuskilt näha (asub orus).

Ülejooksik teatab vastase kavatsevast pealetungist kõige ligemal ajal. 13-al augustil õhtupoolikul märkame vaenlase juures elavat liikumist kogu rindel. See elavus suureneb veelgi 14-al augustil. Vaenlase ettevalmistused ja jalaväe üksuste koondumine lähematesse küladesse ei luba kahelda selles, mis tulemas. Avame kahurtule Gribuhi, Diktjarõ, Suur- ja Väike-Pletneva ning Mihali pihta, see tuli kestab vaheaegadega hilise ööni. Öösel on suurtükid suundatud, sihtpunktid valgustatud, laskemoona suuremad tagavarad toodud patarei positsioonile. Numbrid puhkavad riidetatult suurtükide kõrval. Vaatlejad ärkvel. Traatside jalaväega kontrollleeritakse vahetpidamatult. Kõik on valmis...

15-al augustil vara hommikul kell 0330 kuulub kuulipildujate ragin ja püssilaskmine Mihali poolt. Ämarikus näeme, kuidas vaenlase ahelikud kindlal sammul lähenevad surnuaiale ja Herohnova külale. Tulevad lausa püsti!

Meie patarei tuli ei suuda laial rindel tungivat vaenlast kuigi kaua pidada. Surnuaia ja Herohnova juures vastane peatub suurtükitlest, kuid ainult lühikeseks ajaks. Vaatluspunkt Krivino küla katusel sattub püssitule alla — venelased on meid määrganud. Kui taanduvad jalaväe osad jõuavad Krivino taha, lahkuv sealt ka vaatluspunkt, kolides ühele põlisele tammele Krivino ja Dubrovka vahel. Sealt juhitakse patarei tuld kuni kella 1400-ni. Meie suurtükituli, sageli väga tabav, tihti naelutab vaenlase jalaväe osi pikemaks ajaks maasse, takistades nende edasitungi. 7-da polgu vastulöök, milleks oli täna palju soodsaid momente, võis kergesti tuua otsustava pöörde meie kasuks.

Lõuna paiku jäi vaenlane pidama 7-da polgu sissekaevunud osade vastas. Viimaste pihta tihenes vastase suurtükituli. Aimates mõninga tundemärgi järele (ratsahobuste ligidus ja käskjalgade tsirkuleerimine edasi-tagasi) meie vaatluspunkti olemasolu tammelatvas, pühendatakse sellele tähelepanu ja varsti šrapnelli lõhkemised hakkavad tulema tammele ikka ligemale. Kaks paljutähendavat näket tamme otseses läheduses räägivad küllalt selget keelt ja patarei ülem ronib tammelt

maha. Ja seda just viimasel silmapilgul, sest mõni minut hiljem lõhkeb šrapnell otse tamme lehestikus. Imestad laskjate osavust — pole harjunud nägema korrallikult juhitatavat tuld punastelt patareidelt!

Õhtuni tulistame vaenlaste lamavaid ahelikka. Punastel tegevuses ka üks soomusauto, keda sundisime otsima kindlamat varjupaika Diktjarõ külas.

Õhtul venelased alustavad uut kallal tungi metsast, mis Herohnova külast edelas. Meie jalavägi taandub Krivino ja Dubrovka küladest. Patarei võtab eelikutele ja liigub maanteed mööda Palkino'sse. Seal peale polgu staabi polnud enam kedagi, — jalavägi liigub Irboska poole.

Möödume patareiga Bolotova'st ja peatume Kasokas. Seega tulime tagasi ühe ropsuga 20 kilomeetrit. Jalavägi jäi pidama patarei ees Bolotova küla raionis (3 kilomeetrit).

16. aug. õhtuks 7-es polk asus traataiaga varustatud kaevikusse Irboska kindlustatud joonel. Patarei valis omale positsiooni Kolosovka mõisa juurde, kuna vaatluspunkt seati mõisast lõunas asuvale ja tugeva blindaziga varustatud kõrgele künkale.

17-al augustil tulid Kossõgina poolt nähtavale esimesed venelaste osad. Vaatluspunkt fikseerib liikumist kogu Kossõgina ja Veljejärve vahelises ribas. Vaenlase osade edasitung sai selles raionis seismapandud meie ja naabri raskepatarei tulega. Järgmine päev möödub vahejuhtumisteta.

19-al augustil hommiku vara saab patarei käsu saata poolpatarei Irboska alevikku. Sinna liigub I rühm (kaks suurtükki). 7-da jalaväe polgu staabi vastas leiame ülesrivistatult värske üksuse — 3-da jalaväe polgu I pataljoni kapten Lindemanni juhatusel. Tema käsutusse antakse meie poolpatarei ja üks 6" inglise haubits raskest naabripatareist. Ülesanne: väljatungida Šahnitsa — Oparina kaudu Harlapkova küläni (Irboska kindlustatud joonelt 15 kilomeetrit vaenlase seljataga) ning sellega panna piir punaste edule Ostrovi-Irboska suunas.

Lühikene ülesande arutus pataljoni ülemaga ja salk asub teele, saates ette luure. Liigume kilomeetrit viis Pihkva kiviteed mööda otse itta, siis pöörame Lebeži kohal lõunasse ja läheneme suurele Šahnitsa külale. Luure teatab, et see küla on vaenlasest vaba. Pataljon marsib kolonnis külast läbi ja paiskub siis lahingkorda, — järgmistes külades on vastane sees! Lii-

gume edasi, suurtükid ahelikkuude juures. Vaenlane vaikib...

Ilus päiksepaisteline ilm. Siin-seal on kuulda kompaniide signaalvilede lõikavaid helisi. Nii möödub veerand tundi.

Püssituli puhkeb lahti päris ootamatult. Lahing algab.

Patarei ülem asetab ühe suurtüki lah-tisele positsioonile lõunapool Šahnitsat ja tulistab otsese sihtimisega ligidal asuvaid Gileva, Vorošilova, Vedjugina ja Aparina küläsi. Pea kõik granaadid tabavad (sihime ju otse märki!) ja nende mõju on silmatorkav. Pataljon valdab kiire kallal tungiga kõik eelnimetatud külad. Kui meie suurtüki lähedusse hakkavad kukkuma vaenlase patarei mürsud, vahetame positsiooni Šahnitsa kõrvale. Õhtuks on pataljoni poolt vallutatud veel terve rida küläsid, Babjakova ja Juhnova juurdearvatud. Taanduv vastane jäi pidama Usadištše jõe-nele.

Järgmise päeva hommikul (20-al augustil) patarei liigub positsioonile Vedjugina küla ette. Patarei ülem asub maa-kuulajatega ja telefonistidega jalaväe ahelikkuude juurde, kust korrekteerib tuld. Kella 0900 paiku algab lahing. Tulistame järjekorras neid küläsid, kuhu kompaniid parajasti liikumas. Tänane kena ilm ja imeilus maastik loovad nõidusliku lahing-pildi. Eesolev küla on kui üks suur oaas kuldse rukkipoollul, kus puude vahelt paistavad heledate täppidena üksikud majakatused. Ja selle roheline saarekese kohale ilmuvad äkki šrapnellide pealt näha süü-tud valged pilvekesed, kantud aeglaselt laiaili õrnast tuulest. Sinna liiguvad meie ahelikud. Rukkipoold mustendab edasinihkuvaist sõduritekogudest. Veel kaugelt tor-kab silma tääkide omapärane sädelemine.

Tugev püssi- ja kuulipildujate tuli tunnistab heitluse ägedusest. Vaenlase kerge patarei avab tule. Mürsud lendavad üle peade. Otsivad meie patareid. Aga ei leia. Mežnik'u küla tagant paistavad vene patarei pauguleegid. Viime tule selle küla pihta ja taha. 5—6 järjekorra järele vastase patarei vaikib. Tegevusse astuvad aga uued, — kõik kahesuurtükilised (hiljem saime teada, et venelaste patareid asusid positsioonile rühmade kaupa, et simuleerida suuremat patareide arvu ja saavutada paenduvat tuld laiadel rinetel).

Õhtuks langeb pataljoni kätte veel hulk küläsid.

22-el augusti hommikul patarei sõitis ette Lodina küla juurde valitud positsioonile. Pataljon lõi päeva jooksul tagasi

vaenlase uued paljukordsed pealetungi katsed ja õhtuks pidi jälle taanduma. Patarei vahetas positsiooni esialgu Mordino juurde ja kui jalaväe tagasimineki jätkus — liikus Lebeži külla.

23-al augustil paigutasime patarei positsioonile Irboska kindlustatud joone taha Zalavje küla idaservale. Jalavägi asetus kaevikusse traataia taga. Kella 1500—1600 vahel toimetasime eellaskmist tähtsamate esemete pihta traadi ees. Järgmisel päeval patarei tulistab venelaste osi Böki, Šutšnova, Kosina, Šahnitsa ja Vorošilova külade piirkonnas.

25-al augustil vara hommikul patareile kästakse astuda jälle 3. polgu I pataljoni ülema käsutusse, kellele tehti ülesandeks alustada uut kallaletungi. Pataljoni osad pea liiguvadki kolonnides Šahnitsa poole. Järgneme ühes ühe raske haubitsaga. Šahnitsa küla pidi vaenlasest tühi olema, millepärast liikusime sinna ilma eriliste valvabinõudeta. Ühe suurtükiga asusime lah-tisele positsioonile Šahnitsa idaservale ja alustasime Gileva tulistamist. Vaevalt aga suudame anda 2—3 lasku, kui 300 sammu kaugusel suurtükist tõuseb rukki seest vaenlase ahelik ning avab suurtüki ja jala-

väe osade pihta püssitule. Suurtükk vastab kartetšiga, mille mõju oli käesoleval väiksel distantsil jalustrabav — vastane sai sõna täies mõttes pühitud tinarahega. Pataljoni osad liiguvad veidi maad vaenlasele järele ja tulevad siis endistele seisukohtadele tagasi. Suurtükk vahetab positsiooni maantee juurde põhjapoole Šahnitsat, annab sealt veel 4—5 pauku otsese sihtimisega vaenlase taanduvate jalaväe osade pihta ja liigub siis tagasi Rževki küla poole. Samasse olid kogunud raske haubits ja pataljoni lahingvoor. Nähtavasti, vaenlane plaanitses kurja nõu meie suhtes ja edasiliikumisel kohtas ootamatult 3-da polgu I pataljoni osi. Sellest tuligi see tänane etteaimamata kokkupõrge Šahnitsa juures. Patareleile oleks see peaaegu lõppend väga kurvalt...

Sellega rauevad esimesed lahingud Irboska kindlustatud joone ees. Nad võimaldasid 2-se diviisi Pihkva grupile võita aega selleks, et tulla täies korras Pihkva tagant Irboska joonele, kus septembri algul taandumislahingutele järgnevad meilt väga palju verd ja energiat nõudvad aktiivsed kaitselahingud Irboska eelsetel positsioonidel.

Lõunalaager. Suvilad Setumaa südames.

Kellel õnn või õnnetus olnud Setumaa südamesse, Petseri sõita, see on raudteest põhja pool Piusa ürgoru kaldal otse jaama vastas näinud mändide vahelt kerkivat suvilatele sarnanevaid ehitusi. See on n. n. Lõuna- ehk 7. jal. rügemendi laager, kust algab suur sõjaväe laskeplats, mis ulatub põhja kuni Peipsi järveni. See on määratu suur liivakörbe, ainuke suurem laskeplats, kuhu ka meie väeosad kogunevad suvistele õppustele. Maastik laske- ja laagriplatsil on mitmekesine, nagu künkad, orud, lagedat nõmme, soo mülgastega, metsa ja võsa, aga rohkemjagu ei näe muud kui liiva ja kanarbikku. Liivased künkad vahelduvad pehme samblaga läbikasvanud maalapikestega. Varemmail aastail paigutati õppustel olevad sõdurid laskeplatsi ümbruskonnas asuvasse külladesse. Sarnane sõdurite paigutamine on aga äärmiselt raske ja ebakohane, eriti Petserimaal, kui silmas pidada sealseid majanduslikke ja tervishoidlisi olusid.

Arvesse võttes, et kaitsevälased sõidavad laagrisse kõige oma kolliga, siis tuli ka muretseta vastava sisseseade eest kohapeal ja see nõudis 7. jalaväe rügemendilt, kui ühelt suuremalt väeosalt, iga aasta majanduslistest summadest kuni 1200 krooni aastas, peale selle veel riigi poolt maksetav üür majaperemeestele ligi 700 krooni suve pealt. See näitas, et iga aasta tuleb seda ikkagi kulutada ja selle peale vaatamata oli sõdurite seisukord laagri ajal endiselt raske. Seda

arvesse võttes otsustas rügemendi ülem kolonel Kruus, maksku mis maksab, kuid tuleb mõni sõdurite barakk üles ehitada. Selleks küsiti luba 1925. a. algul. Kuid sel ajal ei olnud veel laskeplatsi võõrandamise asi lõpulikult otsustatud ja asi ei nihkunud paigast. Kevadel 1925. a. esitas Kolonel Kruus barakkide põhiplaanid 2. diviisi ülema kindral Pöderi kaudu v. v. ehitus-korteri osakonnale ehituste tarvis minevate plaanide valmistamiseks. Nädal läks nädala ja kuu kuu järele, ja ehk küll kindral Pöder ka laagri ehitamist eriti toetas, siiski asi ei nihkunud paigast. Teadmata oli veel, missuguseid barakke ehitada, kas suuri kapitaal-ehitusi või väikseid lahtivõetavaid. Rügemendilt valmistati prooviks väike lahtivõetav barakk, milles ka rügemendi ülem elas 1925. a., 1926. a. ja osa 1927. a. suvel. Siiski näitas tegelik elu, et nende ehitamine on palju kulukam ja aegaraiskavam kui suure baraki ehitamine, kus ka sisekorrapidamine palju kergem. Sellepärast leidis kolonel Kruus, et tuleb ehitada ikka kindlad hooned. Sel ajal oli juba ka rügemendil omal algatusel muretsetud osa ehitusmaterjalide tagavarasid. Terve lõunapoolne laskeplatsi maala oli mitmed korrad läbi käidud soodsat laagri-ehituse platsi otsides, mis pidi vastama järgmistele nõuetele: kõigepealt pidi laager olema võimalikult Petseri linnale ja jaamale ligemal, sest et rügemendil tuli baseeruda oma ladudega Petseri, ja et kõlbulik vesi oleks saadaval. Kõike

seda võimaldas praegune ehitusplats, sest et ta asub Petseri Jaama juures ja Piusa oru põhja kalas on rikas allikatest. 1926. a. märtsikuul võo-
randati laskeplatsi maa-ala riigikogu otsusel. Kohe sõitis kolonel Kruus Tallinna laagri ehituste asjus läbi rääkima. Nagu selgus, ei olnud keegi selle vastu. Nõuti vaid krundi ja ehituste plaane. Kui arvesse võtta sarnaste plaani-asiade pikaldest käiku, siis see oleks ehituse kindlasti edasi lükanud veel mõneks aastaks, kuid sellest seisukorrast päästis rügemendi välja kindral N. Reek, tol ajal kindralsaabi ülem, kes eriti laagri ehitamise mõtet õhutas. Kindral Reek koos kolonel Kruusiga käisid ühest kõrgest instantsist teise, kuni lõppude lõpuks said loa omal algatusel ehitusi alustada. Ka said Tallinnast ühe kinnitamata ärakirja baraki ehitamise plaanist. See oli siis ka laagri ehitamise algus. Laagri ehitamiseks sel ajal riigi poolt mingisuguseid summasid eelarve korras ei antud, sellepärast tuli ise ehitada rügemendi omast kokkuhoiust korjatud summadega ja materjalidega. Isegi Nursi lennuplatsil asuv aerodroomi vana puust kuur, mis rügemendile küttepudeks oli antud, veeti Petseri ja kasutati ehitusmaterjalina, mis veel vähegi kõlbulik oli.

1926. a. valmus kaks barakki sõduritele ja ohvitseride elumaja. Kuid tegelik elu näitas, et

mitte ükski sõdurite ja ohvitseride paigutamine ei rahulda tegeliku elu nõudeid, vaid tarvis oli ka hobuseid ulu alla asetada, ehitada köögid, ladud ja keldriruumid. Järgmistel aastatel 1927. ja 1928. tuli ehitada veel sõdurite barakkisid, köök, söögisaal, staabimaja, rügemendi ülema elumaja, tallid, vööri kuur, ohvitseride elumaja, keldrid, pesukoda, ladud jne. Kõige selle peale on kulu-
tatud umbes 45.000 krooni, peale selle veel mõned ehitusmaterjalid, mis enamalt olid valmistatud. Kõige suuremat muret laagri asukohas tegi supelusvee puudumine, sest et Piusa jõe vesi on külm. Sellepärast ehitati 1928. a. suvel ajakohane dussiruum vastava arvu kaevude ja veetorustikuga.

Korra läbi laagri käies näed, et siin on ennast-salgavalt tööd tehtud. Metsikust padrikust on saanud lausa suvituskohat. Igalt poolt paistab silma, et siin pole tehtud mitte ükski hädavarvilist, vaid ka kõik, et elu laagris teha mõnusaks ja ilusaks. Nii on tehtud igale poole kruusa teed ja nende äärde ja mäekülgedele istutatud kogusummas ligi 8000 lehtpuud. Majade ees on lillepeenrad. Ka ei puudu spordiplatsid jalgpallimänguks, murutõnise jaoks jne. On isegi loodud suured kunstlikud tiigid mäekallakule, et elustada kõrvet ja saada vett tulekahju puhul. N.

Märkmeid Sakala partisanide ajaloost.

P. Kangro.

31. XII 1928. a. pühitsevad Sakala partisanid oma 10. aastapäeva.

Alljärgnevas kirjelduses on loeteldud mõnda Sakala partisanide tegevusest Vabadussõjas. Partisanid on Vabadus-

sõja kestel korda saatnud palju kangelastegusid, mis jäävad siin ruumi puudusel avaldamata.

Olen kasutanud käsikirju ja kohapeal olevate endiste partisanide mälestusi, eriti res.-kapten Hollandi omi.

Sakala partisanide rügemendile pani aluse Viljandis 1918. a. detsembris hiljuti Venemaalt kodu jõudnud alampolkovnik Victor Puskar. Esimesteks sõduriteks olid Viljandi keskkoolide õpilased, umbes 20 meest.

See paarikümmemeheline (ei, mehed nad ei olnud, poisikesed, mõned hoopis lapsed) lööksalk oli Viljandi esimene „garnison“, pärastiste võidurikaste Sakala partisanide esimene nurgakivi.

Kokkutulnud õppuritega peeti mõned

laskeharjutused Viljandi järvel ja tutvustati laskeriistadega. Juba 2. jaanuaril 1919. a. astus õppurite rühm Viljandi vabatahtlikkude nime all leitnant Johannes Hollandi juhatusel Tarvastu sihis vaenlasele vastu. Vahepeal aga määrati polkovn. Puskar 2. diviisi ülemaks ja Viljandi vabatahtlikkude pataljoni ülemaks polkovnik Kurvits, (praegune Piirivalve-valitsuse ülem). 4. ja 6. jaanuaril olid kokkupõrked punaväega Kärstna mõisa piirkonnas, kus vabatahtlikud ühes 3. polguga panid piiri vaenlase edasitungile. Vabatahtlikke tuli iga päevaga ikka enam juurde ja nüüd võis ka rahulikumalt formeerimisetööd jätkata.

Helme kantsidest kuni Valgani.

Peale Kärstna vallutamist kutsuti õppurite rühm Viljandisse, et siit ühiselt Viljandis formeeritud vabatahtlikkude pataljoniga Leebiku sihis välja astuda. Edasi järgneb pataljonil terve rida lahinguid Helme kantside ja Rulli aleviku ümbruses. Pärast kaks nädalat kestnud ägedaid lahinguid, rauges punaste vastupanu. Nad taganesid, jättes lõplikult meie kätte Helme kantsid ja Tõrva alevi. Pataljoni ülema ajutisi kohuseid täitis kapten Saulep, kes Helme all raskesti

haavata sai ja vabatahtlike ridadest lahkus. Samal ajal võitlevad edukalt meie vasakpoolsed naabrid soomlased ja Kuperjanovi partisanid ning vallutavad Valga linna. Vabatahtlike pataljon asub Valka ja võtab osa linna kaitsmisest. Veebruari algpäevil viiakse pataljon Tartu, et võimaldada sõjariistadega ja riietega varustamist, sest olemasolevad relvad ja riided olid vabatahtlike poolt suuremalt jaolt kaasa toodud ja osalt tarvitamiseks kõlbmatud. Tartus peetakse intensiivselt õppusi ja varustatakse mehi nii relvade kui ka riietega. Siin täiendatakse ka pataljoni koosseisu. Vahepeal on pataljoni ülemaks määratud kapten O. Oidermann ja pataljoni nimetatud Viljandi kaitsepataljoniks. Polkovn. Kurvits nimetati 2. polgu ülemaks. Tartust saadetakse pataljon Võrru. Ühtlasi lahkuvad siit esimesed vabatahtlikud õppurid, kes üle viidi Viljandi kooliõpilaste pataljoni. Need mehed olid oma töö teinud, vaenlane oli taganema löödud ja nüüd võisid nad rahu-likult jätkata edasi õppimist, kuni nad 30. aprillil 1919. a. läksid uuesti tulelinnife Kõrba-Ruhja rindele appi 6. polgule.

Heitlused Võru all.

5. märtsil 1919. a. on pataljon Rogosi mõisa all lahingutes, kus võitlused kestavad vahelduva õnnega kuni 18. märtsini. 18. märtsil algas punavägi kogu Võru rindel ägedat pealetungi.

Kuna pataljonil väikese meestearvuga (pat. oli 150 mehe ümber) oli kaitsta 20 km rinne ning arvesse võttes muutlikku Võru maastikku, oli arvuliselt suures ülekaalus oleval vaenlasel kerge meie laiale rindele paisatud osadest läbi tungida ja saavutada osalist edu. Vaenlase läbimurded paraliseeriti mitmel korral pataljoni vastupealetungiga. 18. märtsil õnnestus vaenlasel pääseda oma suuremate osadega pataljoni seisukohtade seljataha. Kuna pataljonil täielikult puudusid varuosad, oli ta sunnitud oma seisukohad suuremate lahinguteta maha jätma ja asuma Haanja-Munamäe eelsetele positsioonidele. Sellega muutus pataljoni rinne tunduvalt lühemaks ja selle tagajärjel oli võimalik pidada siset üksikute roodude vahel.

Algasid ägedad lahingud Haanja—Munamäe pärast, kus vaenlasel läks korda meid ümber haarata. Neis võitlustes langes välja pataljoni ohvitseride koos-

seisust haavatutena ligi 50%. Kuid sellele vaatamata, pataljonil õnnestus siiski 19. märtsil punaväe rõngast läbi murda ja asuda uutele seisukohtadele põhjapool Haanja mõisat. Ühes pataljoniga olid sunnitud taganema ka meie parema ja vasakpoolsed naabrid. Et seisukorda päästa Võru rindel, saadeti abiks 1. Ratsapolk kapten Gustav Joonsoni juhatusel. Ühes Ratsapolguga algas pataljon uuesti 20. III pealetungi Haanja mõisa ja Rogosi mõisa sihis. Neis lahinguis said surma Viljandi kaitsepataljonist lipnik B u k k ja Ratsapolgust leitnant M ä r k, al.-leitn. H ü e n e ja lipnik O r a v. Pärast 2—3-päevalist vihast võitlust läks korda välja jõuda endistele seisukohtadele ja murda punaväe vastupanu sellel joonel. Selles lahingus löid Sakala partisanid relvsõprussidemed 1. Ratsapolguga. Rogosina mõisa vallutamise järele jätkab Ratsapolk pealetungi Marienburgi sihis, kuna Viljandi kaitsepataljoni paigutatakse oma vasakpoolse naabri, soomlaste, seisukohtadele Meeksi ja Panikovitši piirkonda.

Panikovitši lahingud.

3. aprillil 1919. a. asus pataljon Panikovitši alla. Olukord oli järgmine: punaste väed asusid Šumilkina — Misina — Mihalkina külades ja Panikovitši mõisas, hoides oma käes ühtlasi Šumilova ja Panikovitši vahelist metsa. Meie pataljoni osad asusid Dätleva — Bogomoleva — Krantseva seisukohtadel. 4. aprilli hommikul algasid punased pealetungi Šumilova — Russki-Bori sihis. Punastel läks korda vallutada Šumilova kõrgustikke, lõigates sellega meie pataljoni vasaku tiiva naabri väeosast. Kuna meil ei olnud läbimurde likvideerimiseks varuosi, otsustati asuda pealetungile pataljoni paremal tiival, andes pealööki Riia—Pihkva kivitee suunas Mihalkina külale. Pataljoni 1. roodul läks korda ltn. Holland'i juhatusel täiesti tähelepanematult mööda hiilida punaste valvepostidest ja jõuda Mihalkina külast läänepoolsele metsaservale. Maastik ei olnud soodne pealetungiks, sest tuli liikuda üle lageda välja. Et aga soodsama maastiku kasutamine parema tiiva kaudu oleks enne aegselt paljastanud meie kavatsuse, tuli roodul asuda pealetungile rindelt otse üle lageda välja. Punased märkasid meie pealetungi alles siis, kui esimesed mehed olid jõudnud Mihalkina küla kõr-

gustikule ja avasid siis ägeda kuulipildujate tule meie peale, kuid see ei suutnud julgeid mehi takistada ja mõnikümmend sekundit hiljemini tormati vaenlaste kuulipildujatele käsitsi kallale. Vaenlane sattus sellest ootamatust hulljulgest pealetungist paanikasse ja põgenes oma seisukohtadelt, maha pildudes sõjariistu ja varustust. Selles lahingus kaotas rood oma kaks paremat sõdurit Paap'i ja Siimeri. Edasi jätkas rood pealetungi üle Panikovitši postijaama Ogoreva sihis, kuhu jõudis hilja õhtul. Selle löögiga olid hävitatud punaste seisukohad põhjapool Riia—Pihkva kiviteed ja idast kuni Sabolotje küalani. Nüüd asus meie pataljon seisukohtadele Mihalkina — Klesina — Ogoreva liinile. Riia—Pihkva kivitee oli punastele ütle mata suure tähtsusega, sest ainult seda mööda oli võimalik ühendusepidamine Marienburgist põhjapool asuvate vägedega. Punased võtsid kõik oma jõu kokku, et Riia—Pihkva kiviteed jälle oma kätte saada, selleks toodi juurde abivägesid, suurtükiväge ja soomusautosid. Pea 2 nädalat keetsid vahetpidamata punaväe katsed vallutada meie seisukohti.

Kuna vaenlane kogu aja oma jõude suurendas, oli viljandi kaitsepataljoni meeste arv tunduvalt kokku kuivanud.

Kaptan Holland

*Panikovitshi lahingute juht ja kangelane.
Esimesi partisane.*

Major O. Oidermann

Sakala partisanide pataljoni ülem Vabadussõjas.

sest lahingus langenuid ja haavatuid ei olnud asendada kellegagi. Pataljonis oli veel 100 mehe ümber, kuna võitlusi tuli pidada 5 klm pikkusel rindel, arvuliselt enam kui 10 korda suurema vaenlasega. Kuid kus häda kõige suurem, seal abi kõige ligem — nii suutis pataljon enesele abi soetada kohalikkudest elanikkudest, kellest moodustati kaitseliit. Viimast kasutati luureteenistuseks. Aprilli keskel saime teateid, et vaenlane koondab oma väge Panikovitši raiooni, kuhu olid juurde toodud mitmed uued väeosad. 19. aprillil saime teateid, et vaenlane alustab pealetungi Panikovitši sihis. Nimetatud päeva varahommikul oli punaste tegevuses märgata erilist intensiivsust. Samal hommikul võttis vaenlane ette mõne tunni jooksul Ogoreva sihis 3 pealetungi, mis aga kõik ebaõnnestusid. Keskpäeval läks punastel korda läbi murda Mihalkina küla juures meie nõrgemast kohast ja välja jõuda Riia—Pihkva kiviteele ning sealt edasi liikuda Panikovitši postijaamani, pannes seega meie Klesina—Ogoreva liinil asuvad roodud väga raske seisukorda. Seisukord oleks võinud muutuda veel kriitilisemaks, kui mitte 10-meheline rühm ühes 2 automaatsüüsi ei oleks hävitanud vaenlase

40-mehelise ratsasalga, kes oli määratud meile seljataguse löögi andmiseks. Suurte pingutustega suutsime püsida oma seisukohtadel õhtuni, kuid lõpuks olime sunnitud siiski taganema Poddubje — Šumilova — Krantseva liinile. See oli pataljonil üks kibedamaid päevi Vabadussõjas. Visalt ja ennastalgavalt võitles pataljon. Meie ühenduse keskoht asus postijaamas; viimase pärast kestis võitlus kogu päeva, kuna vaenlasel läks korda oma suure ülekaalu tõttu elumaja

sele ning vaprussele õnnestus meil see siiski.

Ülesanne täideti järgmiselt:

Šumilova küla juurest liiguti varjatult mööda soist metsa ja põõsastikku. Kell 1600 jõudis salk Tobolkina järvest pool km idapool asuva kõrgustikuni, kus oli umbes pataljon punaväge ühes 6 raskekuulipildujaga. Meie löögigrupil õnnestus liikumine täielikult, jõuti märkamatult metsaservani, kus avanes kõrgustikule ilus vaade. Mõnikümmend sammu

Sakala polgu algus 1918. a.

juures asuvat kuuri vallutada. Meie mehed kaitsesid elumajas olevat telefoniühendust, lastes akendest punastele. Lõpuks muutus olukord niivõrd kriitiliseks, et meie mehed olid sunnitud põgenema akna kaudu.

Jüripäeva lahing.

23. aprillil anti pataljonile käsk läbi murda punaste seisukohtadest ja oma alla võtta Riia—Pihkva kivitee Panikovitši piirkonnas.

Ülesande täitmisele asus pataljon järgmiselt: oma alla võetud liini kaitseks Poddubje — Šumilova — Krantseva — Kirova joonele jäeti suurem osa pataljoni koosseisust, kuna 60-meheline vabatahtlikkude salk ltn. J. Hollandi juhatusel pidi läbi murdma punaste seisukohtadest ja Riia—Pihkva kivitee Panikovitši piirkonnas oma alla võtma. Ülesanne oli raske, kuid tänu ltn. Hollandi ja tema lööksalga julgusele, osavu-

meie löögisalgast eemal algasid punaväge kaevikud. Parajasti tulistati kuulipildujaist meie Šumilova seisukohti. Siit vaadeldes vaenlase tegevust seadis ltn. Holland momentaalselt edaspidise tegevuskava kokku. Otsustati anda kogupauk ja tormata punaste kallale. Arvestati sellega, et mitte ainult Tobolkina raioonis asuv punavägi, vaid ka suurem osa punaväge Podsosenje raioonis satub sellest ootamatu löögist segadusse ning põgeneb Riia—Pihkva kiviteele. Ltn. Holland aga kavatses oma lööksalgaga ette jõuda punaväge osadest, et neid siis vangistada Riia—Pihkva kiviteel. Esimene osa kavast läks korda hiilgavalt. Peale kogupaugu kohkused punaväelased niivõrd, et lihtsalt jooksu panid igaüks ise suunas. Ühte osa põgenejatest (umbes 100 meest), läks korda kinni võtta. Sõjasaagina saadi 6 rasket kuulipildujat, üle 100 püssi ja muud varustust. Nüüd oli samal grupil täita veel

raskem ülesanne. Ei arvestatud nii suure vangide hulgaga, võimata oli neid saata meie teiste osade juurde, sest see oleks vähendanud tuntavalt meie grupi jõudu. Otsustati vangid kaasa võtta ja jätta ühele osale püssid kätte, need ära jaotades grupi meeskonna vahel. Sellega suurenes meie lahinguvõime vaenlase enese arvel, mida kasutati ka edukalt. Suur vangide arv takistas lööksalka kiiret edasilikumist, sellepärast ei saanud ta täide viia oma kava teist osa, sest Podsošenje raioonis asuvad punaväeosad olid enne lööksalka jõudnud välja Riia—Pihkva kiviteele ning põgenevad. Tabati vaid üksikud põgenejad. Kiviteele jõudes seisis üks klm lööksalgast lõunapool suurem vaenlase voor. Vooril oli nähtavasti hais ninas, et ees pole kõik korras. Oli märgata üksikute voori saatjate liikumist metsaserval, nähtava ülesandega selgitada olukorda. Et vooril oli tugev meeskond — 60 meest saatjaks, ei võinud lööksalk ära anda mehi nende tabamiseks oma otsekohese ülesande juurest. Et aga voori siiski kätte saada, kasutas ltn. Holland üht vangidest, saates selle voori juurde teatama, et viimane kiirelt edasi liiguks, sest Panikovitši mõisasse on tarvis padruneid. Juhtumisel, kui vang oma üles-

annet ei oleks täitnud ja tõelise seisukorra voorile teada oleks annud, oli lööksalgal kavatsus voori puruks lasta, sest vooril ei olnud teelt kõrvalepääsmise võimalusi. Vaevalt sai käskjalg-vang voori juurde, kui see hakkas liikuma meie

Kolonel V Marder

Sakala partisanide polgu ülem 1920. a. algul ja praegune brigaadi ülem.

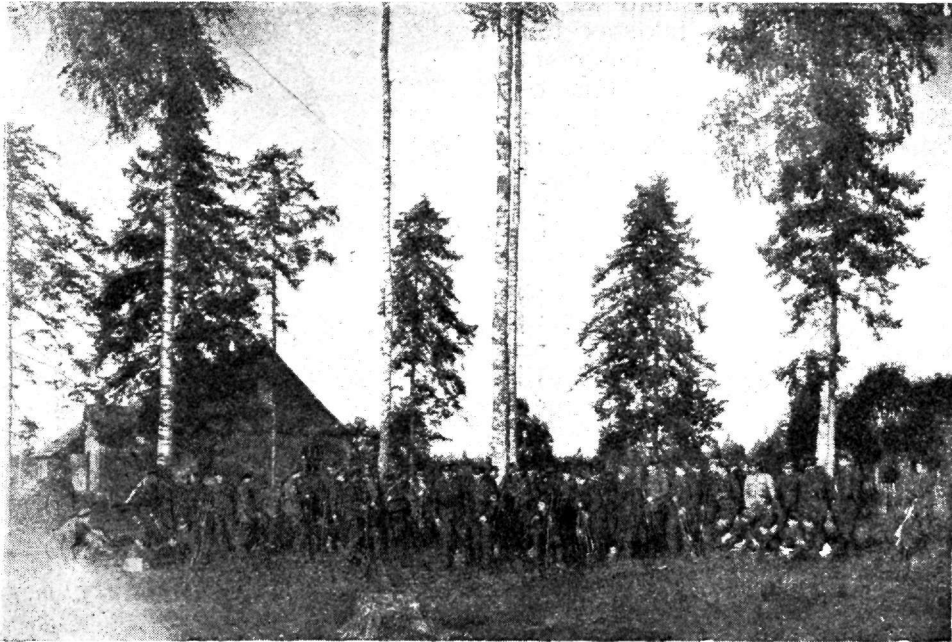
Kol.-leitn. L. Jacobsen

Sakala partisanide üksiku pataljoni ülem 1921. a.—1924. a.

poole. Jõudes meie asukohani, käsutati voori meeskonnal „käed üles“ ja ilma püssipauguta oli vangi võetud 30-hobuselise voor ühes 60 saatjaga. Saagiks saime 3 rasket kuulipildujat, mitu koorimat padruneid, tubakat ja hulk toiduaineid. Samal ajal, kui osa grupist vaenlase voori vangistas, jälgis teine osa põgenevaid punaväe osi, tehes kindlaks, et punased on taganenud läbi Klesina küla lõunapool. Ühe osa grupi ülesandeks jäi võtta seisukohad Klesina küla joonel seni, kuni jõuavad järele pataljoni teised osad. Teine osa grupist liikus mööda Riia—Pihkva kiviteed Irboska suunas, et võtta seisukohad Ogoreva küla juures. Vaevalt sai aga nimetatud osa grupist hakata liikuma Panikovitši postijaama juurest, kui vaenlase surtükivägi algas postijaama ümbruse tulistamist. Samal ajal liikusid Irboska poolt 2 soomusautot kiiresti meie sihis ning panid meie liikumise seisma. Tulevahetuseks soomusautodega kasutati peaasjalikult sõjavange. Püssipragin oli niivõrd tugev, et soomusautod jäid seisma, arvates, et on tegemist suuremate jõududega. Meil oli tarvis soomusautosid minema

kihutada, et välja pääseda Panikovitši metsast Ogorevani. Kuna lööksalgal ei olnud mingisuguseid relvu ega laskemootor- soomusautode vastu võitlemiseks, saadeti paarimeheline salk ühes mõne vangiga umbes 1 km Ogoreva poole asuvale sillale demonstreerima sillalõhkumist. Tegelikult ei olnud lööksalgal

lega meie pataljoni kaheks osaks. Pataljonil ei olnud kuskilt loota abijõude. Edaspidine teotsemine niisuguses olukorras oli võimatu, mispärast pataljon pidi maha jätma eelmisel päeval vallutatud seisukohad ja taganema endistele positsioonidele, s. o. Poddubje — Šumilova — Krantseva joonele. Viimaste päevade

Sakala pataljoni 4. rood Lauras 6. polgu osi vahetamas 1919. a. sügisel.

mingisuguseid abinõusid tugeva silla lõhkumiseks, kuid sellel demonstratsioonil oli mõju; soomusautod, märgates askeldust nende seljataga sillal, hakkasid kiirelt tagasi liikuma. Vahepeal jõudsid ka teised pataljoniosad järele ja nüüd saadi hilja õhtul võtta oma alla soovitud seisukohad. Selle operatsiooniga oli pataljon Riia—Pihkva kivitee punastelt ära lõiganud ja nende seisukohtadele sügavale sisse tunginud, sest meist nii paremal, kui ka vasakul asusid punaväed — endistel seisukohtadel, s. o. 2—3 km Riia—Pihkva kiviteest põhjapool. Sellega oli ka seletatav, et punased ei võinud leppida sarnase seisukorraga ja võtsid tarvitusele kõik abinõud, et kiviteed jälle oma kätte saada. Eelmisel päeval purukslöödud punaväeosadele toodi kiirelt juurde abivägesid, kuna pealetungikatsed keetsid kogu öö. Järgmisel päeval jätkasid punased pealetungi, peaasjalikult meie kaitseta tiivadele. Vaenlasel õnnestus oma alla võtta Panikovitši postijaama ümbruses asuva metsa, lõigates sel-

pingutuste tagajärjel oli pataljon väsinud sõna tõsisel mõttes. Suurem osa meestest oli mitu ööpäeva täiesti magamata ja söömata. Oli tarvis võimaldada meestele kas või mõnetunnist puhkust, et jõudu koguda eeltulevaks tegevuseks. Selleks määrati 2 roodu naaberpolgust pataljoni käsutusse.

Panikovitši lahingutes ülesnäidatud vahvuse ja kangelasmeele ning eduka tegevuse eest teenis pataljon kõrgemate juhtide tänu.

Sõjavägede ülemjuhataja pvk. nr. 154 — 4. V 1919. a. § 6.: „Lahingutes, iseäranis viimastes, ülesnäidatud vahvuse ja vapruste eest nimetan „Viljandi Kaitsepataljoni“ ümber „Sakala Partisanide pataljoni“. Sõjavägede ülemjuhataja kindralstaabi kindral-major Laidoner.“

Peale Panikovitši lahinguid piirdub pataljoni tegevus ligi kuu aega vastastikuse tulevahetuse ja luurega. Suuremaid lahinguid ei olnud. Mai keskpaigas algasid kibedad ettevalmistused üldiseks pealetungiks kogu rindel ja 23. mail sai pa-

taljon käsu asuda 24. mai varahommikul pealetungile ja vallutada Riia-Pihkva kivitee Panikovitši ümbruskonnas.

24. mai lahing.

24. mai lahing:

Ööhämaruse katte all liikus pataljon Sumilova külast sama teed, mida kasutas 23. aprilli lahingus. Enne kiviteele jõudmist jagunesid partisanid kaheks osaks. Üks osa ltn Rehe juhatusel pöördus tagasi Panikovitši m. suunas, ülesandega anda seljatagant löök punaste seisukohtadele, hävitada telefoniühendused punaste seljatagusega ja eellinil asuvatel vaenlase osadel mitte lasta taganeda esimese grupi suunas. Teine grupp ltn Hollan d'i juhatusel pidi kiirelt liikuma üle Riia-Pihkva kivitee, ülesandega hävitada vaenlase varu (missugused asusid Penejeva-Bresdeleva ja Klesina külades), panna taganemise tee kinni Rotova m. poole ja kihutada vaenlane idapoole soodesse. Olgugi, et liikumine sündis võimalikult ettevaatlikult ja varjatult, oli sellest siiski vaenlane Klesina külas teada saanud. Ühel vaenlase kergel patareil läks korda meie grupi eest Klesina küllasse kihutada ja sealt majade varjul põgeneda Dimitrievskaja mõisa. Üks 6" punaväe suurtükk langes meie kätte. Kui meie grupp jõudis Klesina külla, kees viimane kui sipelga pesa. Punaväelased jooksid pesuväl üksteise võidu Dimitrejeva mõisa suunas. Et meie salga koosseis oli väike (40 meest), ei suutnud ta kinni panna suurearvulise vaenlase taganemisteed. Salga tegevust takistas, olgugi lühikest aega, üks kuulipilduja, mis tulistas Klesina külast. Paaril mehel läks korda kuulipilduja juurde välja jõuda ja seda hävitada. Nüüd jagati salk kahte ossa. Üks osa jäi valvama Klesinast põhjapoole, et sealt taganev vaenlane ei saaks ootamatult peale tungida, kuna teine osa asus hävitama Klesina ja Dimitrejeva m. vahel taganevat punaväge. Öieti ei võinud küll hävitamisest juttugi olla, sest salga tulejõud oli selleks liig väike, et sünnitada vaenlasele tõsist kahju. Võisime punaväge ainult hirmutada, kuid siiski sunniti taganema üks osa punaväest sohu.

Esimesel grupil (ltn. Rehe) olid punaväe vähemate osadega üksikuid kokkupõrkeid, takistades nende taandumist teise grupi suunas, s. o. lõunasse, sundides neid taganema Riia-Pihkva kiviteel Irboska sihis, kus neid vastu võeti skoutidelt ning sunniti taanduma Panikovitši-Irboska vahelisse sohu. Sellega oli pataljon

oma ülesande täitnud, s. o. võtnud oma alla Riia-Pihkva kivitee Panikovitši raionis, ühtlasi hävitanud pea täielikult vaenlase tugevad varuosad (1. polgu). Eellinil asuvad punaväeosad olid sunnitud taganema partisanide seljataguse tegevuse tõttu võitlusetu oma kindlustatud seisukoh-

Kol.-leitn. J. O. Schmidt

Praegune Sakala Üksiku jal. pataljoni ülem.

tadelt suunas, kus nad hiljemini skoutidelt hävitati. Saagiks saime üle 100 vanggi, täiesti korras 6 suurtükki laskemoonaga, 5 r.-kuulipildujat, üle 100 püssi, mitukümment tuhat padrunit, üle 30 hobuse ja palju muud varustust.

Hiljemini kuulsime küladest, et punaväelased taganemisel eestlasi kiitnud headeks ja tarkadeks inimesteks, sest olla neile pealetungitud määratu suurel arvul ootamata ja oleks võidud neid kõiki maha tappa, kuid olla ainult õhku lastud. Arusaadav, et tabamine oli minimaalne, sest meie mehi oli ligi 20 korda vähem põgenevast vaenlasest ja peale selle seisid meil seljataga üle 5 klm pikkune tee läbi soo ja raba.

24. mai lahingule järgnes paaripäevaline peatus Dimitrejeva mõisa piirkonnas, kus partisanid 27. mail ühinesid 1. ratsapolguga edaspidiseks pealetungiks Laura sihis.

Laura vallutatakse peaaegu vastupanuta. Punavägi on taganenud Nikolski küla raiooni varem kindlustatud seisukohtadele, otsustades siin nähtavasti veel

mehiselt vastu panna, sest mõni kilomeeter taganedes muutub maastik lahingupidamiseks täiesti ebasoodsaks. Mitmekümne kilomeetri ulatusel on ainult sood ja metsad. Siin pani punavägi kõik kaalule, et Nikolski liinil vastu pidada. Esimene pealetungikatse maantee suunas võeti vastu vaenlaselt ägeda püssi- ja kuulipildujatulega. Oli selge, et siit ei maksa hakata asja arendama. Otsustati pataljoni tagasi tõmmata Laura alevikku ja liikuda Laurast läbi idapoolse mööda metsa, et jõuda punastele seljataha ja neid seal hävitada ootamatu löögiga. Pealetung läks korda hiilgavalt. Lööki oli niivõrd ootamatu, et vaenlase polgud sattusid suurde paanikasse. Osa punaväelasi andis vangi vastupanuta, kuna osa põgenes suures korratases.

Kell 1700 olid Sakala partisanidel ühes ratsapolguga esimesed ägedad võitlused Tshuhno ja Nikolski külade juures, kus 5-tunnilise lahingu järele oli punaste vastupanu murtud ning nad korratult taganema sunnitud. Punaväge võitles meie vastu 5 polku. Viimaste suurte kaotuste tagajärjel oli punaväelasi hoiatatud end vangi andmast, sest eestlased laskvat kõik vangid maha. Seda tõendab ka järgmine juhus, kus sõjavang suures hirmus oma elu eest astub meie salga juhi ltn. Hollandi juurde ja palub, et teda mitte maha ei lastaks, lubab selle eest meile anda ühe peidetud kuulipilduja. Oldi sellega nõus ja vang tõigi välja ühest taluhurtsikust peidetud kuulipilduja. 28. mail jätkasid partisanid punaväe jälgimist nii idasse, kui ka lõunasse. Selgus, et punavägi oli taganenud ligi 20 klm Lipna-Kotlesi-Pokrovski piirkondadesse.

Ratsapolk jätkas pealetungi Marienburgi sihis ja vallutas viimase, sundides vaenlase kabuhirmus põgenema Düüna taha.

28. mail 1919. a. oli kodumaa pind vaenlasest vaba. Nüüd võisid partisanid hinge tagasi tõmmata, sest nad olid täitnud oma kohuse isamaa vastu hiilgavalt.

Partisanid asusid Laura ümbruskonna küladesse, kus pataljoni meeskonda täiendatakse ja varustatakse.

Laurast — Ostrovini.

Juunikuu keskpaigas hakkas Pokrovski vallast tulema teateid punaväe röövkäikudest ja elanikud palusid pataljonilt abi.

Määrati ltn. Vastisson 1. rooduga Pokrovski külla, et selles piirkonnas korda

jalule seadida ja korraldada kohapealset elanikkudest omakaitset. Mõne päevaga läks ltn. Vastissonil korda kokku saada ligi 100 meest vabatahtlikkudena. Pataljonilt said nad varustuse ja tarviliku laskemoona. Hulljulge ja vapper lahinguis partisan-kangelane ltn. Vastisson oskas ka äratada elanikkude hulgas vaimustust, nii et peagi oli vabatahtlikke koos üle 200 mehe ja neid nimetati Katšanovi vabatahtlikkudeks. Nüüd võis nende käte usaldada Pokrovski ümbruskonna julgeoleku ja 1. roodu tagasi tõmmata Laurasse. Paari nädala jooksul olid Katšanovi vabatahtlikkudel mitmed tõsised kokkupõrked punaväega. Vabatahtlikkudel puudusid vilunud juhid. Nad palusid meilt jällegi abi. Saadeti leitn. Vastisson 1. rooduga neid julgustama ning appi tõsisematel silmapilkudel.

Punavägi oli saanud juurde uusi jõude ning võitlused Pokrovski piirkonnas muutusid päev-päevalt ikka ägedamaks ja juuba 20. juulil tuli pataljonil teele asuda Pokrovski sihis.

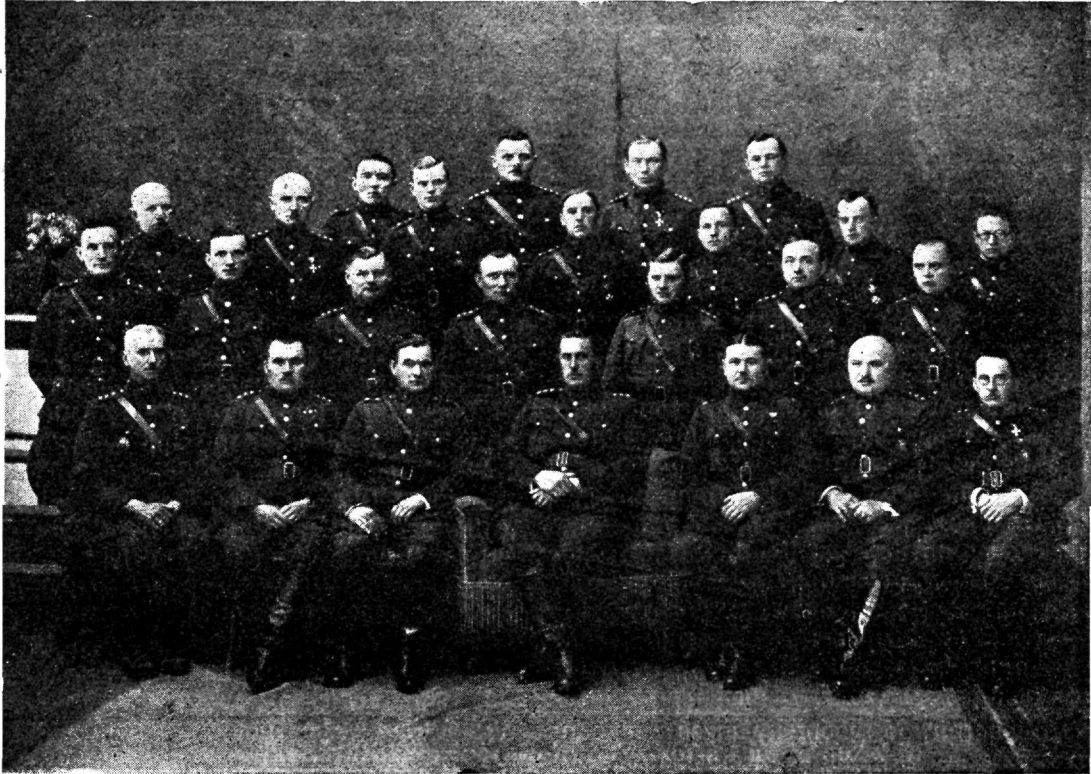
Pokrovskisse jõudes selgus, et punavägi kavatseb 22. juulil asuda pealetungile. Saadud andmetel pidi punavägi pealöögi andma Golubova-Gora sihis ning Rodovoje mõisa ümbruskonda oli neil koondatud 2 polku ühes suurtükiväega.

Et punastest ette jõuda, otsustati asuda öösel teele, et jõuda varahommikul Rodovoje mõisa — vaenlase suurema varu asukohale, sealt vaenlasele enne tema pealetungi anda ootamatu löök. Teejuhtideks olid kaks ustavat meest Katšanovi vabatahtlikkudest. Katšanovi vabatahtlikud paigutati kaitseseisukorda, viimased pidid vastupidama juhusel, kui vaenlane enne meie pataljoni kohalejõudmist oleks alanud pealetungi.

Pataljon liikus 3 klm Rodovojest lõunapoolse Oposka jõeni. Jõest ülepäas oli raske, sest silda ei olnud, jõgi oli väga kiire jooksuga ja kohati üle sülla sügav. Meie poolt jõest ülevisatud purre oli võrreldes jõe laiusega liig nõrk, mispärast pataljon pidi paarikaupa üleminema. Poole tunni jooksul olime siiski jõest üle, kusjuures mõnigi mees sai tublisti supelda. Et jõest ületulekul partisanid palju aega kaotasid, tuli neil kiirelt teotseda, et kohale jõuda enne vaenlase pealetungi. Liiguti umbes klm mööda metsa. Metsa lõppedes nägid partisanid teisel pool metsa serval üksikuid vaenlase valvureid. Et viimaste tähelepanu mitte oma peale tõmmata, otsustati jätta pataljon metsa-

servale, kuna 5-meheline salk pidi vaenlase valvurid kärata kinni püüdma. Selleks tuli neil liikuda punaväe valvurite juurde täiesti julgelt — avalikult, et neis mitte äratada kahtlust. See julge samm õnnestus hästi, valvurid ei pööranud salgale tähelepanu, pidades neid oma mees-teks. Nüüd võttis salgake partisane valvurid kinni ja nendelt relvad ära. Isegi

lastes sihita mõne paugu. See ainult suurendas segadust nende ridades. Ehkki partisanide seisukord oli küllalt tõsine, sest vaenlase arvuline ülekaal ületas kaugelt meid, siiski olid partisanid rõõmsad ja mõne näol võis näha naeru ja headmeelt, sest partisane ei kohutanud kunagi vaenlase arv. Nii õnnestunult vaenlase väes segadusi sünnitada ja neid sundida

Sakala üksiku jalaväe pataljoni ohvitseride kogu 1928. a.

Keskel patül kol.-leitn. Schmidt.

nüüd ei suutnud punaste valvurid aru saada, et tegemist on vaenlasega. Nad nõudsid relvu tagasi, seletades, et nad on tunnimehed ja nendega ei tohi nalja heita. Omaks hirmuks pidid nad siiski tõeks võtma selle nalja, mis aga oli liig hilja. Valvuritelt saime teada, et mõnisada sammu meist eemal heinaküünides ja kuhjades puhkab terve punaväe polk. Nüüd liikusime kogu pataljoniga ettevaatlikult küünide suunas, et vaenlast võitluseta une pealt kinni püüda, kuid vaenlane ei olnud nii raske unega kui arvasime, sest terve heinamaa meie ees hakkas korruga elama, heinasaadudest ja küünidest hüppasid välja karjuvad inimkogud. Vaenlane pakkus oma kaotilises segaduses õudset, kuid ka teataval määral naljakat pilti, sest esimene hirmuga haarasid kõik püssi järgi,

korratumalt põgenema ning hävitada, teeb igale tõsisele isamaalasele headmeelt.

Põgenevatele vaenlastele avasime tule. Selles lahingus kaotas vaenlane surnutena üle 200 mehe, ka suur osa langes vangi. Nüüd jagati pataljon edaspidiseks tegevuseks kolme ossa. Esimene osa jätkas vaenlase segaminilöödud varuosade tagaajamist. Teine osa liikus 1 klm Rodovoje mõisast lõunapoole üle jõe, panes seega vaenlase taganemisetee kinni. Kolmas osa liikus ülesandega vaenlase osad seljatagant Rodovoje mõisa seisukohtadelt välja lüüa ja hävitada. Raskem ülesanne oli täita kolmandal grupil.

Kui kolmas grupp partisane jõudis Rotovoje mõisa juures asuva sillani, oli näha üksikuid põgenevaid punaväelasi. Silla juurde paigutati kaks kuulipildujat,

need pidid takistama vaenlase üle silla minekut. Peagi oli vaenlasel selge, et nende varud on purustatud ja meie neile peale tungime seljatagant. See ootamatu pealetung sundis vaenlasi maha jätma oma seisukohad Rotovoje piirkonnas ja põgenema. Vaenlane, nii nagu seda meie ette nägime tahtis taanduda silla kaudu. Seal võeti aga põgenejad meie 2 kuulipilduja mahaniitva tulega vastu ning mõne minuti jooksul oli sillaesine maa-ala kaetud surnukehadega. Väike osa vaenlasest põgenes jõe kallast mööda põhjapoole. Seega olid partisanid punaväe pealetungi kavatsused nurja ajanud ja pealetungiks määratud vaenlase väeosad täiesti hävitanud. 22. juuli lahingutes kaotas vaenlane surnutena vähemalt 300 meest, kuna vangi langes üle 200 punaväelase. Peale selle said partisanid saagiks kuulipildujaid, püsse, hobuseid, laskemoona ja palju muud varustust, mis kasutati peaaesjalikult Katšanovi pataljoni varustamiseks. Sakala partisanide algatusel vormeeriti Katšanovi vabatahtlikkude pataljon alluvusega Sakala partisanidele.

Et vaenlase kaotus 22. juuli lahingutes partisanidega oli tõesti suur, seda tõendab punaväe diviisi komissari kiri, adresseeritud ltn. Hollandile (toimetati kätte kohalikkude elanikkude kaudu). Nähtavasti oli punaväe komissarile teada, et selle pealetungi ja operatsiooni tegelik juht oli kangelaslik-julge partisan ltn. Holland, kes siis ka järelikult punaväe hävitamises peasüüdlane. Kirjas nõudis punaväe diviisi komissar 750 punaväelase väljaandmist, kes tema teada end alatul kombel partisanidele vangi olevat annud. Vastasel korral ähvardati Eesti pantvangid maha tappa, juurde oli lisatud 15 tundmata vangi nime.

Augustikuu jooksul võitlesid partisanid ühes Katšanovi vabatahtlikkude pataljoniga Golubova-Gora-Trostova ja Lomonova ümbruskonnas, kus löödi ägedaid lahinguid. Üksikud külad käisid käest kätte.

Pihkva raioonis võitlevad punased edukalt, saades juurde värskeid jõude. Vene valgekaardi väeosad on lagunemas. Varsti jäetakse Pihkva maha. Meie väed taganevad Irboska eelsetele kindlustatud seisukohtadele. 24. augustil saadi teateid, et vähemaid punaväe osi on nähtud Vaabina-Pokrovski piirkonnas, s. o. umbes 20 km partisanide seljataga. Samal päeval selgus, et punavägi kavatseb alata pealetungi Pokrovski suunas, et partisa-

ne ära lõigata vasakpoolsetest naabritest ja sundida taganemisele. Kui operatsioon oleks vaenlasel õnnestunud, oleks partisanid sattunud väga raskesse seisukorda. Partisanid asusid kiirelt taganemisele. 26. augustil oli partisanidel tugevate punaväeosadega vihased lahingud Maslovi ja Pokrovski ümbruskonnas. Kibeda võitluse järele oli vaenlane sunnitud alla andma ja osalt põgenema. Sellega oli hävitatud tugev punaväe rusik partisanide seljataga. Vaatamata võidule, olime sunnitud asuma sama päeva õhtul Andronova-Samosje liinile, sest vahe meie ja vasakpoolse naabri vahel oli liig suur. Mõne päeva möödudes algasid ka sellel liinil kokkupõrked punaväega.

Septembris vahetab Sakala partisanide pataljoni 6. jalaväe polk, pataljon viiakse puhkusele Tartu. Detsembril alul viiakse partisanid Peipsi äärde piirikaitseks, kuhu nad jäävad sõja lõpuni. 25. detsembril 1919. a. nimetatakse pataljon Sakala partisanide polguks. Oma esimest aastapäeva, 31. detsembril 1919. a., pühitsevad partisanid Tartus, kus neile annetati kohalistelt naisorganisatsioonidelt lipp *embleemiga* — *elu lahutatud* surmast mõõgaga (embleem oli valmistatud kunstnik Kangro-Poolilt), mis püsinud tänini. Lippu annetades avaldas seltskond suurt lugupidamist partisanidele, hinnates nende kangelaslikku meelt ja ennastsalgavat tööd Vabadussõjas.

2. jaanuaril 1920. a. tehti sõjariistade rahu. Esiialgu ei võidud küll kestvale rahule lootma jääda. kuid ometi hakkasid ilmuma teated, mille järele võis oletada, et seekord sõda on jäädavalt lõppemas. Lootused ei petnud. Rahu oli saavutatud ja nüüd võisid partisanid uhkusega tagasi vaadata tehtud tööle. Oli võideldud ennastsalgavalt. Partisane ei kohutanud kunagi vaenlaste arvuline ülekaal, sest partisanidel oli häbiks küsida, kui palju on vaenlasi, vaid tähtis oli, kus on vaenlane. Nii hävitati mõnikord 50—60-mehe lise lööksalgaga vaenlase 10 ja veel enam korda suuremaid osi.

Sakala partisanid rahuajatööl.

Vabadussõja lõppedes asusid Sakala partisanid rahuajatööle, et verises võitluses saavutatud vabadust kindlustada. Tingitud olukorrast ja ülesannetest, mida töid lähemad sõja järelpäevad partisanidele, on Sakala partisanide organisatsioon pidanud üle elama palju muutusi. Tulid ette sagedased asukoha muutused.

1920. a. asub Sakala partisanide polk peajasjalikult Tartus, kandes piirivalve-teenistust Peipsi rannikul. Polguülemaks oli lühikest aega kapten (praegu kolonel) Villem Marder, abiks kapten Oidermann. Kapten Marderi lahkudes täidab polguülema kohuseid kapten Riisenberg. Hiljem nimetatakse polguülemaks polkovnik Pinding. Juba 1921. a. tõi partisanide ellu organisatsioonilisi muudatusi. Partisanid liideti 5. jalaväe polguga, mille koosseisus kandsid piirivalve teenistust Vene ja Läti piiril. Polgu ülemaks jäi polkovnik Pinding, kuna Sakala pataljoni juhtisid 1. I 1921. a.—5. II 1921. a. kapten A. Sauselg ja alates 5. II 1921. a. al. polkovnik L. Jacobsenn. 1. IV 1921. a. saabusid esimesed noored, kellega rahuaegne väljaõpe algas Erastvere mõisas, Võrumaal. 21. juulil 1921. a. asusid partisanid oma praegusesse asukohta ja sünnipaika — Viljandisse. Osa pataljoni allüksusi asusid Viljandis valitseval ruumide kitsikudel Põltsamaa lossi. Pataljoni laiapillatud asetuse ei suutnud aga takistada innuga alatud tööd. 1923. a. asub pataljon terves koosseisus Viljandisse. 15. III. 1924. a. moodustati Sakala partisanide üksik pataljon Sakala jalaväe rügemendiks, millega liideti Valgas asuv 3. üksik jalaväe pataljon. Senine partisanide juht kol.-ltn. Jacobsenn lahkus määramisel meie sõjaväe atašeeks Poolamaale. Pataljoni tundis tõsist kahju oma senise juhi lahkumisest, sest viimane oli mitte ainult ülem, vaid igale partisanile isalik nõuandja, sõber ja vaimlik juht.

Sakala jalaväe rügemendi juhtimisele asus kol.-ltn. Verner Trossi. Sakala pataljoni juhtideks olid: major Otto Oidermann, major Aleksander Rattas ja major August Kivi.

Kol. Trossi võitis nii pataljonis kui ka seltskonnas lühikese ajaga sooja poolehoidu. Ta tegi palju tänuväärt tööd partisanide kodu kaunistamisel.

1926. a. lõpul lahkus rügemendiülem kol. Trossi, olles määratud Sõjakooli ülemaks. Tema asemele asus rügemendi juhtima kolonel-leitn. Johannes-Oskar Schmidt. Käesoleval aastal oktoobrikuul uuele organisatsioonile üleminekul moodustati Sakala jalaväe rügemendist — Sakala üksik jalaväe pataljon ja pataljoni ülemaks määrati senine rügemendi ülem kol.-leitn. J. O. Schmidt. Kui otsekohene ja õiglane juht, on tema pataljoni elu-olu korraldamisel mõjuvalt teinud kõik. mis võimalik, erilist rõhku pannes õppuste korraldamisele, eluruumide kaunistamise-

le ja toitlusala parandamisele. Soojade sõnadega on ta alati saatnud väeosast lahkujaid partisane ning juuretulistajaid lahkelt vastu võtnud kui armastaja isa poegi.

Pilku tagasi heites möödunud aastatele, peab märkima raskusi, mida kohanud partisanide juhid rahuaegse kodu korraldamisel. Ennastsalgav töö ja väsimata püüded on võitnud kõik raskused, alalist muret on valmistanud korteri küsimus. Kitsas Viljandis pole leidunud sündsaid ruume väeosa reeglipäraseks paigutamiseks, rääkimata mugavustest. Kitsikuse tõttu ruumide alal asuvad praegugi väeosa allüksused laiali pillatuna linnas. Tuli leppida olukorraga. Omal jõul pidi väeosa võitma raskused. On tehtud nii palju kui võimalik. Ruumide on püütud muuta mugavaks koduks sõdureile, neid ilustades ja kaunistades seest- ja väljastpoolt. Püüded on vilja kannud. Ruumidesse astudes ei valda külustajaid kasarmu mulje, vaid naeratab vastu kultuurrahva sõjaväe elamu, kus kõikjal valitseb kord ja ruutus. Ruumide on külustanud ajakirjanduse esitajad, kellelt kiitvaid otsusi avaldatud ajalehtede veergudel.

Väljaõppe, distsipliini ja sisekorra alal on väeosa alati kõrgemaid juhte rahuldanud ning sagedasti saanud kiituse osaliseks. Energiliselt on hoolitsetud sõdurite korraliku riidetuse eest. Erilist rõhku on pandud kaadri kvaliteedile, silmas pidades, et õpetajate omadusest oleneb edu õppetöös. Suurema tähelepanu osaliseks on saanud laskeala. Selles on väeosa näidanud korduvalt paremaid võimeid. On ehitatud ajakohane laskerada laskeharjutusteks, mida eduga kasutatakse. Omal jõul on väeosas soetatud tarvilikke õppevahendeid.

Kehaline kasvatus on seisnud alati ajakõrgusel. Kõik püüded on suunatud sinna, et arendada füüsiliselt tugevat sõdurit, kes hõlpsasti kannaks lahinguraskusi. Kindla ja süstemaatilise tööga on tagajärjed saavutatud, mida tõendavad praktilised võimed ja statistilised andmed kehal. kasvatusel alalt. Igal suvel laagriajal on korraldatud pikemaid rännakuid (Viljandist — Valka), et arendada meeskonna füüsilist vastupanu. Lähemal ajal valmib ajakohane spordiväli, mille tõttu avanevad soodsamad tingimused kehaliseks kultuseks.

Toitlusalal on pidanud väeosa seni lepima endise ühetoidu süsteemiga vastava köögi puudusel. Mõne päeva pärast lõpevad ruumide ajakohase köögi ja söögisaaali ehitustööd, millele järgneb kaheroo-

lisele toidusüsteemile üleminek. Toitu valmistavad vilunud naiskokad.

Meelelahutuste alal töötab meelelahutuskomisjon, kelle algatusel korraldatakse peed ja kinoetendused. Igal talvel pakus meelelahutust liuväli, mis leidis rohket kasutamist mitte ainult kaitseväält, vaid kõikidelt Viljandi jääspordi harrastajailt. Huvitavaid ekskursioone on korraldatud Viljandis asuvasse tööstusettevõtetesse ja vaatamisvääriilistesse kohtadesse, mis pakuvad sõduritele meelelahutuse hulgas ka palju õpetlikku.

Ohvitseridekogu on soetanud 1922. a. mugavalt sisseseatud kodu, mida mitmeti on täiendatud, eriti praeguse ülema kol. Schmidt'i algatusel. Kogul on arvukas sõjateaduslik ja ilukirjanduslik raamatukogu. Laskeala edendamiseks peab ohvitseridekogu omavahelisi laskevõistlusi. Kogul on oma rinnamärk Sakala partisanide embleemiga, mis on sidemeks endiste partisanide ja teenistuses olevate parti-

sanide vahel. Juba pataljoni Viljandisse asudes lõi tollaegne ülem kol.-lt. Jacob-senn sooja ja südamliku vahekorra seltskonnaga, mis püsinud tänini. Sõjaväe elust on seltskond alati huvitatud ja näidanud südamlikku poolehoidu ning vastutulekut. Kogule on seltskonnalt kingitud väärtuslikke asju. 20. V. annetati Sakalamaa rahvalt Sakala Partisanide Rügemendile kaunis lipp.

On püsima jäänud eriti soe vahekord ratsarügemendiga, sest need sõprusside-med on sõlmitud Haanja-Munamäe kõrgustikkudel õlg õla kõrval võideldes veristes lahingutes.

Üksmeel, mis tiivustas partisane Vabadussõjas ja kangelase vaim, mis saatis neid rasketel päevadel, pole kustunud. Juhtide alaliseks püüdeks on olnud süvendada väeosas kangelasmeelt, mis võidaks ka suurema hädaohu kui kutsuks kord uuesti koduma.

Tagasivaade 8-da jalaväe polgu 10. aastapäeva puhul

22. XII 1918 — 22. XII 1928.

8-as jalaväe polk sai oma aluse Tartu ja Tallinna kaitsepataljonide ühte liitumisest, mis sündis 1. mail 1919. a., ehkki need mõlemad üksused juba ennem võitlesid kõrvuti ühisel väerinnal.

Tartu kaitsepataljon.

Kui Tartu linn meie vägede poolt 21. detsembril 1918. a. maha jäeti, taganesid ka Tartu maakonna ja linna kaitseliitlased, ja jäid peatuma Põltsamaale, kus ajutiselt kaitseliidu juhatuse oma kätte võtab alam-kapten Eller.

Kaitseliitlased lahkuvad Põltsamaalt 30. detsembril ja jõuavad Viljandi 1. jaanuaril 1919. a. kuhu Tartu kaitsepataljoni võrmerima oli määratud n.-leitnant K. Einbund. Kaitseliitlased jaotati esialgu kahte kompaniisse. 1. kompanii koosseisu kuulusid Treffneri gümnaasiumi õpilased — 2. kompaniisse — end. kommerts-kooli lööksalga kaitseliitlased. Kaitseliit nimetati ümber Tartu kaitseliidu pataljoniks ja kaitseliitlased — sõjaväelasteks. 8. jaanuarist 1919. a. nimetati pataljon ümber Tartu vabatahtlikkude pataljoniks. 13. I. 1919. a. astub pataljon n.-leitn. Einbundi juhatusel Viljandist Virtsjärve sihis välja ja sellest ajast peale tuleb pataljonil

rida tõsisemaid lahinguid lüüa, võttes osa Lõuna-Eesti puhastamisest enamlastest.

Kapt. O. Sternbeck

8. polgu ülem märtsil 1920. aastal.

14. jaanuaril oli pataljonil esimene kokkupõrge enamlastega Vaibla mõisas ja järgmisel päeval Rannu mõisa ligidal, kus pataljon kaotas kaks sõdurit surnutena. Selle lahinguga sai pataljon vaenlastelt palju tarvilikku sõjavarustust, hobuseid ja võttis vangisi. 18. jaanuaril oli lahing Valguta vallamaja ja 21. jaan. Valguta juures. Suurem lahing oli pataljonil 26. jaan. Pikasilla juures. 4. veebr. läks pataljon Tartu reservi. 21. veebr. annab n.-leitn. Einbund, kes hakkas vormeerima rasket kahurväe patareid, pataljoni juhtimise üle alam-kapten Eller'ile. Sel ajal nimetatakse Tartu vabatahtlike pataljon ümber Tartu kaitsepataljoniks. 24. veebruaril, Vabariigi aastapäeva õhtul, saadeti pataljon Marienburgi rindele, kus koos võitlesid Tallinna kaitsepataljoniga kuni 1. maini, millal need mõlemad pataljonid Ülemjuhataja käsuga liidetakse ühte 8. jalaväe polgu nime all. Polgu ülemaks määrati alam-kapt. Otto Sternbeck (praegune laskeinspektor).

Major V. Külaots

8. pataljoni ülem 23. XI 1921. a. kuni 1. X 1925. a.

Tallinna kaitsepataljon.

Tallinna kaitsepataljon vormeeriti Tallinnas detsembrikuul 1918. a. Kaadriks määrati ohvitserid, kes ennast ohvitseride reservist vabatahtlikult ülesandsid ja soovisid liinile minna. Pataljoni ülemaks nimetati kindral Põdder'ilt esitatud ülemleitnant Otto Sternbeck. Pataljoni ülema abiks nimetati lipnik Kirschbaum (praegu

Major Johannes Remmel.

Praegune 8. üks. j. pat. ülem.

Üldhariduse saanud Gatšina Aleksander II nimelise kooliõpetajate seminaris.

Sõjaväelise hariduse saanud Peterburgis Vladimiri sõjakoolis, mille täiendanud: 1) vabariigi sõjakooli juures alalisväe ohvitseride kursustel, 2) kaitseväe kultuur-selgitustöö kursustel, 3) pataljoniülemate kursustel.

Maailmasõjast osa võtnud, teenides 1-se Siberi küttide polgus. Vabadussõjast osa võtnud sõja algusest peale, teenides kuni Narva-Jõesuu langemiseni sama alevi kaitseliidu komandandina, hiljem 4. rahvaväe polgus, alguses kompanii ülemana ja sõja lõpupeole sama polgu 1-se pataljoni ülemana. Vabadussõjas kergesti haavata saanud. Vabadussõjas ülesnäidatud vahvuse eest on vabariigi valitsuse poolt annetatud II liigi III ja II järgu vabadusristid ja tasuta maa normaaltalu suurus. Peale selle on autasuks saanud 50.000 marka.

Peale vabadussõja lõppu teeninud 4. ja 5. jalaväe rügementides V ja IV pataljonide ülemana.

1. X 1928. a. määratud uuesti vormeeritava 8. üksiku jalaväe pataljoni vormeerilaks, ühtlasi sama pataljoni ülema k.t., kus ka praegu teenib.

inseneri pataljonis uue nimega major Utuste) ja adjutantiks — lipnik Emil Neumann. Pärast 8. polgus oli adjutantiks n.-leitnant K. Zolk Tartu kaitsepataljonist.

1919. a. jaanuaris sõitis pataljon liinile. Enne väljaastumist pidas K. Päts kaitseliitlastele sütitava kõne.

Esimene ristimine tulega oli Reola mõisas, mille järele järgnes rida võidurikkaid lahinguid. Edasitungides Võru sihis, puhastas enamlastest Maidla postijaama — Tilleoru, Veriora mõisa ja 1. II 1919. a.

Võru linna. Viimane vabastati tegelikult 1. kompanii poolt. Kompanii ülemaks oli kapten B. Kivistik ja rühma ülemaks leitnant Aks (praegu kapten, 3. üksiku jalav. pataljoni adjutant). Pean tähendama, et ka pärastisest Võru linna kaitsest kriitilisel momendil, lihavõtte pühade ajal, kui punased Võru surnuaia kohale välja tungisid, võtsid osa peasjalikult Tallinna ja Tartu kaitsepataljonid.

põhjendatud, sest esialgu teenisid pataljoni peasjalikult Tallinna „buršuid“ ja juhiks sotsiaal-demokraatide erakonna mees. Pikapeale aga kadusid „buršuid“ üksteise järele pataljonist. Ja kui järelejäänud harilikud kodanikud nägid, et buršuisid ei ole, milleks siis sellane kõmuline nimigi: Pataljon muutus „Tallinna löögi-pataljoniks“. Lõpuks kui punased järjest Eestimaalt Venemaa poole lidusid, polnud

8. üksiku jalaväe pataljoni ohvitseride kogu.

Istuvad (vasakult): *Ltn. V. Verro, kpt. V. Bergmann, kpt. M. Viikmann, J. Remmel (patüli k. t.), kpt. E. Sarnits, kpt. G. Lipmeister, sv.-am. H. Saul.* Seisavad (vasakult): *Ltn. Kellerbach, n.-ltn. G. Abbi, n.-ltn. V. Antsov, n.-ltn. G. Jakobson, n.-ltn. O. Uin, n.-ltn. R. Mägi, n.-ltn. G. Levet, n.-ltn. A. Jänes.*

Võru linna vabastamise järele pataljon tungis edasi Marienburgi sihis. Pärast Marienburgi vallutamist pataljoni vahetas liinilt Tartu kaitsepataljon, kes aga punaste pealetungimistele vastu pidada ei jõudnud vaid taganes Mõniste mõisa, kus Tallinna kaitsepataljon omale seisukohad oli sisse võtnud ja punaste pealetungimise esialgul seisma pani. Kindlasti peatuma sellel liinil aga ei jäänud ja punastel läks korda kuni Võruni jällegi välja jõuda, kuid Võru linna sisse murda, vaenlasel ikkagi ei õnnestunud ja löödi Võru surnuaia juurest taganema. Siit asus pataljon uuesti pealetungima Marienburgi sihis kuni lõpuks 1. mail 1919. a. Tartu kaitsepataljoniga liideti 8. jalaväe polgu nime all.

Samuti nagu Tartu kaitsepataljon, vahetas ka Tallinna kaitsepataljon oma tegevuse kestvusel mitu nime. Tallinnast väljaastumisel nimetus ta „Tallinna buršuide löögi pataljon“. See nimetus oli kõigiti

enam kedagi lüüa ja pataljon nimetus „Tallinna kaitsepataljoniks“.

8. jalaväe polk.

Nagu eelpool nimetasin, sündis Tallinna ja Tartu kaitsepataljonide liitumine 1. mail 1919. a. 8-daks jalaväe polguks. Polgu ülemaks nimetati alam-kapten O. Sternbeck. Pataljoni ülemateks olid: kapten Tomingas (praegu Viljandi maksuinspektor), alam-kapten Reitel (erus) ja alam-kapten Eller (suri 5. XI. 1919 Põtalovo operatsioonis saadud haavadesse). Polk võttis osa Lätimaa vabastamisest, liikudes Võru alt Marienburgi alevi, Alt-Schvanenburgi ja Neu-Schvanenburgi mõisa. Põtalovo operatsiooniga, mis aset leidis 29. X — 3. XI, lõppes polgu tegevus Lätimaal. Peale selle kui Vene-Loode armee Petrogradi alt tagasi löödi ja punased kõik väed koondasid Narva alla, toodi ülemjuhataja käsul 8. polk 17. novembril

Lätimaalt ära ja paigutati Narva eelsetele positsioonidele. Sala — Dubrovka — Annenskaja liinil. Positsioonil asusid pataljonid vaheldamisi ja kaks pataljoni olid alaliselt Narvas reservis. Narva kaitse operatsioonist, mis osutus kõige kibedamaks heitluseks Eesti Vabadussõjas, võttis 8. polk algusest lõpuni osa, pidades visalt vastu kõikidele vaenlase pealetungimistele, mis iseäranis ägedateks kujunesid

õnnestubki Sala külas meie kaevikutesse sisse tungida, kuid vastupealetungiga, mis otsekohe ettevõetakse, lüüakse vaenlane Sala külast välja ja hävitatakse hoopis ära.

Kuni vaherahu maksmahakkamiseni, 3. jaan. 1920. a., jääb polk Narva liinile. Pärast viiakse polk Jõhvi ümbrusse küladesse, kus vabastatakse esimesed vanemad aastakäigud. Lühikest aega asus polk Tam-salu ümbruses, kus polgu ülem kapten

8. üksiku jalaväe pataljoni üleajateenijate kogu.

8. ja 9. detsembril Sala — Dubrovka liinil ja 14. detsembril Dubrovka — Annenskaja liinil. Kõik need pealetungimised löödi meie poolt vaenlasele suurte kaotustega tagasi.

Vaenlase katsete Narva linna äralõigata Soldino jaama juures, mis algasid pealetungimisega 9. detsembril ja keetsid vaheldamisi kuni 20. detsembrini, kusjuures vaenlasel õnnestub mõningaid võite saavutada ja kohati Narva jõest üle tulla — likvideerimisest võttis 8. polk osa ja polgu 1. pataljon kapt. Tomingas'i juhatusel võttis osa vaenlase Narvajõe taha surumisest. Otsustavas lahingus, mis oli 17./18. detsembril Väsna küla juures, langesid meie poolt surnutena kaks kompanii ülemat: n.-leitnant Juhan Mitt ja n.-leitn. Mart Õunap ja 11 sõdurit. 29. ja 30. detsembril vaenlane pealetungi tervel rindel, iseäranis aga ägedalt ja suurte jõududega Sala küla ja Marienhofi liinil, kusjuures

Sternbeck algust tegi oma armsama ala, laskeasjanduse tegeliku katsestamisega püsside proovimise ja laskmiste näol. Virumaalt koliti kevade alguks Pärnumaale, jäädes peatuma Voltveti mõisa ja ümbrusse, võttes osa piirivalve teenistusest. Sügiseks viidi polk Pärnu linna. Uueks aastaks (1921.) kutsuti polgu ülem kapten Sternbeck Tallinna kaitseväe laskeinspektori kohale. 1. jaan. 1921. a. liideti 8. polk 3. jalaväe polguga ühiseks väeosaks viimase nime all, kus end. 8. polgu osad moodustasid 3. polgu 8. pataljoni. 12. juulil 1921. a. lahutati 3. polgust 8. pataljon ja viidi üle 7. jalaväe rügemendi koosseisu 8. pataljoni nime all. Pärnust tuli pataljon jala Võrumaale ja asus Erastvere mõisa. Siin asuti mobiliseeritud noorte õpetamisele, mis edukalt läbi viidi tolle-aegse polgu ülema abi kapten Ahmani juhatusel (praegu major, ajakiri „Sõdur“ toimetaja). Erastverest viidi pataljon sü-

giseks piirivalve teenistusse Irboska raiooni. Pataljoni staap asus Vana-Irboska alevis. Sama aasta novembrikuul jõudis V.-Irboska kapten V. Külaots (praegu major Kindralstaabi VI. osak. B jaoskonna ülema k. t.), kes oli määratud 8. pataljoni ülemaks. Major Külaotsi juhatusel arenes pataljoni rahuaegne töö väga edukalt, mida ka rügemendi ülem kolonel Kruus pataljoni vaatustel alati kinnitas. Major Külaots jäi pataljoni juhiks kuni 1925. a. suveni, mil Kõrgemasse sõjakooli astus. Pataljoni ülema ajutiseks kohuste

täitjaks määras rügemendi ülem kapten Sarnitsa kuni uue pataljoni ülema major Oidermanni kohalejõudmiseni. Viimase erusse mineku järele 1927. a. nimetati pataljoni ülema k. t. kapten Reinhold, 2-se diviisi õppekompanii ülem, kes nime järele jäi pataljoni ülema kohuste täitjaks kuni selle likvideerimiseni. 1. X. 1928. a. eraldati 7. rügemendi koosseisust 8. pataljoni osad ja nimetatakse 8. üksikuks jalaväe pataljoniks. Pataljoni vormeerijaks nimetati major J. Rimmel, praegune pataljoni ülema k. t. G. L—r.

Põhimõtteid talvesõjast.

„Sõdurile“ kirjutanud Soome kaltseväe kapten E. Kuusela.

Valmistades sõja vastu, tuleb põhjamaade rahvastel iseäranis suurt tähelepanu pöörata ilmastiku erinevusele talvel ja suvel. Külma ja lumekate aasta 4—5 kuu jooksul dikteerivad ette väeosade tegevusele talvisel ajal erilised tehnilised nõuded, mille läbiviimiseks on tarvilik juba rahuajal väeosad vastavalt välja õpetada ja varustada.

Maastiku elemendid muudavad talvel oma iseloomu. Seal, kus suvel oli läbipääsematu soo, järv või jõgi, mis enesest moodustasid loomuliku tõkke ja seega lühendasid rinnet ning aitasid kaasa elava jõu ökonoomseks kasutamiseks, seal on talvel lume ja jääga kaetud läbipääsetav legendik. Ülaltoodust asjaolust väärib tähelepanu maastiku elementide hindamisel talvesõjas nii Eestis kui ka Soomes, sest mõlemad maad omavad piiridel tähtsad veetõkked: Eesti — Pihkva — Peipsi järve — Narva jõe liini ja Soome Vuokse veekogu.

Et tasakaalustada talve ja suve ressursse, peame meie otsima talveolude iseäraldustest meile positiivseid tegureid. Niisuguseid tegureid on olemas! Tähtsaim nendest on see, et talvesõjaks ette valmistatud suuskadele asetatud sõjavägi on kiiresti liikuv ja teedest vähem ärarippuv kui sama sõjavägi suveoludes. Võimalused selle positiivse teguri kasutamiseks on meil olemas, sest meie rahvad on enam-vähem *kõik suusatajad*, mida meie ei või oma naabrite — venelaste kohta öelda, sest siamaani suusatamise kunsti üldist tõusu ja edu ei ole olnud seal märgata, ehkki punaarmee on tunnustanud suusatamise tähtsust.

Et venelased oskavad küllaldaselt hin-

nata suuskade tähtsust, annab meile piltliku kujutuse nende ajakirjas „Voennõi Vestnik“ 1925. a. ilmunud artikkel „Sõda talveoludes“, kus venelased esile toovad, et Venes alates alles 1921—22 a. Aunuses (Olonets) saadud kurvade kogemuste põhjal, on hakatud tähelepanu pöörama suusatamisele. Aunuses tegutsesid tähendatud ajal soomlaste väiksed vabatahtlikud suuskalgad karjalaste vabadusvõitlejate abina ja venelased oma arvuliselt palju suurema jalaväega (35.000) meest ei suutnud neid hävitada. Alles siis, kui Vene internatsionaalsest sõjakoolist Soome kasvandikkudest moodustatud suuskalgad ilmusid lahingväljale, olid karjalased sunnitud loobuma oma ettevõttest.

Autor, peale selle, kui ta on valgustanud neid raskusi, mis oli jalaväel kanda külmal talveajal, teevõrguga sõjaväljal, jätkab:

„Meie teame väga hästi, et Soome terve valge armee ja 100.000-meheline kaitseliit on varustatud suuskadega. Juba 1920. a. Soome ohvitserkond kahetsusega väljendas oma sõjaerikirjanduses, et Soome sõjaväes on liiga vähe suuski — ainult 20—30 paari kompanii peale. 1925. a. olid Soome armee 2. diviisi talvised manöövrid Viipuri ja meie piiri vahelises ribas. Tõsi, et neid manöövreid ei tule täieliselt kordaläinuks lugeda, sest lumi oli osaliselt juba sulanud. — Kõik kolm jalaväe rügementi olid suuskadel, suurtükiväge transporteeriti laiadel rauast suusasarnastel alustel. — Nii siis, meie oleme näinud oma silmadega üht Soome suuskdiviisi, mis tõsiselt ähvardab meie Volhowi jõe ehitatavat elektri-jaama. Suuskrännak Kägisalmest üle Ladoga ei ole kuigi pikk! Seepärast meie

peame küsima, kas on meil reaalseid abinõusid oma vaenlaste vastu, kes varustavad ennast tehniliselt ja on valmis iga-sugusteks üllatusteks talveajal.“ — Oma küsimusele vastab autor: „Ainult ühel viisil — mida lumerikkam talv, seda aktiivsem peab olema suuskadele asetatud punaar mee.“

Edasi kirjeldab autor, tahtes näidata, et puna-armees on tõsist tähelepanu hakatud suusatamisele pöörama, puna-armee suusavõistlusi 1923. a. jooksul, esile tuues mitmeidki häid tulemusi. Piirdun siinjuures nendest ainult ühe patrullsuusatamisega, mis kolm puna-armeelast oma rühmaülemaga tegid. Teekond oli 1500 versta, mis läbistati 28 päeva jooksul, millist saavutust tähelepanu väärivaks tuleb lugeda. Autor tunnistab, et ülaltoodud numbraid ei tule pidada niisugusteks, mida võib massilt nõuda, vaid peaasi on, et mass harjuks pikkade suuskrännakutega.

Ülaltoodust näeme, et venelased tunnevad oma nõrku külgi talvesõjas ja püüavad neist lahti saada. Kas see neile õnnestub, oleneb muidugi sellest, kuivõrt nad suudavad panna oma massid väljaspool armeed harrastama suusasporti, sest kindel on, et lühiajalisel teenistusel sõjaväes ei suudeta suuremaid resultate suusatamise alal kätte saada, sest suusatamist tuleb õppida kui kõndimist, s. o. juba lapsepõlvest alates. Ainult siis saavutatakse see osavus, mis on tarviline murdmaastikul täies rakmetes liikudes, ja see vastupidavus, mida nõuavad pikemad suuskrännakud.

Nii kaua, kui venelased seda ei ole kätte saanud, jääb talvesõjas üks taktika peaelementidest, s. o. kiirus, meie omanduseks ja õigel viisil seda ärakasutades võime meie sellega tasakaalustada oma väiksearvulist sõjaväge venelaste suurearvulisega.

Sõjaväe asetamisel suuskadele tuleb arvestada kolme teguriga:

- talvevarustus,
- raskete relvade ja lahingmoona veo korraldamine,
- bivakeerimine talvel.

Kuidas igaüks nendest teguritest organiseeritakse, oleneb muidugi iga maa lahingmaastiku isäraldustest ja talve iseloomust ja nõuab seega põhjalikke katseid. See, mis Norra mägestikus on õige, ei ole täiesti vastuvõetav ega kohane Soomele ja samuti, mis Soome murdmaastikul on kohane, ei ole ilmtingimata vastuvõetav Eestile. Seepärast ei ole minul võimalik siin süveneda sellesse puutuvatesse üksikasja-

desse, vaid tahan ainult selgitada järgmisi kogemusi ja põhimõtteid:

1. Talvevarustus:

Talvevarustust äramäärates peame arvestama kõige sellega, mis kergendab suuskadel liikumist ja sellega suurendab suuskosade peaomadust — kiirust ja ärarippumatust teedest. — Võtame vaatluse alla esiteks suuskosade talvise riidevarustuse.

Suusataja riietus peab andma külma ja tuule vastu kaitset, kuid ühes sellega ta peab olema kerge ja võimaldama vabalt liikumist. Mees peab liikudes olema kergelt riietatud, et ta mitte ei higistaks, ja teiseks — kui ta peatub — tal peavad olema kaasas soojad ja tuulele vastupidavad riided, mis ta ruttu võib peale tõmmata soe särk ja tuulemantel). Praktiliseks sõduri talveriietuseks võime pidada järgmist:

1. M ü t s — karusnahast, allalastavate kõrvalappidega ja nokaga varustatud (nokaga varustatud sellepärast, et m. s. kevadel heleda päikesega kaitseks silmi).

2. K u u b — soojast (shineli) riidest, vabalt istuv ja iseäranis lai pihast ning suurte rinna- ja küljepealsete taskudega, (mis võimaldaksid muuseas ka taskudes padroneid kanda), sooja voodriga ja poolmadala kraega (sooja särgi krae kaitseb kaela).

3. P ü k s i d — pikad, soojast riidest ja põlvede kohalt vabad.

4. K i n g a d — suusatamise kingad, nokaga varustatud, veekindlast nahast, kas paeltega kinnipandavad või pikkade säärttega ja niivõrt suured, et võimaldaksid õle- või vildipõhja ja kahe paari villase soki, või flanellist jalarätiku kandmist.

5. A l u s p e s u — kaks paari soojasärki ja üks paar villaseid aluspükse ja peale selle veel flanellist särk ja aluspüksid ning flanellist või villasest riidest kõhu- ja põlvesoojendaja. Vahetatav pesu peab olema seljakotis.

6. P a l i t u t (shinelit) ei ole tarvis, sest see takistab liikumist, ning asendatakse tuulemantliga, mis on valmistatud veekindlast riidest. (Niisugust mantlit kasutab ka Norra jalavägi.)

Peale selle iga mees peab olema varustatud õhukesest valgest riidest valmistatud peakotiga ja laia mantliga, mida ta omas seljakottis kaasas kannab ja mis võimaldab tarbekorral moondamist. Lisaks kuulub Norra jalaväe varustusse magamiskott, mida kantakse seljakottis.

Liikumisvahendid — suusad. Õige ja maastikule kohase suusamudeli leidmine on tähtis. Murdmaastiku suusk, lühike ja lai, võib olla kohane Eestilegi, kui võtta arvesse idapiiri maastikku. Suusakepiks olgu bambusepuust valmistatud kepp, mis on kõige kergem ja vastupidavam. Suusad peavad olema varustatud abinõudega, mis võimaldavad nende kinnitamist kingade külge. Suuskrännakutel peab meeskonnal kaasas olema eri temperatuuride jaoks suusarasva.

2. Raskete relvade ja lahingmoona veo korraldamine.

Talv seab üles eritingimused niihästi jalaväe raskete relvade ja kahurväe kui ka laske- ja toidumoonana ning haavatute transporteerimisele. Ehkki Eestis üldiselt võttes on hästi arenenud teedevõrk (võrreldes näiteks Soome idapiiriga), peab ka siin ülaltoodud asjaoludele tähelepanu pöörama, sest näiteks põhja (Narva) rindel on teedevõrk võrdlemisi halb.

Et rasked kuulipildujad võiksid liikuda koos oma suuskosaga ka sügavas lumes väljaspool teid, tuleb neid asetada kas suuskadele, mille liikumine eriti metsaga või põõsastega kaetud maastikul on raske, või võtta tarvitusele laplaste poolt kasutatavad kergest materjalist ehitatud põdrasaanid (vineerist valmistatud ja plekiga kõvendatud põhjaga).

Niisamuti peab laskemoonaga täiendamiseks ja toidumoonana transporteerimiseks tarvitama ülaltoodud kergest põdrasaani, sest täienduse kandmine lumes on raske ja aegaraiskav.

Haavatute kandmine lumes kanderaamidega on ka väga raske ja aega kulutav töö ja sellepärast peaks konstrueeritama vastav saan haavatute transporteerimiseks eesliinilt kuni pataljonide sidumispunktideni.

Kõik eelpool tähendatud saanid peavad olema oma ehituse poolest niisugused, et neid võiksid vedada suuskadele asetatud teine teise järele kaks sõdurit.

Kerge kahurvägi, millelt taktika nõuab lähedat koostööd jalaväega, on väga raske seisukorras (eriti saatesuurtükid), kui ta peab liikuma lumes ratastel, ja sellepärast ta peabki saama asetatud vastavalt konstrueeritud saanidele, mis võimaldavad liikumist ka väljaspool teid. Otse rataste alla asetatud suusad ei ole otstarbekohased, sest nad raskendavad laskmist, ehk kui nad enne tulistamise algust rataste alt ära võt-

ta, siis nad pikendavad seega tulistamise algmomenti. Niisamuti osade kaupa suurtükiväe transporteerimine teeb selle tegevusse astumise aeglaseks. Transporteerides suurtükiväge talvel, peab ka loobuma harilikust hobuste etterakendamisest, sest talveteede kitsus raskendab hobuste etterakendamist paari-kaupa; tuleb rakendada hobused üksteise järele.

Vägede, eriti suuskosade, varustamine seljatagusest talvel, on raskem kui suvel, sest suuskadele asetatud väeosad liiguvad kiiremini kui harilik jalavägi, päevased rännakud on pikemad ja tegevus väljaspool teid on võimalik. Eriti lahingvooride liikumine seab üles raske probleemi, arvesse võttes, et halbade teede juures suuskadele asetatud kompaniid liiguvad kiirelt edasi, kuna lahingvoor, olles seotud teedega, nendest maha jääb ja seega lahingmoonaga varustamiseks tuleliinile jõudnud kompaniisid raskendab. Eriliselt teravalt kerkib see probleem üles partisanitegevusesse saadetud salkade juures. Jääb üle ainukene võimalus selle probleemi lahendamiseks, nagu juba eelpool tähendasin, et kompanii meeskond veab oma lahingmoona põdrasaanides. See aga nõuab, et talvesõja korras meil peavad olema vastavad veoabinõud — vähemalt suusk-jalgratturite kompaniide jaoks. Vooride kergendamiseks tuleb iseseisvalt tegutsevatele suuskpartisaniosadele välja töötada eriline toidunorm, suurendades kalooriate, kuid vähendades kaalu arvu.

Ka teise järgu vooride liikumine on talvel raskendatud. Autotranspordi kasutamine on mitmel juhul küsitav ja kuigi see oleks võimalik, nõuab see erilisi abinõusid teede korrashoiuks (lumesahad jne.).

3. Bivakeerimine talvel.

Vaatleme veel lühidalt väeosade bivakeerimist talvel. Ehkki Eesti rahvatihedus ja asulate arv kaunis suur (näiteks Soome Ida-Karjalaga võrreldes, kus on 2 elanikku km² peale), ei võimalda see igakord, taktikalit olukorda arvesse võttes, sõdurite paigutamist öökorteritesse. Soomes kasutatakse selleks otstarbeks kuusepuu okstest ehitatud ja väljaspoolt osaliselt lumega kaetud varjulaid, milliseid üks jalaväe jagu omale võib valmistada 30—40 min. jooksul. Tähendatud bivakeerimiseviis on annud Soomes väga häid tulemusi. Näiteks -10° C külma juures temperatuur varjulas ei lange alla $+12-15^{\circ}$ C.

Nagu eelpool ette toodud üldistest põhimõtetest selgub, nõuab talvesõjaks ette valmistus nii meeskonna väljaõpetamiselt kui ka varustamiselt erilisi abinõusid. Talv on põhjamaades pikk ja karm, aga meie olemise selle välja kannatamiseks ära harjunud ja karastatud, millist asjaolu meie peame igal tingimusel püüdma ära kasutada.

Suusatamise kunsti levitamine on meie tulevikule, nagu näiteks Vene erikirjan-

dusest ette tõin, eriti tähtis ja just siin on lai ja vastutusrikas tööpõld kaitseleiidule, noorsoo sõjalise ettevalmistajate instruktoritele ja spordiorganisatsioonidele. Meie peame nii kaugele edasi jõudma, et iga sõdur teenistusse astudes oskaks suusata, sest ainult sellel tingimusel meie hoiame alal talveoludes oma taktikalise üleoleku omast oletatavast vaenlasest.

Tallinna, 19. nov. 1928.

Vaatluse väljaõppe probleemist jalaväes.

Kokku seadnud prantsuse ja poola sõjaajakirjanduse andmetel A. Ilves.

Vaatluse tähtsus lahinguväljal on niivõrra arusaadav, et selle juures peatuda oleks ilmaaegu. Siinkohal võiks ainult meelde tuletada, et see, kes paremini näeb, on lahinguvälja peremees. Sellest välja minnes on tarvis juba esimestest lahingu momentidest omada vaatluse ülekaalu, mis on ühtlasi tuleüleoleku algtähtsus, ning seda alal hoida lahingu kestel. Tuleb ennustada õnnetust sellele jalaväele, kes näitab üles allaolekut selles vaikes võitluses vaatluse alal.

Selle õnnetuse ärahoidmiseks on tarvis jalaväge ette valmistada nii, et ta oma tegevuse ulatuses võiks esineda alati võitjana silmvaatluse võitluses. Seda saame kätte kõigepealt materjalsete vahendite täiendamise ja isikliku koosseisu suurendamise teel, eriti tõstes selle väljaõpet. Viimane omab domineeriva tähtsuse juba selle poolest, et kõik jalaväelased on teatud määral ka vaatljad. Sellepärast osutub vajalikuks anda igale jalaväelasele individuaalne algõpe vaatluse alal.

Arvestades seda, et meil on jalaväes n. n. sidevaatljad (mõnes Lääne-Euroopa riigi sõjaväes on olemas vaatlusteenistuse allohvitserid), siis on loomulik, et nende väljaõppe kava peaks eralduma üldkavast, mis määratud terve jalaväe kohta. Siinkohal katsun nimetada kokkuvõetult mõningaid harjutusi, mis väljendatud ülalnimetatud riikide sõjaajakirjades.

A. INDIVIDUAALNE VÄLJAÕPE VAATLUSTEENISTUSES.

Jalaväelase individuaalne väljaõpe, mis määratud tervele koosseisule, peaks sisaldama:

1. Tehnilist väljaõpet, mille eesmärgiks on õpetada käsitama vaatlusvahendeid.

2. Taktikalist väljaõpet, eesmärgiga anda õpetust teatud viiside ja võtete tarvitamiseks, mis kergendavad vaatlust.

3. Igapäevaseid vaatlustarendavaid harjutusi, mille eesmärgiks on sõduri vaatlusvõime tõstmine, eriti tema vaatlemise, silmateravuse, arendamine.

Reameeste tehnilist väljaõpet piirata võimalikult miinimum piirideni. Kuid vaatlemist arendavaid harjutusi tuleb toimida püsivalt terve kaitseväeteenistuse vältel. Vaatluse taktikalist väljaõpet tuleb alata esimesest teenistuse kuust; sellega saavutatakse veel seda, et õpetades sõdureid vaatluses, antakse neile ühtlasi ka alus laskeasjanduse väljaõpetamiseks valve- ja luureteenistusel.

1. Tehniline individuaalne väljaõpe.

1) Hariliku pikksilma, prismaatilise pikksilma ja binokli tarvitamine;

2) hariliku ja prismaatilise periskoobi tarvitamine;

3) järeleaimatud periskoobi, mis valmistatud peegli tükikestest, tarvitamine;

4) suurendava periskoobi kokkuseadmine pikksilma ja hariliku periskoobi abil;

5) üldised põhimõtted bussoli tarvitamiseks.

2. Vaatlustarendavad harjutused.

a) Nägemise kiiruse arendamine.

Nägemist teritavaid harjutusi peab õpetama regulaarselt igapäev, nagu igat füüsilist harjutust. Need oleksid järgmised:

1) harjutus — vaadelda instruktori poolt kätte näidatud maastikulõiku ja teatada otsekohe kõigist liikumise ilmutustest selles lõigus;

2) harjutus — instruktori poolt määratud esemete ülesleidmine;

3) harjutus — üles otsida sõdureid või esemeid, mis paiknenud maastikule või osaliselt varjatud.

b) Vaatluse järkjärguline jaotamine oma iseloomu poolest.

Vaatluse arendamine nõuab harjutusi, mis sünnivad järjest raskemates tingimustes. Tähendab on tarvis muuta vaatlemise aluseid, ja nimelt: kaugust, vaadeldavaid esemeid, nende värvi (vastavalt ümbruskonnale), vaatleja asukohta, valgust.

Arvesse võttes seda, et harjutused sünnivad igapäev, siis sellega on ühtlasi ka mitmesuguse valgustuse küsimus lahendatud.

Mis puutub kaugusse, siis kasulik on harjutada igapäev igasugustel kaugustel, kui et pühendada neist igäühele ise aeg.

Vaatleja asukohta kohta tuleb märkida, et tarvis on minna välja kõige soodsamast vaatlustingimustest, näiteks seistes, kuni lahinguvälja vaatlemise harjutusteni, s. o. lamades maas ning vaadeldes läbi kitsa avause ja loomuliku maski, nagu seda on rohi, puulehed, maastiku ebatasadused jne.

c) Vaatluse instinkti arendamine.

Selleks, et edukalt vaadelda, ei ole küllalt veel heast silmanägemisest, vaid on nõuetav teatud alaline uudishimu, mida nimetame vaatlemise instinktiks. Selle arendamisele avaldab positiivset mõju pidev harjutus vaatluses, ära kasutades igat võimalikku juhust. Näiteks, Jaapani sõjaväes on tarvilusel võtte, et sõdureid saadetakse laskeplatsile gruppina á 2—3 meest, käskides neid toimida vaatlust, mida peavad kirjeldama või üles märkima.

3. Individuaalne taktikaline väljaõpe.

Harjutusi, mida sel alal tuleb korraldada, on järgmised tsüklid ehk seeriad:

Esimene tsükl: sissejuhatavad harjutused. Need oleksid:

- 1) maastiku tundmine (kirjeldus),
- 2) orienteerumine maastikul,
- 3) esemete määramisviis,
- 4) vaatluse tagajärgede ettekandmisviis.

Teine tsükl: vaatlusele asumine. Selleks, et täita kõigile tuntud tingimust: „tarvis on asetuda nii, et näha, olles ise nägemata“, peab läbi võtma järgmisi harjutusi:

1) harjutus — instruktori poolt määratud lõigus soodsa asukohta leidmine antud eseme vaatlemiseks;

2) harjutus — katete ja varjete ära kasutamine vaatluspunktiks;

3) harjutus — asukohta valik kindlaks määratud lõigu vaatlemiseks;

4) harjutus — asukohta valik instruktori poolt määratud raioonis ja sinna asumine vaenlasele tähelepanemata;

5) harjutus — vaatlusele asumine öösi.

Ülalnimetatud harjutuste tsüklid tulevad võtta nädala tunnikavasse. Selle peale kulutatud aega võiks tasakaalustada, lühendades vastavalt laskeasjanduses laskuri laskekoha valimiseks määratud aega, mis taotleb umbes sama eesmärki.

Kolmas tsükl: ettevaatuse abinõud, mida peab tarvitama vaatlemisel lähedate kauguste peale. Sel eesmärgil tuleks läbi võtta järgmisi harjutusi:

1) harjutus — ettevaatuse abinõud, mida käsitleda, et vaadelda vaenlase lähedal kaugusel paljasilmaga pikema aja vältel;

2) harjutus — ettevaatuse abinõud, mida tarvitada momentaalsel vaatlemisel;

3) harjutus — ettevaatuse abinõud vaatlemisel läheda kauguse peale piksilma, periskoobi ja peegli abil.

Esimese harjutuse elementideks osutuvad: varjatud vaatluskoha valmistamine käsitsi, pea maskeerimine, vaatlusavause tegemine, külgvaatlus j. t. vaatleja varjamise viisid.

Teise harjutuse eesmärgiks on välja õpetada sõdureid fotografeerima silmaga seda, mida ta suudab näha ühe sekundi jooksul ja fikseerides oma mälus selge ettekujutuse nähtust, võib järgmisel vaatlushetkel juba üksikasjalisemalt seda läbi uurida.

Kolmas harjutus taotleb eesmärki õpetada sõdurit tarvitama teatud võtteid, et osaliseltki kõrvaldada tulistamise hädaohtu, mida periskoop, pikksilmatoru või peegel kepi otsas enese peale tõmbab.

Neljäs tsükl: maastiku läbiotsimine silmvaatluse abil.

Selle harjutuse eesmärgiks on õpetada sõdurile vaenlase ülesotsimise viise maastikul. Tagajärgi saavutame siin ainult siis, kui vaatlus sünnib meetodiliselt ja üksikasjaliselt. Harjutused siin on järgmised.

1) harjutus — vaatlusvälja kauakes-tev vaatlemine ja uurimine; tundemärkide

teadmine, mis paljastavad vaenlase lähemist;

2) harjutus — vaenlase kindlustatud positsioonide (kaevikute süsteemi või esijoone) kestev vaatlemine; tundemärkide teadmine, mis paljastavad vaenlase poolt sissevõetud kaevikute osasid;

3) harjutus — vaenlase laskurite ja tema tulistavate relvade ülesleidmine; näpunäidete teadmine, mis kergendavad neid asukohti üles leida;

4) harjutus — maastiku vaatlemine ja seal leiduvate esemete ülesotsimine liikumisel.

Esimeses ja teises harjutuses õpetame sõdurit analüüsima maastikku, s. o. üles leidma kõige tähtsamaid punkte ja jooni ning neile erilist tähelepanu pöörama.

Kolmandamas harjutuses tuleb kõigepealt õpetada äramäärama võimalikult väiksemas moodsus raiooni, kust tulistatakse; selle järele uurida üksikasjaliselt kahtluse all olevat lõiku, et lõpuks enam-vähem täpsemalt leida tundemärke, mis paljastavad vaenlase asukohti.

Kõigis neis harjutustes tuleb pearõhku panna momentaalselt ilmuvate tundemärkide ülesleidmisele ja nende hindamisele, mis vaenlase olemasolu paljastavad.

V i e s t s ü k l: vaatlus kuulmise abil. Pearõhk tuleb siin panna varjatud laskuri või relva asukoha ülesotsimisele tulistamisel sünnitatud paugu abil. Läbi võtta tulevad selleks järgmised harjutused:

1) harjutus — mitmesuguste häälte kinnipüüdmine ja nende eraldamine, nagu vile, kära, müra, kuuli vingumine jne.;

2) harjutus — relva asukoha kindlaksmääramine eelnimetatud häälte järele;

3) harjutus — tutvunemine muljega, mida sünnitab ülelendava kuuli vingumine.

Neid harjutusi peab sageli kordama, kui tahetakse tagajärgi saavutada. Instruktor peab rõhutama kuuli vingumise imelikku nähtust, mis võib eksiteele viia.

Peale ülalnimetatud harjutuste, mis olid määratud jalaväe üldiseks väljaõppeks, toimitakse veel täiendavaid harjutusi vaatlusteenistuse allohvitseridele.

Need harjutused sisaldaksid:

1) Teoreetilisel alal — peamiselt vaatlusteenistuse ja luure ülesandeid mitmesugustel lahinguolukordadel;

2) praktilisi harjutusi, mille eesmärgiks on vaatluse ala juhtimine.

Arvesse võttes, et meil need isikud puuduvad, ning meie sidevaatlejaid see-

suguselt välja õpetada lühikese teenistuse vältel on vaevalt mõeldav, siis jätan ka siinkohal mainitud eriteadlaste üksikasjalisema väljaõppe vaatlemata.

B. KOONDISTE VÄLJAÕPE VAATLUSE ALAL.

Kui on tähtis anda teatud õpiseid vaatluse alal tervele sõjaväele, siis arusaadavalt on veel tähtsam kasvatada ja arendada kaadris teatud alalist vaatlustahet. on tarvis, et määrustikune tahe „vaatlema“, muutuks harjumuseks ning vaatlusvahendite meetodiline ja täielik kasutamine kulaks alateadvusse. Tarvis välja jõuda suurtükiväelase mõtlemisviisini, kes ei piirdu suurtükide asetamisega, vaid kõigepealt püüab katta lahinguvälja vaatluspunktide võrguga.

Vaatlusorganid on tihedalt seotud juhtidega mitmesugusel astmel. Ning sellepärast nende töö tulemus ei olene ainult ettevalmistusest, vaid ka juhi initsiatiivist nende kasutamisel. Sellest järeldub, et erilistest grupe harjutustest vaatluse alal peavad osa võtma:

1) kõik jalaväe juhid kuni rühmaülemani s. a.;

2) luure- ja vaatlusteenistuse isiklik koosseis;

3) sidemeeskond.

Üldiselt näeme, et olulisemateks harjutusteks vaatlusteenistuse väljaõppe korraldamisel osutuvad harjutused kaadriga. Kaadri väljaõpetamise harjutusi juhib väljaõppe üldjuht (rügemenüülem, tema abi või patalioniülem) ning iga juht oma tegevuse piirides.

Seesugune väljaõppe sisaldaks järgmisi harjutusi:

I. Komandopunktide asukohtade valik:

1) kas juht valis oma K. P. (ehk järkjärgulised K. P.) seesugused, mis tal võimaldaks jälgida silmvaatlusega olukorra kujunemist tegevuseribas;

2) kas K. P. valiku tegi ta ärarippuvas V. P. valikust, või arvestas teisi tegureid.

II. Juhi tegevus edasiliikumisel:

1) kas juht hoiatas oma üksust, et luurata edasiliikumise võimalusi või pealungi lähiseid;

2) kas võttis tarvitusele vastavad ettevaatuse abinõud, et:

a) mitte saada lahutatud omast üksusest;

- b) alal hoida side oma üksusega, vaatamata vaenlase tulele;
- c) mitte äratada vaenlase tähelepanu oma liikumisega;

3) kas kindlustas õigeaegselt vaatluse pidevust järkjärguliste V. P. korraldamisega edasiliiikumisel ja vaatluse organiseerimisega tulevases V. P. (ainult rügl. ja pataljoni jaoks).

III. Juhi poolt tema käsutuses olevate vaatlusvahendite kasutamine.

1. Kas kasutati neid abinõusid lahinguvälja alalise vaatluse kindlustamiseks ja kas ei unustatud välja panna vaatlejaid.

2. Mil viisil said nad ära kasutatud märkide (esemete) ülesotsimisel ja teadete kogumiseks.

3. Kas kasutati neid teadete kogumiseks ja kiireks edasiandmiseks.

Ülaltoodud kava on ainult üldiseks raamiks, mida tuleb täiendada üksikasjadega, mis iseloomustavad lahingu järke (kaitse, pealetung jne.).

Neid harjutusi väljavalitud vaatlusteenistuse meeskonnaga juhivad luure- ja vaatlusohvitser rügemendis või pataljonis. Ta peab pöörama tähelepanu järgmisele:

1. Vaatluspunkti valik, selle ehitamine (tarbekorral) ja sisseseade.

2. Maastiku uurimine vaatlejate poolt.

3. Vaatlus- ja luureteenistuse tegevus. Ta nõuab, et harjutuste ajal vaatlus-

organid peaksid vaatlusraamatut; peale selle korraldaks perspektiivvisandeid ja krokiisi ühes legendaga. Vaenlase asetus tuleb krokiile märkida.

IV. Vaenlase kujutamine. Vaatlus annab ainult siis tagajärgi, kui on esemeid vaatlemiseks. Sellepärast tuleb asetada vaatleja ette lahinguvälja järeleaimav pilt. See nõuab teatud ettevalmistustööd harjutuse juhataja poolt. Üldiselt vaenlast võib kujutada:

1) väikse arvu sõduritega, kes varustatud paukpadrunitega;

2) puust või papist valmistatud märkidega (lamaya laskuri kujutus, arvestades kaitsevärve);

3) kõige primitiivsemate eeltöödega. Näiteks, mõned labida täied mullatööd annavad ettekujutuse kaeviku süsteemist, vaenlase laskurpesadest jne. Nende taga asetatud märgid ja mõned laskurid elustavad vaatlemist.

V. Lahingu olukorrad, mida tarvis uurida. Kõigepealt peab algama vaatlusprobleemi uurimisega kaitseõjas. Ainult püsivus võimaldab selgitada üksikasju selles lahingujärgus.

Järgmiste harjutustega tuleb asuda rohkem keerulisema olukorra uurimisele, mis nõuavad liikumist, nii nagu pealetungi tegevus ja taandumine.

Suurtükivägi Rägavere lahingus 15. dets. 1918. a.

(Isiklikke mälestusi).

Narva väerind oli sunnitud taanduma vastase ülekaalu tõttu, samm-sammult sisemaa poole. Tundus puudus suurtükidest, mis märksa meie tulejõudu oleks suurendanud. Virumaa tsentrum — Rakvere, oli iga silmapilk vastase löökide all langemas, kui 14. dets. mõni minut kella 1300 peal jõudis Tallinnast Rakverre 1-se suurtükiväe polgu patarei nr. 2, al-kapten Tõnissi juhatusel. See oli vormeeritud Tallinnas 26 tunni jooksul. Koosseisus: kolm ohvitseri, üks sõjaväe ametnik, 103 rahvaväelast ja 40 hobust. Relvadeks olid: üks 3" 1902. a. vene kiirlaskja suurtükk ja kolm 42" — 1895. a. vene suurtükki. Kiirlaskjal, 1902. a. mudel, puudus sihtimise vahend — panooram. Viimane saadi hiljem soomusrongilt. Sidevarustusest oli olemas ainult

kaks välitelefoni aparaati ja poolteist kilomeetrit kaabelt.

Kohe peale päralejõudmist algas patarei mahalaadimine, kusjuures juhtus õnnetus ühe hobusega. Jalg vääratas vagunist väljatoomisel ja murdus. Hobune tuli kohapeal hukata. See oli esimene kaotus nii kui nii väheste, vaevalt tegevuseks kõlbulikkude hobuste hulgast.

Kell 0200 sai patarei ülem diviisi ülemalt käsu liikuda Rägavere mõisa, kus asus 5-da Rakvere jalaväe polgu staap.

Kell 0300 alustas patarei liikumist mööda tuisanud teid. Suurtükid olid rummu-ni lumes, hobused veoga harjumata, kuna ratsahobused puudusid täiesti. Kõgu meeskond liikus „hanisabas“ patarei ülema jälgedel, aidates tihtilugu hobustel suurtükke vedada.

Sadas värsket lund. . .

Kell 0800 jõudis patarei Rägavere mõisa, kus ees oli lipnik Hellat oma kahe 37 mm suurtükiga.

Jäädi puhkama. Peagi täitusid mõisa ruumid ühtlase norskamisega. Kõik magasid peale väsitavat teekonda. Keegi ei olnud puhata saanud 12. dets., mil algas patarei vormeerimine (Tallinnas, Afrika kasarmus 1-se patarei ruumes).

Kell 0400 läheb patarei ülem ühes ohvitseride, maakuulajate ja suurtüki ülematega positsiooni luuresse, Mägede küla raiooni, kust tagasi tuldi kella 0530 paiku.

Punased sel päeval aktiivsust ei avaldanud ja patarei jäi Rägavere mõisa öökorterisse.

Öösel saabusid luurelt teated, mis lasid oletada punaste pealetungi kavatsusi Ulvi, Põlula ja Männiku külade suunas. Saadud teadete põhjal algas 15. dets. hommikul kell 0300 5-da polgu II pataljon liikumist Põlula mõisa suunas. Kaasa läks patarei ülem al.-kapten Tõnisson ühe vene kergekiirlaskja (1902. a.) suurtükiga. Sidovahendite puudusel tuli loobuda telefoni sidest ja piirduda ainult jalakäskjalgedega. Kuni kella 0600 puudusid lipnik Kingol, kes kahe suurtükiga maha jäi Rägavere mõisa, igasugused teated. Eelpäeva korralduste põhjal pidi lipnik Kingo kell 0600 mõisast välja sõitma ja liikuma positsioonile Mägedi küla juurde. See korraldus täideti. Vaevalt oldi paar kilomeetrit Rägaverest Mägedi poole maha sõidetud. hakkasid kõrg. 42,1 suunas kostma üksikud püssipaugud. Et ratsa-maakuulajad puudusid, ei olnud kedagi saata olukorda selgitama. Liiguti edasi. kuid siis seltsis püsside paukudele kuulide vilin. Tuli peatuda. Pealegi selgus, et lastakse patarei pihta. Kuid, kes laskjad?

Haavatud 5-da polgu sõdur, joostes patarei poole, teatas. et ees on punased, meie mehi aga kusagil näha ei ole. Paugutamine ja kuulide vilin aina kasvas. Patarei pööras ümber ning alustas traavi Rägavere poole. Jõudes mõisa lähedale, asus patarei positsioonile.

Lipnik Kingo asus lähedaloleva rehe katusele, kust lahinguväli selgesti paistis ning avas tule Liiva kõrtsi ja Mägedi küla vahelisse raiooni. Tulega tuli kokkuhoidlik olla, sest patareil oli kaasas ainult 170 mürsku. Vahepeal jõudis Rägaveresse ja asus positsioonile al.-kapten Tõnisson oma kiirlaskjaga (kell 0930), ta oli sunnitud taganema vaenlase jalaväe pealesurumisel, viimane ähvardas suurtükke

paremalt haarata ja taganemise teed sulgeda. Patarei ülem võtab tule juhtimise enda kätte ning peagi raugneb vastase kuulipilduja- ja püssituli Mägedi suunas. Kuid kerkib üles uus üllatus patarei paremalt tiivalt. Umbes 500 m kaugusel olevast metsatukast avatakse patarei pihta kuulipilduja tuli. Kohe teeb patarei ülem lipnik Kingole ülesandeks asuda kiirlaskjaga patarei rinde taha ja avada tuli metsatuka pihta. Ülesanne täidetakse kiirelt.

Patareil tuli võidelda üksi vastase jalaväega. Et seisukord lootusetu, tegi patarei ülem voorile, mille asukoht oli Rägavere mõisa pargis, korralduse, taanduda Rakverre. Kokk, vaene mees, oli saanud kõõgi tarvis hobused, kellel nähtavasti aimugi ei olnud sõjast ja liikumise kiirusest kriitilisel momendil. Ei mõjunud ka neile piitsahoobid. Seepärast oli näha mõni minut hiljem teel ainult kummule supikatel, mille poole hiilisd juba punased. Kuid kiirlaskja tabav mürsk peletas neid eemale, vabastades ühtlasi ka taganemistee. Kell 1100 andis patarei ülem taganemiseks käsu.

Patarei oli tegutsenud 1 tund ja 30 minutit vastase kuulipilduja- ja püssitule all. Tehes kahjutaks kaks vastase kuulipildujat ja kartetši tulega tagasi tõrjudes vastase aheliku patarei paremalt tiivalt. Kaotusi patareis ei olnud. Küll oli aga mõnegi mehe shinel püssikuulidest läbi puuritud. (!?)

Positsioonilt lahkusid kolm 1895. a. suurtükki, kuna 1902. a. suurtükk oma tulega sulges vastase pealetungi katsed, lahkudes positsioonilt umbes 10 minutit hiljem. Eelikutele haakimisel tulistasid numbrid vastast püssidest, milliseid oli patareil kõigest kolm. Patarei, jõudes Vettiku küla juurde, sai käsu asuda positsioonile. Peatuti. Patarei ülem läks positsiooni luuresse. Et aga vahepeal olid taanduvad jalgväe osad jõudnud ka Vettiku joonele, tuli loobuda vastupanekust. Pealegi olid hobused väsinud kiirest sõidust mööda rasket, lumist teed. Teistkordsel kiirel taandumisel oleksid suurtükid vastase kätte jäänud. Kuivõrt patarei meeskond oli hea (enamikus üliõpilased), niivõrt oli hobuste koosseis halb. Enamjaolt veoks kõlbmatud Tallinna voorimeeste hobused.

Kell 1500 jõudis patarei Rakverre, kust asuti Mädapea mõisa öökorteritesse ja kuhu jõuti 0200 öösel.

Päevane lahing oli meeste meeleolu,

kes tahtsid võita ja lootsid kindla võidu peale, veidi rikkunud. Kuid peagi muutus see. Vaatamata isegi sellele, et kokk kõõgi kaotas, kõlas rõõmsalt laul:

„Kui mina Rägavere mõisast tuln,
mõisast tuln, mõisast tuln,
Tiiu, Tiiu, tee oli paha,
Kaševari köök jäi maha.“ R-ch.

Poola sõjageograafiline Instituut.

„Sõdurile“ avaldamiseks saadetud „Polska Zbrojnal“.

Toimetuselt: Poola sõjaväe suurima ja tähtsama igapäev ilmuva ajalehe „Polska Zbrojna“ peatoimetaja hra W. L. Everti algatusel ja lahkel kaastegevusel saab „Sõdur“ järjekindlalt informatsiooni Poolast ja ta sõjaväest. „Sõdur“ toimetus on saanud meeldiva ülesande omaksid informeerida „Polska Zbrojnat“ Eestist ja ta kaitseväest.

Poola Sõjageograafilise Instituudi algasutusena tuleb võtta n. n. „Polnische Wehrmacht“ („Poola Kaitsejõud“) juures avatud „Sõjaväe geodeesia Kooli“. 1918. aastal võeti sõjaministeeriumi koosseisu „Geodeesia Sektsioon“ „Sõjaväe Geodeesia Koolist“ ja „Geodeesia Sektsioonist“ võrsunud „Poola Sõjageograafiline Instituut“ võttis üle okupantidelt maha jäetud geodeesia ja kartograafia instrumentid ning materjalid. Kahjuks olid siin mahajäetud varad suuremalt jaolt tarvitamiseks vähe kõlblikud. Neid tuli täiendada ja parandada. Et rahuldada P. S. I. nõudeid tuli asuda tarviliku personaali ettevalmistusele. Selleks avati Geodeesia Kursused ja Sõjaväe Geodeesia Kool reorganiseeriti.

1926. aastaks oli nimetatud kool ettevalmistanud eriteadlisteks geodeesia alal 200 ohvitseri. Peale selle 1925.—1927. a. said kõikidest väeliikidest (peaasjalikult suurtükiväelased) ohvitseride geodeesilise ettevalmistuse ohvitseride geodeesia kursustel. Käesoleval, 1928. aastal reorganiseeriti Poola Sõjageograafiline Instituut. Ta koosneb nüüd — triangulatsiooni, maadekirjelduse, topograafia ja kartograafia jaoskondadest (harudest). Kooli juures on iseseisev foto-geodeetiline kabinett.

Triangulatsiooni jaoskond on 1919.—1921. a. täitnud järgmised suured ülesanded: Ta võttis osa Poola-

Tshehhi ja Poola-Saksa piirikomisjoni töödest; võttis ette täpsed Boryslav'i petroleumiraiooni mõõtmised; mõõtis idapiiri 1407 km ulatusel ja trianguleeris Sõjaväe õppeväljad. Viiakse läbi uued mõõtmised Vilno, Grodno ja Volynia ümbruskondades.

Ka topograafia jaoskond on pidanud täitma suure töö. Muuseas võttis osa 1922.—1926. a.: endisel ajal ettevõetud piirimõõtmise tööde lõpule viimisest, kaartide täiendamisest uute rekognostseerimiste alusel, maastiku väiksemõõdulisest plaanistamisest riigi idaraioonides. 1926. aastast jätkatakse kaartide parandamist ja täiendamist ning tehakse teatud raioonidest suuremõõdulise kaarte.

Aerogeodeetiline kabinett 1921.—1924. a. võttis osa: riigi idapiiri mõõtmisest, mereranna mõõtmisest ja sõjaväe õppeplatside plaanistamisest.

Kartograafia jaoskond on möödunud 10 aasta jooksul valmistanud hulga mitmesuguses mõõdus kaarte ja plaane sõjaväe tarvete rahuldamiseks. Tema peateeneks tuleb lugeda Poola kaardi (ühtlustatud ja parandatud andmetel) valmistamist. See töö on veel lõpule viimata.

Toodud lühikesest ülevaatest näeme, et P. S. I. tööd on arenenud kiires tempos ja edukalt. Muuseas on antud välja ajakiri „Madeteaduse-teenistuse Teataja“ ja avatud „Maadeteaduse Sektsioon“ „Sõjateaduse Seltsi“ juures.

Slaavi entnograafide ja geograafide teisel kongressil esines P. S. I. kartograafilise näitusega. See näitus võitis kongressist osavõtivate teadusmeeste elavaima huvi.

Sõjaväe Staabi 11. aastapäev

6. XII 1917. — 6. XII 1928.

Aastapäeva pühitsemine 5. XII s. a. Ohvitseride Keskkogu Kasiinos.

Sõjaväe Staabi ohvitseride kogu otsustas Staabi 11. aastapäeva pühitseda tagasihoidlikult — korraldada ainult paaritunniline koosviibimine päeva mälestuseks.

Koosviibimine korraldati 5. dets. s. a. Ohvitseride Keskkogu ruumides. Algas kell 1330 üldise pildistamisega Kogu perre kuuluvatelt fotograafidelt.

5. detsembril peale langes ka Kaitseväe ministrite vahetus. Kui uus, härra M. Juhkam, nii endine, kindral N. Reek, võtsid aastapäeva pühitsemise koosviibimisest osa. Külaliste hulgas viibisid ka Vabadussõja kõrged juhid kindral J. Laidoner ja kindral J. Soots.

Sõjaväe staabi ohvitseride kogu esimees kindral E. Põdder avas koosviibimise lühikese kõnega. Selgitades omas kõnes kaitseväe juhtimise keskorgani — sõjaväe staabi — tähtsust, kriipsutas hra kindral alla, et Eesti kaitsevägi ei ole ühegi poliitilise partei teenistuses, vaid kaitseb ja saab kaitsma oma maad ja rahvast niisama ennastsalgavalt, kui seda tegi Vabadussõjas ja on teinud möödunud rahuaastatel.

Kindral N. Reek, kui lahkuja sõjamineister, tehes lühikese ülevaate 21-kuulisest koostööst sõjaväe staabi ohvitseride kokku kuuluvate sõjaväelastega, leiab, et staap on möödunud tähtsas töös hästi täitnud oma ülesande. Tänab kõiki hea ja sõbraliku kaastöö eest.

Kindral J. Laidoner omas toastis puudutas staabi ja väeosade (rivi) vahetust. Väeosad ei ole harilikult staabiga rahul. Staabilt nõutakse rohkem kui ta suudab anda. Kuigi staabis töö on sõja ajal raske ja kurnav, siiski väeosad on need, kes võitlevad vaenlasega rind rinnast vastu. Seepärast on õigustatud väeosad kõike nõudma staabilt, mis vaja võitluseks.

Staap peab väeosadele vastu tulema. Staap mingi esimesena väeosade juure: ta võtku nende nurinat kui õigustatud. Kui staap seda teeb, siis ei muutu vahetust iialgi teravaks.

Kindral J. Soots, sõjaväe staabi isa, tuletas meelde staabi esimesi päevi. Staabi töö tegi siis eriti raskeks asjaolu, et puudusid staabitööks ettevalmistatud ohvitserid ja ametnikud. Mõned lihtsamatki vahetust tuli kokku seada staabi ülemal enesel. Nüüd on kõik muutunud. Staap on teinud möödunud aastate kestel suuri edusamme. Tõstab klaasi staabi eduks.

Kindral J. Tõrvand omas toastis märkis, et ta, seistes aastaid sõjavägede staabi rahuajatöö tulipunkti — kindralstaabi — eesotsas, on üksikasjalikult kaasa teinud meie kaitseväe rahuaja loomingu. Konstateerib selles loomingu suurt edu. Staabi töö ei oleks võinud anda edukaid tagajärgi, kui meie kaitseväe kõrged juhid ei oleks andnud staabile vastavaid ülesandeid ja õiget suuna.

Staap, kui juhi loova töö tehniline aparaat, on võinud töötada peamiselt sellepärast hästi, et meie Kõrgem Sõjakool on andnud staabile palju häid tööjõude. Mõned meie väljapaistvad ohvitserid on omi põhjalikke teadmisi sõjanduses veel täiendanud ja kontrollinud Läänes, ja siis hoolega kaasa aidanud meie sõjalisele loomingu. Kindral kriipsutab parema meelega alla ka kõikide staabis teenivate ohvitseride ja ametnikkude suurt püsivust ja edasipüüdu töös. Loodab, et staap tulevikus saab täitma temale antud ülesanded kiirelt ja hästi.

Sõbralik ja lõbus koosviibimine kestis umbes kella 1600-ni. E.

Tartust — noorte lahinglipu lehvides . . .

Pühapäeval, 9. dets., kell 1100 leidis Tartus „Vanemuise“ saalis aset ajaloolise lahinglipu üleandmine Kaitseliidu Tartu õppurmalevkonnale. Näilikult üks isamaalsemaid meeolulisi üleelamusi.

„Vanemuise“ saali kogunevad juba varakult paljud õppurmalevkonna liigetest, vanemaid kaitseväelasi, seltskonnategelasi ning paljud neist, kes omal ajal sama lipu lehvides kodumaa tegelikule kaitsele olid andunud.

Pühaliku aktuse sisustikust peegeldub värske mälestus kümne aasta eest läbielatud sündmustikust. Noortele malevlastele üleantav lipp annetati 1919. a. veebruaris Tartu linnavalitsuselt Tartu vabatahtlikule pataljonile, tänutäheks pataljoni koosseisu õppivale noorsoole — nende kindla kodukaitse tegevuse eest. Kuna lipp juba vahepeal Vabadussõja muuseumi hoiule oli antud, astus linnavalitsus samme tema tagasisaamiseks — soovides seda lippu üle anda Tartu õppurmalevkonnale — missugust üksust sõjaegse kooliõpilaste Tartu vabatahtliku pataljoni järeltulijaks tuleb lugeda. Tagasisaadud lipu üleandmise aktus algas „Vanemuise“ saalis kooliõpilaste orkestri avamänguga, millele järgnes Riigikogu esimehe hra K. Einbundi meeolurikas kõne. Teatavasti oli hra K. Einbund Vabadussõja ajal esimene Tartu vabatahtliku pataljoni formeeriija ja ülem. Kõneleja läheb tagasi 1917. a. lõppu ja 1918. a. alguse aegadesse, esile manades

selleaegset enamlike voolu tekkimist ning olemasolevate rahvusliste väeosade meeololu killustamist. Juba sellest ajast võlgneme palju tänu kooliõpilaste organiseeritud salkadele, kes korra kaitseks olid koondunud omakaitse ümber. Selles tegevuses arendasid noored parimat osa. Saabus saksa võim. Enne selle lahkumist 1918. a. sügisel tahtis endine vana linnavalitsus võimu linnas sakslastelt üle võtta, kuid sellega ei leppinud viimased. Kohalikud rahvameelsed seltskonnategelased otsustasid siis teostada avalikku demonstratsiooni: ka siin olid kooliõpilased esimeses reas — kuid enne demonstratsiooni, mis pidi algama hommikul, avaldas saksa linnavalitsus nõusoleku võimu üleandmiseks sama päeva õhtul (tegelikult viibis see siiski järgmise päeva õhtuni). Järgmiseks etabiks on kooliõpilaste agar tegevus peale saksa väeosade lahkumist, kus kooliõpilased uuesti 30. nov. 1918. a. avalikult välja astusid, — missuguseks ajaks olid organiseeritud lööksalgad Tartu kommerts-gümnaasiumi ja H. Treffneri gümnaasiumi juures. Tegevusalaks oli nüüd korra alalhoid linnas ning relvade ja laske-moona soetamine. 1918. a. enne jõulu on kooliõpilaste salgad sunnitud Tartust lahkuma — suurem osa liigub Põltsamaale, osa jääb Tartule lähemale (viimased panid aluse Kuperjanovi partisanide pataljonile). Põltsamaal algab kindla väeosa organiseerimine, mis jätkub Viljandis. Põltsamaalt tõmmati Tartu kooliõpilased Viljandi, kus nad Tartu vabatahtliku pataljoni koosseisu moodustasid, — pataljoni ülema K. Einbundi juhatusel. Organiseerimiseks oli 6 päeva, kui väljaõppe nii ka varustuse korraldamiseks. Noorte kodukaitsjate keskmine vanadus oli 16 kuni 18 a. Pataljoni esimene tuleristimine oli 6. jaanuaril 1919. a. Kärtsna mõisa all, Viljandimaal. Sealt tagasi, põhjapoolt Virtsjärve, liikus pataljon Oiule, Emajõe suhu, et võitlust Tartu vabastamiseks kaasa teha. Tartu ja Valga vabastamine on seni loetud otse liikuvate suuremate väeosade teenuseks, — arvesse võtmata kõrvalmõjusid. Põhjapoolt Tartule lähenevate meie vägede paremaks tiivaks oli just Tartu vabatahtlik pataljon. Viimane liikus Emajõe suust Oiult üle Valguta-Rõngu edasi, ülesandega välja jõuda enamlike vägede sel-

jataha, Pritsu jaama juurde; temaga pidi seltsima Balti pataljoni osa. Pataljon, liikudes antud teed ning pidades lahinguid, jõudis välja Rõnguni, selle juures Rannu mõisa vallutas pataljon enne Tartu langemist. Edasiliikumisel Balti pataljoniga sidet ei saadud. Kui Tartu vallutanud väeosad alles Nõo ja Elva vahel tegutsesid, oli kooliõpilaste pataljon juba vallutanud Rõngu, edasi tungides Pritsu jaama suunas. Sarnase ähvardava küljeliikumise likvideerimiseks saatsid punased Valgast kohale tugevad abijõud, mille tõttu ka vabatahtlik pataljon Rõnga maha jätma oli sunnitud, — kuna pealegi pataljonil igasugune side puudus naabritega ja seljatagusega. Tagasitõmbudes Valgutasse, saadi side ltn. Kuperjanovi partisanidega. Senine tegevus edasitungil oli olnud üksik ja iseseisev. Nüüd jäi kokkuleppe ülesandeks — liikuda üle Pikasilla — Helme — Hummuli Valga peale. Kuperjanovi partisanidelt oli abiks määratud 1. kompanii (praegu kol. Unti juhat.), missugune üksus ka Pikasilla lahingus pataljoniga ühines. Edasi aitas vabatahtlikkude pataljon 3. rügemendil Helme vallutamist, mille juures vabatahtliku pataljoniga ühines ltn. Hollandi kompanii (millest hiljem võrsus Sakala partisanide pataljon), alludes pataljoni juhatusel. Praeguses Sakala rügemendi kroonikas öeldakse, et Helme—Roobu—Hummuli tee vallutamine olevat sündinud Sakala pataljoni poolt, — see on ebatäpsus, — ei saa olematuks teha kooliõpilaste võidukäike: kooliõpilaste vabatahtlik pataljon oli selle Valga tee vallutaja. Pataljon jõudis Valka kella 12 paiku päeval, mõni tund hiljem, kui linn peale Paju lahingut vallutatud oli. Valgast tõmmati pataljon diviisi ülema käsul Tartu tagasi, kus Tartu seltskond noori võitlejaid suure lugupidamisega samas „Vanemuise“ saalis vastu võttis. Pataljoni

lahingutegevustest on punase joonena läbi tõmmatud: meelegiindlus, julgus ja kohusetruudus ühes ennastsalgava isamaa-armastusega. Tartus annetas linnavalitsus pataljonile tänutäheks lipu, pealkirjaga: Tartu linnavalitsus — vabatahtlikule pataljonile — 1919. a. Tartus asudes likvideeriti pataljon, moodustades kooliõpilaste reserv rood, pärast pataljon — ning kooliõpilased võisid jätkata oma õppetööd. Pataljoni lipp aga läks üle formeeritavale Tartu kaitsepataljonile — kuigi ta sinna ei kuulunud. Pärastpoole sattus lipp 7. rügemendi kätte, sealt Vabadussõja muuseumi, Tartu vabatahtliku pataljoni kooliõpilased võtsid lahingutest osa veel augustikuu 1919. a. — Pihkva läheduses, likvideerides punaste läbimurde katse. Lõpetades kõnet, hra Einbund palub õpilasi — sooja südamega lipp vastu võtta, et kodukaitsjate read tiheneks; lipu näol antakse siin edasi eelkäijate õnnistus. Järgneb ühine laul „Eestimaa, mu isamaa...“

Kaitseliidu tekkimise, ülesannete ja tegevuse ülevaate lõppedes läheneb lipu üleandmise tseremonii, mida algatab linnapea hra Luik. Linnavalitsus on otsustanud sõjatormidest läbikäinud lipu edasi anda peale Tartu vabatahtliku pataljoni likvideerimist — Tartu õppurmalevkonnale. Annab lipu üle kindral Põdderile, ette lugedes lipu juurde kuuluvat aadressi. Kindral Põdder annab lipu üle malevkonna pealik Mägile, kes malevkonna nimel lipuvande annab. Järgnevad paljud tervitused isikutelt, asutustelt, väeosadelt. Tartu maleva pääliku major Saarseni meeolurikas ja piltlik kõne on aktuse lõppakkordiks.

Lahinglipp — ainukene kaitseliidus, — mis näinud vabadusvõitlust vaenlastega, kohustab noori malevlasi, et püsiks meie kodumaa vabana, iseseisvana!

A. K-n.

Kaitseväelaste attesteerimise seadlusest.

Vabariigi Valitsuse poolt 28. novembril 1923. a. vastuvõetud „Kaitseväelaste attesteerimise seadlus“ („Riigi Teataja“ nr. 1 — 2. jaan. 1924) maksab meie kaitseväes juba ligi 5 aastat ja on üldiselt osutunud otsustavaks. Siiski, mitmeaastased kogemused attesteerijana, attestatsioonide kinnitajana ja attesteerimiskomisjoni liikmena lubavad esineda järgmiste soovitatavate muudatustega ja täiendustega praegu

maksvas „Kaitseväelaste attesteerimise seadluses“.

1) Attesteeritava iseloomustuse üksikasjad („punktid“) tuleks muuta ja võtta senise redeli asemel (attest. seadl. § 3) järgmine redel:

1. Iseloomu kirjeldus.

Iseloom on attesteeritava isiku põhi ja seepärast nõuab põhjalikumalt kir-

jeldamist eraldi punktina. Et iseloomu iseäraldustest oleneb mitme järgneva punkti iseloomustus, siis iseloomu tuleb kirjeldada esimese punktina.

2. Õigluse- ja kohustunne.

Motiivid nende punktide ühendamiseks: õiglustunne on ligidalt seotud kohustundega, ebaõiglane isik omab puuduliku kohustunde.

3. Algatusvõime.

Algatusvõime kirjeldamist koostada iseloomu kirjeldamisega (nagu seda nõuab praegune kord) on väga raske: näiteks, väga hea algatusvõimega isik võib omada negatiivsed iseloomu jooned, — missuguse õiglase keskmise otsuse võib siin teha praeguse korra juures attesteerimise komisjon lehel vorm nr. 2?

4. Otsustusvõime.

5. Töövõime.

6. Vilumus teenistuses.

7. Riigivarandusega ümberkäimine.

8. Sõjaväeline kasvatus ja distsipliini tunne ning seltskondline kasvatus.

Taktitunne on ligidalt seotud sõjaväelise ja seltskondliku kasvatusesega ning ei vaja eraldi kirjeldamist.

9. Karskus.

10. Tervisline seisukord.

2) On üleaarne ja asjatut kirjavahetust tekitav asjaolu — attesteerida igat ohvitseri iga aasta (attest. seadl. § 4). Senised kogemused on näidanud, et suurel protsendil attesteeritavaist püsib attestatsioon ühesugusena mitme aasta kestvusel. Tuleks: attesteerimise aasta lõpul (1-ks novembriks) küsida väeosade ja attestatsioonide kinnitajatelt ülematelt või kohustada

neid esitama määratud tähtajaks nimekirja nende ohvitseride, sv. ametnikkude jne. peale, kes on end võrreldes eelmise attestatsiooniga muutunud ja seepärast vajavad ümberattesteerimist. Samuti tunnistada attesteerimise alla kuuluvaiks kõiki neid ohvitsera, kellel on oodata ülendamist aukraadis järgnevaks 24-ks veebruariks.

3) Attesteerimise seadluse § 25 muutmiseks lugeda attesteerimiskomisjonides mittemotiveeritavaks otsuseks praeguse „väga hea“ asemel „hea“. Just „hea“ on inimese omaduste normaalhinnang, kuna kõik, mis sellest normist üle („väga hea“) või alla („rahuloldav“, „mitterahuloldav“) tuleks motiveerida.

4) Attesteerimise lehel vorm nr. 3, mis-sugune saadetakse attesteeritavale kätte attestatsiooni kinnitaja poolt, tuleks motiveerida need otsused („punktid“), mis seadlusega nõuavad motiveerimist (attest. seadl. § 25). See on väga tähtis attesteeritavale isikule, et viimane teaks end vastavates punktides parandada. Oleks loogilises kooskõlas ka Sisemäärustiku § 100-ga. Sunniks attesteerimiskomisjone võtma oma vastutusrikast tööd põhjalikumalt, järelekaaluvamalt.

5) Anda väeosa ülemale õigus nõuda alluvate attesteerimist attestatsiooni aasta jooksul ümberpaigutatud endistelt otsekohestelt ülematelt, kui väeosa ülem seda tarvilikuks peab.

Näide: Ohvitser on toodud väeosas ja seal teeninud enne attesteerimiseaasta lõppu 3 kuud. Praegu maksva korra järgi tuleb teda attesteerida uues väeosas ja uute ülemate poolt, kuna 9-kuune teenistus endises väeosas jääb attesteerimata, mis-sugune asjaolu pole normaalne.

6) Ülema ümberpaigutusel anda temale õigus saata oma endiste küsualuste peale attestatsiooni vastavale komisjonile ka siis, kui tema on lahkunud väeosast (asutusest) üle 3 kuu. **G. L.**

Ajaloolisi päevi Võrus.

Joh. Semm.

Et Eesti 24. veebr. 1918. a. iseseisvaks kuulutati, teavad Võrus üksikud; maal ei teatagi pea. Kui siis sügisel, Saksa võimu lõdvenemisel, avalikud teated ilmuvad Eesti iseseisvusest, ei osata korralikult enam rõõmustadagi. Rohkem vaadatakse asjale, kui ilusale mängule.

25. nov. peetakse Võrus laata. Rahvast voolab kokku meri: tahetakse oma kõrvaga kuulda ja oma silmaga näha toda Eesti valitsust, näha kohalisi valitsuse esindajaid — ühesõnaga: midagi näha, mis laseks paista toda „Eesti“ riiki! Kuid nähakse maharebitud kuulutusi, mil-

lele allakirjutanud mingi Eesti Ajuti-
ne Valitsus, ning kuulatakse uut õudu:
enamlaste lähenevad Pihkva poolt! Levineb
teade: Eesti Valitsus olla Tallinnas kuku-
tatud ja enamlased sealgi võimul. Kui
mõned Eesti 1. rüg. mehed Tallinna taha-
vad sõita, tõendatakse sakslaste poolt, et
tee rikutud — sõita ei saa.

Järgmisel päeval levineb kindel teade:
Pihkva langenud enamlaste kätte. Joosis-
teletakse, kes hirmunud, kes rõõmsal näol,
kogu linn on jalul ja liikumas. Müra, kisa
lõpmata, mis tekitavad edasi-tagasi kihu-
tavad Saksa sõjaväe kraamivankrid. Eest-
lased on organiseerinud kaitseliidu, kapt.
Vreemaniga eesotsas. Kuid kaitseliidul
puuduvad sõjariistad. Saadakse hiljem
salaja raudteel ja osalt hobustel tuua koo-
rem püsse Tallinnast, pettes Saksa valvet
raudteelaste kaasabil.

Irboska langenud! Balti riigi loojad
Dr. Rosendorff (kohalik „inspektor“, nüüd
arst Tallinnas) ja politsei esindaja Grüne-
berger (pärastine Eesti vabariigi metsa-
ülem hulgal ajal!) lasevad jalga Saksamaa
poole. Maalt vuravad linna ja siit edasi
tõllad, plaanvankrid, täidetud lastest, nais-
test, kronksninaidest. Kõik kihab.

Saksa väed veavad sõjariistu ja laske-
moona ja uputavad salaja jõkke ja järve.

27. nov. Paanika on kõrgemal tipul.
Saksa sõjavägi müüb vaksali ümbruses ve-
nelastest mahajäetud kraami poolmuidu.
Ajalehti ei tule, post ei funktsioneer, raud-
tee seisab eraliikumiseks. Saksa sõjaväed
koonduvad piiri poolt linna — ja kaovad.
Kaitseliidul veelgi tegutseda ei lubata. Ko-
danikud on meeltheitmas. Siis ilmub
kaitseliidu teadaanne: liitlased suurte jõu-
dudega Tallinnas maale tulnud. Erateel
teatakse seletada, et mõni 60—80 tuhat.
Oi kuidas see mõjub!

Kuid õhtupoolel hakkavad linna valgu-
ma armetu viletsad Looe väe osad. Ai-
nult pääligid on uhketes, õladel lehviva-
tes karvastes mantlites, kõrgetes papaaha-
tes ja otsatu võimu täis. Linn otse keeb
kurat teab enam kellest! Kes sõber, kes
vaenlane — ei tea enam keegi. Pigemini
on kõik vaenlased.

Õöl vastu 29. nov. on kreishauptmann
ja kogu võõras valitsuse aparaat kadunud.
Õhtul on antud küll kohalistele tõeõudu-
dele kindel käsk homme kohal olla, kuid
ise on öösel jalga lastud.

Kõlavad kõvad mürtsud: hävitatakse
laskemoona.

1. dets. Juba ollakse olukorraga na-
tuke harjunud. „Kannel“ peab isegi pere-

konnaõhtu ja tantsib mis laksub. Eesti
väeosa on salaja toodud sõjariistad kätte
saanud. Narva olla langenud! Irboskast
tulla enamlased!

2. dets. Mobiliseeritavad mehed ilmu-
vad linna — ja kaovad ka ära, suuremalt
osalt.

3. dets. Venemaa poolt voolab alalõp-
mata venelasi juure. Kes nad on? — Ju-
mal teab! Kes enamlane, kes valgekaart-
lane?! Kääpa külla ükski on neid tulnud
250 meest.

4. dets. öösel äratatakse kodanikke: enam-
lased tulevad! Üldine põgenemine. Ka vii-
mased Saksa sõdurid on rohkem põgene-
mas, kui enamlaste vastu minemas. Ainult
Eesti sõdurid, enamikus Võru keskkooli
kasvandikud ja ohvitserid, lähevad enam-
laste vastu.

Samal ajal seletab Saksa vägede üle-
mus uskumapanevalt, et karta pole midagi:
2000 Saksa ratsameest tulla appi. Viima-
sed varandused viivad sakslased Võrust
välja.

7. dets. Ei! Meid on lihtsalt enamlas-
tele kätte mängitud!

8. dets. Jälle ilus pühapäeva hommik.
Oh pühapäevad on Võrule saatuslikud:
sakslased tulid siia sisse ka pühapäeval,
eks tule tänna ka enamlased! Ja nad tufe-
vadki — üks rood jalaväge ja sama palju
ratsaväge. Sakslased on nendega sõja-
riistaderahu teinud ja ise kadunud. Käpu-
täis Eesti sõjaväge taganeb.

* * *

Jaauarikuul 1919. a. Tallinnas. Meid,
põgenejaid poolest Eestist, õpetatakse
püssiga ümber käima, s. o. mõttes. Sest
püsse ei ole.

Esimene osa saadetakse rindele 14.
jaanuaril. Nimetatakse „intelligent patal-
joniks“. Siin on Tallinna haritlasi, isegi
miljonäre üteldakse olevat, mitmed Võru
ja Tartu põgenejad.

Väeosa, kus mina asun, jõuab neile jä-
rele Tilleorus. Siin on käimas äge lahing.

Siin leiame eest ka mitukümmend Võ-
ru prouat ja preilit, kelle enamlased van-
gistanud, neid surmale viies siiski läbi
frondi on kihutanud. Hirmust, külmast ja
näljast ongi nad poolsurnud.

* * *

1. veebr., laupäev. Võru kallale tormä-
mine algab. Oh, kui see mitte pühapäe-
vaks ei jääks! Pühapäeva eest on juba
fataalne hirm: kõik pühapäevased valla-
tadjad on olnud Võrus ajutised.

Kõle külm tuul ei halasta. Jookseme nii palju kui jalad lubavad. Meie väeosa enamlast palju ei näegi, nii annab see ka jalgadele tuld. Eelväed natuke heitlevad. Tilleorus kolkisaamine on tiblud ära hirmutanud.

Õhtupoolel oleme linnas. Oo, nagu tundmata riiki tuled! Ma koputan tuttava uksele. Vait. Kõlistan, müristan, murren ust. Siis kostab hirmunud naisterahva hää. Teada saades, kes ukse taga, on ta esimene hüüe: „Kas teid palju ka tuli?“ — „Väga palju!“ — „Tänu Jumalale! Siis oleme päästetud! Sest neid on musttuhad! Kogu päev veeres läbi linna ilmonsata voor.“ (Tõepoolest aga oli Eesti väge kätputäis).

* * *

2. veebr. vara pühapäeva hommikul silmitsen ka linna. Ta on täitsa surnud. Üht nägugi ei näe: mitte-enamlased on ära põgenenud enamlaste eest, enamlasted aga kadunud „valgete“ eest.

Sammun vaksali. Vaksalihoone on uperkuuti purustatud, puud latvadeta, rong roobastel suitseb — see on enamlaste hävitustöö. Kui selgus, et raudtee Petseris läbilõigatud meie ratsaväest, lasti siin rong õhku dünamiidiga.

Selguvad ka enamlaste tapatööd. Siinsamas raudtee taga liivaaugus 6 jäledasti tapetud tööliste riides laipa. Surnuaia taga suur lahtine haud, veel osalt täidetud tapetutega, kokku 17. Siin on puusepp Tiru (julge Võru tööliste esindaja nõukogus), kingsep Allev, majaomanik Kond j. t. Kuhu jäetud Kasaritsa Verijärve ääres tapetud (vist tosin), ma ei tea; siin said tapetud Tartust põgenemast tagasi-

tunud advokaat Pihlak, lihunik Sims. Siin õnnestus J. Udrasel ja Vierlandil laskmise ajal ära põgeneda.

Linna taga „Karjaplatsil“ pastor Martenseni venna Adolphi laip ja prl. Kupferi laip (viimane annetas lilli prints Leopoldile selle Võru sõidul) ja veel üks kolmas. Kiruskpää kantsil pidi olema 17 tapetut.

Kinni hoiti türmis ja eramajades kuni 500 vangistatud linnast ja maalt. Kui mitte kõik, siis suurem osa neist võlgnevad oma elu Eesti vägedele, nimelt Tallinna kaitsepataljonile, kes nii hoogsalt enamlaste turjal linna tormasid, ja Järvamaa kaitsepataljonile, kes Partsi ümbruses samal ajal enamlaste kolonne purustasid, et need vaevalt põgeneda suutsid, jättes isegi kavatsatud vangla õhkulaskmise teostamise pooleli. Armu siin ei oleks antud, sest tegutsesid siin viimastel päevadel halastamatud Anvelt, Pöögelman ja Räästas. Suure varanduse vooriga, mille tipul kükitasid Võru preilikesed patjade ja riiete virnade otsas, põgenesid enaml. ninamehed Marienburki.

Ja nagu saatuse tahtel on Tallinna kaitsepataljonist ja Järvamaa kaitsepataljonist välja kasvanud Võru väeosad — 7. ja 8. väerügement, Võru rügement ja 8. üks. pataljon, kuigi sõja ajal 3. rügement Võru meeste koonduskohaks kujunes.

Võru ongi nüüd oma rügemendiga ja tema juhtiva koosseisuga kõige paremas vahekorras.

Ja nüüdki, oma rügemendi rõõmupäeval, on kodanikud linnas ja maal rõõmsad ja tänulikud oma praegustele kaitsjatele ja vahvate Võru vabastajate järeltulijatele.

„Allaandmist ei ole!“

Lookesi 7. polgu poistest.

7. polgule langes silmapaistev osa 1919. aastal punaväe vastu Petseri-Pihkva sihis peetud võitluste raskustest. Kaitsepiirkonna määratu ulatus, põliste metsade, soode ja rabade rägastik, kasin meeste arv, puudulikud sidevahendid ning üldine kehvarustus andsid end valusalt tunda igas lahingus. Nõudis äärmist jõupingutust, et vaos hoida vastast, kes aasta algul saadud uimastavast löögist oli toibumas ja värskete osade juurevoolu tõttu järjest tugevnes ning muutus julgemaks. Mõnigi tähtsam toetuspunkt käis korduvalt käest

kätte. Mõlemil pool võideldi vihaga, armuheitmatult, sageli kokku minnes rinnutsi. Punaste trumbiks oli nende suur arvuline ülekaal, meie meeste kandejõuks aga sellevastu tõuline kangekaelsus oma eesmärgi saavutamisel, sitkus ja aktiivne isedus, — omadused, mis nende valdajail võimaldas julgelt surmale silma vaadata ka ilma massivaimustuse joobumuseta ja ihuüksi hädaohus seistes lõpuni kinni pidada ülima sõdurivahvuse igivanast käsunast: vaenlasele allaandmist ei ole!

Olgu siinkohal kujutatud mõned sellä-

sed iseloomustavamad juhtumused noist möödunud veristest vaenupäevist.

*

4. märtsil 1919 sattus Orava mõisa all salkkond 7. polgu mehi äkiltse sööstuga pealetungivate punaste osade vahele umbkotti. Meeleheitlikult võideldes püüti vaenlase haaravaist ahelikkest läbi murda, kuid ei suudetud. Vastase ülevõim oli liiga suur. Siis taanduti varjule mõisa peahoonesse ja jätkati siit vastupanu. Osavalt löödi tagasi kõik punaste katsed maja tormiga vallutada. Piiratavoid oli vähe, kuid nad tegutsesid targu, otsustavalt, inimeste asjalikkusega, kes teavad, et pääsemist pole, et pole armuheitmist ega armupalumist, et vaid jääb müüa oma elu võimalikult kallilt. Nende hästi sihitud kuulid noppisid maha igäühe, kes majale tahtis ligineda lubamatult. Näis, nagu oleks tuld-sülitavate akende ja avauste taga istunud vanasarvik ise, tuisates tapvat rahet vastu kutsumatudele külalistele.

Paar pikka tundi kestis äge tulevaheutus, ilma et võitluse pinevus oleks raugenud kumbagil pool. Siis saabusid piirajale appi kuulipildujad — ja jõudude vaherkord muutus piirataivate suhtes järsult masendavaks. Algav „maksimite“ ühetooniline pragin kajas karges varakevade õhus kui kurjakuulutav ennustus, et lõpp on lähenemas. Tulistatava maja terveks jäänud aknaruudud lendasid klirinal kildudeks. Seintel krabisev kuulivalang pühkis oma teelt kõik elava. Kaitsjate püssid jäid kord-korralt vaiksemaks ja vaiksemaks. Käed, mis neid seni käsitanud osavalt, lakkasid liikumast üksteise järele... Nende omanikud kas lamasid kangestunud oma veres või soigusid surmaeelsetes krampides. Varsti suutsid veel vaid vähesed vaenlastele vastu saata tinaseid teriviti...

Kuulipilduja kiirtule toetusel järgnes uus hoogne rünnak ja punased, tiivustatud silmnähtavalt kindlast võidulootusest, murdsid majja. Läbi purustatud uste ja akende rühkisid nad parvena, ülemäärasest jõupingutusest lõõtsutavad ja ebainimlikul häälel karjuvad hallid, määrduvad, katkenud, räpased kogud, otsekuil allilmast hirmutised, takerdama lõõnud habemekontsuga kaetud, tülpinud, näljast ja haigustest kurnatud nägudel õõguv tasumisiha, silmis verejanuline murdjapilk. Häda võidetuile!

Lõpuvaatus oli lühike. Mõne minutiga lämbutas pealetungijate laviin kaitse riismed. Metsikus vihas purustatud ja tund-

matuseni moonutatud laibad vaid tähendasid paika, kus võidelnud mehed, truud oma kohustele surmani...

Viimasena sellest vaprate salgast langes 4. roodu reamees Theodor Kangur. Kaotades võitluse mõllus ühenduse oma kaaslastega, sattus ta kallaletungijate pealesurumisel mingisugusse vahekotta, kust nägi treppi ülesse viivat teisele korrale. See paistis ümberpiiratule kui saatuse sundiv viibe: Sinna! Seal leidub veel kaitsevõimalusi! Kangur ei kõhelnud kaua. Paar kiiret hüpet — ja juba oli ta üleval käigu käänakule kadumas. Seal kõrgahatas alt kõmisev püssipauk ning mees tundis, kuid mingi terav torge riivas ta külge. Instinktiivselt pöördus haavatu: esimesi trepiastmeid tormas ülesse väike kuivetanud venelane, püüdes jooksul uuesti laadida vast-tühjendatud tuleriista. Masinlikult siirdus ülalseisja püssiots tulija poole. Sõrm surus päästikule. Venelane tõmbus järsku kõveraks ja, lastes relva langeda, haaras kahe käega kõhust kinni. Ta näolihaksed liikusid närviliselt, väljendades hämmastust, valu ja surmahirmu. Hetkeks taarus ta jalgel nagu joobnu, vajus siis rögisedes kõssi ning veeres elutu tombuna trepiastmeid pidi alla, vastu juureruttavatele seltsimeestele.

Samal ajal otsisid tagaetava pilgud tungivalt peidupaika, kust võiks vähema hädaohuga hoida tule all trepi ülemist osa. Nad peatusid vastasnurgast ülesviival ahtakesel trepil. Kiirelt pugest ta selle varju ja jäi sinna valvama. Alt kuuldusid vihased vanded ja ähvardused, kuid tegelikku ülesronimise katset ei järgnenud. Võitluses tekkis väike vaheaeg.

Kanguri mõtted suundusid tahtmatult oma seisukorra hindamisele. Ei olnud kahtlust — ta istus lootusetult lõksus. Pääsemiseks ei leidunud vähematki võimalust. Hukkimine tuli võtta paratamatu tõsiasjana. Küsimus võis seista ainult selles, kas ja kuidas saaks veel mõne vastase vaka-seks teha...

Rutuga katsus ta läbi omad taskud ja padrunikotid, et selgusele jõuda laskemootsaga tagavarade üle. Kuid need osutusid, tühjaks... Püssis üksi leidus kolm laengut. Ainult kolm!... Pettumus peegeldus hetkeks mehe karedal näol. Siis aga võttis see sünge, otsustava ilme ja kurjakuulaval pilgul jäi ta silmitsema trepiavaust, kust igal minutil võis oodata uut pealetungi.

All oldi vahepeal üle saadud nõutusest, mis ühe trepiründaja ootamata kokkuvari-

semine tekitas. Keereldes lendas seal ülesse pudelgranaat, langes sisisesed põrandale ja plahvatas kõrvulukustava praksatusega. Tulepurse... metalli-kildude vingumine... Maja vabises kui palavikus. Ruum täitus paksu, musta, läkasta-mananeva suitsuga. Valvaja sai õhusurvest tugeva põrutuse, ei kaotanud aga meelemärkust. Püssi laskevalmis hoides roomas ta trepiavausele ligemale, et seda mitte silmist lasta: vaenlane võis suitsukatet kasutades nägematult ülesse tungida.

Vaevalt jõudis mees eesmärgile, kui märkas läbi tahmja hämaruse põrandast ettevaatlikult esile tõusvat saastakarvalise „papaaha“. Tuleriist valvaja käes tegi väikese pöörde. Nüüd sihtis ta tulijale mõne sammu kauguselt otse kuklasse. Võib olla juhus, võib olla mingi salapärase eelaimdus sundis liginejat äkitselt taha vaatama. Ainsa pilguga taipas ta: seal varitseb surm! Venelase piiluvad silmad muutusid järsku ümarateks, pea tõmbus nagu abi otsides õlgade vahele, püss kerkis kaitseks... Kuid oli juba hilja: liisk langes tema kahjuks... Tõmmates astmestikule laia, aurava, kummaliste kääna-kutega punase joone, vajas peatu laip tulnud teed tagasi...

Nagu vastuseks sellele lõikas uus plahvatus läbi sünkja suitsupilve. Reamees Kangurit tabas nägematult jõult antud võimas hoop. Ta pead ja õlga täitis puuriv valu. Kõrvus lõi kohisema. Mõistus tumenes. Tinane rammestus valdas liikmeid. Hetkeks jäi haavatu vaikselt lamama. Siis, nagu mingi sisemise tõuke sunnil, ajas ta enese järsu liigutusega käpakile ja roomas seina vastu hoidudes nurga poole, kus teadis olevat ülessekäigu. Kitsas, kinnises ruumis granaadisaju alla jäämine oli mõtetu riisiko. Tuli taanduda, kuniks võimalik.

Ahtane trepp viis avarasse liivaga kaetud katusealusesse, kus valitses varjuderikas poolhämarus. Põrutusest, verekaotusest ja väsimusest raugemas, vaarus Kangur ligema kõrstnaja taha. Ta mõistis, see oli viimane peatus. Siit edasi läks tee — olematusse...

Möödusid minutid, pikad kui igavik. All lakkas mürtsumine. Haavatu kuulatas pinevalt: oleks nagu kostnud ettevaatlikud sammud ja trepiastmete tasane naging. Tulevad!.. Kuid järsku vaibus iga heli. Tekkis hauavaikus... siis kuuldus uuesti lohisevat astumist... Ja jälle vaikus...

Ootaja lõi kahtlema. Kas kuulis ta õieti või oli see nõrkusest tingitud meelte-

pettus? Ta püüdis koondada kõik oma tahtejõu, et end ärkvel hoida, et tagasi tõrjuda visalt peale kippuvat rammetust. Ent mühin peas suurenes, nagu oleks seal veerlema pandud hiigla hoorattad. Kõrvus kaikus aeg-ajalt otseku kaugete tormikellade kumin. Senini ümbruses kindlalt paigal püsinud esemed hakkasid imeilikult kõikuma, keerlema ja vajusid pikkamisi kuhugile ääretusse... — Äkki... Haavatu häigas käega üle silmade. Mis see tähendas? Nägi ta kummitust? Trepi-käigu uks avanes hiljukesi ja selle tühimuse tumedasse nelinurka ilmus hirvitav venelase lõust. Hääletust naerust rappus lõusta must, verega paatunud sokuhabe ja imelised klaasistunud silmad pöörlesid hirmuäratavalt, nagu tahtes välja hüpata koobastest. Õudus haaras vaatleja. Ta püss tõusis iseenesest. Pauk käis — kuid tagajärgi ei saanud laskja enam näha...

Ühteaegu püssi praksatusega kargatusid katusealusel granaadid. Tuli, suits, tolmusambad, liivasadu... Haavatu vajus pilkasse pimedusse: näkku paiskunud liivalaine riisus talt nägemisvõime... Nüüd oli vastupanu murtud ja tiblad võisid ta võtta kui abitu kanapoja...

Aga ei — veel oli varuks üks laeng... Vaevaga pöördus reamees Kangur küljeli. Vaevaga vabastas ta käsikaudu kobades täägi püssi otsast, pigistas tuleriista põlvede vahele, surus lõua vastu raua suuet ja libistas täägi pikkamisi mööda laadi alla...

Paar korda torkas tääk tühja. Siis tabas ta päästikut... Mees ja tema relv võpatasid. Võpatasid — ja jäid liikumatult lebama kõrvuti, kaks truud sõpra, lahutamatud elus ja surmas...

*

23. märtsil 1919 kees ja pragises Ora-va ümbruses jällegi nagu nõiakatel. Punavägi püüdis venelastelt vahe peal ära võetud mõisat tagasi võita maksu, mis maksab. „Seltsimeeste“ hallid parved liginesid nende poolt senini ilmutamata viisadusega meie peamisele vastupanujoonel, tahtes ümber haarata ja seljatagusest ära lõigata terve mõisa kaitsesõlme. Kuid vaatamata kaitsejõudude vähesusele, polnud see ülesanne kerge täita. Osavalt juhitud tõkettuli surus pealetungijate read tagasi maha iga kord, kui nad katset tegid rünnakule tõusta.

Silmapaistvate tulemustega tegutses selle juures üks meie laskuritele abiks antud kuulipildujate roodu „maksim“. Suurepärasel seisukohal, pöösastesse hästi

ära peidetud, laskemoonaga tublisti varustatud ja vanadest, vilunud meestest asjatundlikult käsitatud, oli see surmamasin venelastele kõvaks pähkklaks, mida nad katsusid katki pureda iga hinna eest. Kardetava vastase arvata asupaik metsaserval külvati korduvalt üle kuulipildujate tinarahega ning punaseid toetav patareigi ei leidnud tema pärast rahu. Närviliselt süilitas ta pommi pommi järele vihatud metsatukka, et sulgeda suu seal pesitsevale kurjale koletisele. Ent asjata! Sama sagedasti, kui vaenlane tõusis liikuma, kostis ka nägematu ja tabamatu „maksimi“ ähvardav hää: trrrah-tah-tah-tah!... trrrah-tah-tah-tah-tah!.. ja mokas oligi kavatsetud rünnak. Vankad laskusid kõhuli rōskesse lumme otsekuu piksest rabatud ega nihkunud enam sammugi edasi... Tuli vana laulu korrutada algusest peale. Pommitati siis, pommitati, pragistati kuulipildujaid ja paugutati püsse. Viimaks, kui arvati aitavat, tehti uus rünnaku katse ja tagajärjena saavutati — uus äpardus...

Nõnda kestis võitlus tundide viisi, ilma et võiduõnn oleks kaldunud otsustavalt kumbagile poolele. Mehed venelastele kardetava „maksimi“ juures töötasid vaikides, surmapõlgusega, olles teadlikud oma positsiooni hädaolukusest ning tähtsusest. Neile oli öeldud, et kui vaenlane seal suudab läbi murda, võivad nad ümber piirata ja kergesti hävitada kogu kaitsesalga. Sellest järgnes: nad pidid paika pidama, pidid seisma kui müür, sest nende mehisuse küljes rippus kõikide saatust! See vastutuse suuruse äratundmine kohustas, tõstis võitlejate iseteadmist, õhutas julgust, karastas närve, andis lihaksetele kahekordse sitkuse. Las määratseda punaste kahurtuli, ümberringi kündes maad ja pilbastades puid! Las kiunuda kuulid ja unnata, riivpõrgetest muutes lensuuna! Keda see kohutas? Kes sai aega sellega arvestada, kui veres olid ärganud ürginimese instinktid?...

Mida ägedamaks muutus võitlus, seda enam ta aina joovastas, kiskus kaasa, sundis unustama hädaohu. Mehi valdas maruline iha tappa vastaseid, hävitada, purustada, „näidata“ kuraditele... Otsekuu kirglikud kütid jahisaaki, nõnda jälgisid nad ahnete pilkudega vaenlase liikumist eesoleval maastikul ning püüdsid seal juba algidus ära pühkida iga märgatava eluavaldu... Mis sest, et üks viiest kuulipildurist juba ammugi lamas läbilastud peaga kaeviku kaldal ja teine kõhust haavatuna tegi meeletuheitlikke katseid seljata-

gusesse roomata! Mees ees või teine taga, kes seda lahingus loeb... Kus raiutakse, peavad langema ka laastud... Au lange nuile, aga häda vaenlasele: veri ihkab vere hinda!.. Ning edasi läks tapelus, nagu poleks midagi nimetamisväärilist sündinud. Ellujäänud vaid lisasid auru, et kuhjaga tasuda kaotatud kaaslaste eest.

Ja näiski õnn neile jälle naeratavat tükikese aega. Ei puutunud neid kuul, ei rabanud mürisk. Siis aga äkki võpatas sihtur kuulipilduja taga, reamees Nikolai Rikberg, peatus kesk kibedamat askeldust ja libises tasa rindkaitselt alla kaeviku põhja. Ta hingamine muutus kähisevaks korinaks, suunurkadesse ilmus kerge punakas vaht, nägu tõmbus tuhkhalliks, silmalaud värisesid ja vajusid kinni. Meelemärkus kadus...

Kui kaua haavatu oli minestuses viibinud, polnud tal enesel aimu. Ärgates tundis ta vaid rinnus hingamist matvat valu ja suus vere maiku. Imelik vaikus ümbritses teda. Ainult aegajalt kuuldus tundmata kaugusest sumbunud praginat ja mingit ebamäära hulumist, nagu hulgast kõrist kostvat kisa: a-a-a-a... Haavatu püüdis oma mälu teritada ja mõista, mis temaga juhtunud. Ta pilk eksis küsivalt ringi: külmanud liivasein kahel pool, üleval riba halle pilve, kuskilt rippusid alla jalad, liikumatud mehe jalad, jalad lagunenu saapais... Vaatleja aiju turgahtas arusaamise säde. Jah, nüüd ta teadis: ta lamab haavatult kaevikus! Aga... aga... teised? Mis oli neist saanud?.. Hoigegega ajas Rikberg enese istukile ja tõusis rindkaitses najale. Siit avanev vaade selgitas kõik.

Ühe kaaslaste saatusest kõnelesid vaid vähesed riismed purustatud mulla ja lume segus, teise laip lebas seljali kaeviku serval, käed laiali, meelekohal punav haav. Puutumatu omal paigal püsis ainuüksi kuulipilduja, täidetud lint mehanismis. Ta näis vaikides vahtivat oma ette, keeletu imestusest, et ta sõbrad millegagi ei reageeri vaenlase häbematussele, kes oma aheleku juba oli ette nihutanud positsioonile lubamatu lähedusse. Punased, kasutades juhust, liginesid kiiresti, ilma erilise ettevaatusega, nagu teades, et senini kardetav vastane võimetuks tehtud. Silmapilk oli kriitiline. Minut viivitust — ja kõik on otsas...

Haavatust kees üle kuum laine. Midagi sundis teda sööstma kuulipilduja juure. Unustatud oli valu, kadunud jõuetus. Kindla võttega haaras ta käepidemed ja

avas päästiku. Otse lunastusena kõlas tegevusse lastud masina rõõmus kärin. Vaenlase rünnakule tõusnud ahelik pudenes silmanähtavalt, katkes, sulas kui vaha ääsitule kuumuses. Kallaletung varises veel kord kokku. Seisukord oli päästetud...

Tulistaja silmad hiilgasid. Teda täitis mingi suur sisemine rahu. Kummalist soojust imbus pikkamööda kehha, muutes seda kergemaks ja kergemaks. Ei tundunud enam valu, ei väsimust. Ei olnud enam sünget metsagi ümbruses, ei lund, ei kaevikut, ei laipe: Kevad oli! Loodus hõiskas õie ilus, linnud laulsid ja päike kuldaski jävalje. Õrn tuulepuhang tõstis haavatu ülesse ja kandis ta tasa heljutades ikka kaugemale, ikka kõrgemale vastu sinavast laotusest hoovavale valgusele...

Äkki lakkas nägemus. Öömust linik langes kuskilt ja kattis kõik.

Kaeviku seljataha ilmusid luuravad punaväelased. Kaks neist kargas kuulipilduri juure. Täägid välgahtasid. Veri purtskas. Läbitorgatu vajus hääletult kummuli, kuid ta käed hoidsid kangekaelselt relva juhtpidemeid. Kramplikult tõmblevad sõrmed kobasid siia-sinna ja avasid alateadlikult päästiku. Sündis midagi ootamatut: tapetu hakkas tulistama... Üks tapjaist kohkus ja jooksis ebausklikus hirmus pakku, teine, toibudes hämmastusest, lõmastas püssipära löögiga lamaja sõrmed. Käed langesid jõuetult alla. Vaikis kuulipilduja ja uinus igaveseks tema ustav sihtur... A. R.

Püssiga võib ka midagi teha...

Pilt õppurpataljoni meeoleolust sõja lõpukuudel.

Õhtud tollel rahutul ajal ei sarnlenud teineteisele nagu kaks tilka vett. Sõdurielu, õppustekava, vahikorrad, siseriigi kui ka väeliini sündmused hoolitsesid selle eest, et igal päeval oli oma eriline sisu, iga päev möödus omamoodi ja viis endaga kaasa kõik need suuremad ja väiksemad sündmuste lainetused, mis tekkisid nii seesmises kasarmu õhkkonnas või ulatusid siia kaugemate päevasündmuste järel-lainetusena. Kuid mis ikka säilitas oma alalise iseloomu, mille juures meeoleolu, kõnetoon ja kõnecained püsisid ikka samadena — need olid õppursõdurite omavahelised vestlused õhtutundidel, kui kahekolme vahel tekkinud huvitav arutelu tõmbas ükshaaval kokku kas või terve roodu. Ja istudes voodiservadel, pöörates vaated kuhugile k e s k e l e, aeti nii juttu omavahel avameelselt, öeldi välja mis kellelgi meelde tuli või südamel oli.

Kuidagi omapäraselt rahutu element oli kogu see õppurpataljon. Muidugi tol korral polnudki leida kusagil rahulikku inimest, igal ühel oli midagi kusagil pigistamas või kipitamas. Aeg oli raske ja kõikide südamed nõretasid paremate aegade järele. Ka õppursõdurite isu käis paremate aegade järele, kuid nende parema aja soovid koondusid kõik ühele sihile — saada frondile!

Ja neis kõigis voolas ju kristallpuhas vabatahtliku veri. Ja kus seaduses on kirjutatud, et vabatahtlik sõdur peab kogu

õndsas sõjaajakese istuma kusagil seljataga ja ei saa oma silmaga nähagi, kuidas teised teevad frondil marutükke, nii et suu jookseb magedat vett üksi kuuldes? Ja *mis mõte on istuda siin täiskiilutuina kitsas ruumis ja teha vahel päeval komando järele püssiga mõttetuid liigutusi, kuna teistel on võimalus väeliinil samasuguse püssiga ka midagi teha?*

Olgu lugu kuidas oli, kuid päevad läksid mööda üksteise järele. Mõned „lasid jalga“ soomusrongidele, põgenesid pataljonist ära ja said nii sinna kuhu tahtsid. Teised aga elasid rahututena edasi alalises ootuses, et ootame ja näeme, mida meiega kord siis õige tehakse.

Kui elu veeres oma harilikku tasast rada, siis polnud ka nagu väga vigagi, kuid kui juhtus kusagilt mõni väike nõks, mõni teravam märkus ohvitserilt, mõni väike karistus, mõni sõnelus veltveebliiga, mõni tagasi lükatud palve või mõni ebaõiglasena tunduv korraldus, siis oli häda lahti kogu omas laias ulatuses. „Seljatagune nõök“ on asi, mis rikub tuju ja paneb käärima kõik frondiigatsused ja lahingu romantika ilusamad filmid veerevad nii mööda vaese kannataja silmist, meelitades kaasa kõige mesisemal keelel.

Ja junior viskas siis enda voodi selili ja jäi sügavasse mõttesse. Mõtleb ja mõtleb, kuid ikka seitsamast ainust, millest mõeldakse alati, eriti aga niisugustel pildudel.

Ja siis sõber näiteks küsib:

„Noh, mis viga on?“

„Ehhh, sa veel küsid? Parem ütle, kas tuled kaasa? Laseme jalga.“

„Aga kuhu?“

„Ükskõik. Kas sul pole mõnda tuttavat ohvitseri mõnel soomusrongil?“

„Tahad siis tõesti lasta jalga?“

„Päris kohe tõesti jah. See igapäevane nõök ka ei loe. Hakkad mõtlema, kuidas teistel seal on ikka huvitav elu ja hoopis teine asi kui siin, aga mis sa siin tõlpad?“

„Õige ta nüüd on küll, aga on kuulda, et kui oma lubaga lähed, siis ei võeta enam vastu. Sõja algupoolel sai küll nii; aga nüüd olevat keelatud ära nende vastuvõtmine kui paberid kaasas pole.“

„Seda ma ütlen, et oleks mõni tuttav ohvitser, kes siis soovitaks seal või paneke paigale. Ilma nad vist ei võta jah.“

„Aga küsi Pärki käest, tema on olnud soomusrongil... Pärk, tule siia!“

Pärk tuleb.

„Noh, mis on?“

„Kuule Pärk, räägi mulle, kuidas saaks õige soomusrongile jalga lasta. Ei taha siin enam olla, saaks liinile, siis oleks hoopis teine asi. Kas sul on seal palju ohvitseri tuttavad?“

„Miks ei.“ Ja Pärk loeb üles kõik 2 laiaroopalise soomusrongi ohvitseride nimed.

Möödakäijad on kuulnud seda juttu ja peagi kogu ruumis on teada, et jällegi peetakse nõu kuidas minna soomusrongile. Ja see tõmbab kokku kaunis arvuka trobikonna, kes esialgul kuulavad, millest jutt käib ja asjaga kurssi saades aitavad jutule kaasa.

„Egas ta ei ole küll siin suurem asi. Mõtle kus liinipoisid nüüd võtavad soomust igapäev, nii et ragin taga. Ja liinil on kõigile antud uued saapad ja riided. Uued mustad sinelid on kah, aga kes meile siin annab? Kes poistest tahab saada riideid ja saapaid, see muidu ei saa, kui mine frondile. Seal sulle antakse kõik ja kui oled oma paar kuud ära, siis, kui tahad, võid lasta enese siia tagasi saata. Vaat mõnel mehel on niimoodi püksid jalas.“

Seda rääkis mees, kes kandis juba inglise frentsi. Oli tulnud liinilt mõne nädala eest.

Aga järgmist kõnelejat riideküsimus ei huvitanud:

„Mina aga poleks siia ilmaski tulnud, kui oleksin teadnud, et see elu siin on nii sant. Mis mul viga oli olla Kalevlaste

malevas. Kuis oli hea läbisaamine ohvitseridega, nii et kuld kohe. Olime sõbramehed kõik omavahel, ja kui siis lahingusse läksime siis oli ka lust lüüa. Aga siin seljataga väsitatakse inimest jumalaimidu. Tee õppusi! Nagu ma liinil olles poleks osanud sõdida! Aga ega ma muidu poleks tulnudki, aga meil seal, malevas, keegi ajas möla juttu, et need õpilased, kes kõik on pataljonides, ülendatakse varsti junkruteks ja nelja kuu pärast lipnikkudeks. Seda saama ma siia tulingi, aga see on olnud tühi jutt otsast otsani. Haniks võtmine, muud midagi. Nüüd tahaksin tagasi, aga näe — kust sa saad enam nii kergesti!!“

„Aga kus meil kapten Kamm oli tore mees, vat niisugust teie pole näinud. Korra kui olime Lätimaal, siis nädal aega polnud muud süüa kui „ameerika speget“, puha „ameerika spege“, nii et kurgust enam alla ei läinud. Ähvardasime oma kartulimõrtsukat üles puua, kui ta õiget suppi ei anna...“

„Kes see kartulimõrtsukas teil oli?“

„Kokk, noh. Kulbikurat, lödivürst ja leemeloksutaja. Aga kartulimõrtsukat rääkis jumalakeeli, et tal muud pole, kui need „pegepurgid“, kaertega segatud leib, purgikartulid ja türgioad, nii et selle pläga lõppu ei jõudnud oodata. Aga ühel lätlasel magas siga aidus nii et tossas kahest otsast. Tõime selle ükskord ära ja pistime peadpidi patta ja siis ka kaertega segatud leib läks ilma valuta kurgust alla.“

Aga lätlane oli krassivend. Teisel päeval näeme, et muud kui tuleb „kurtutetsi, kurtutetsi“ ja otse kapteni juure. Arvasime, et nüüd saame pragada nii et ära pane pahaks. Aga nägime, et lätlane läks varsti minema päris rahulikult.

Aga kapten tuli ka kohe meie juure, ütles:

„Poisid, tunnistage üles, kes nuhtles ära selle lätlase sea?“

Saime kohe aru, et asi pole nii hirmus kuri. Üks mees astus ette ja ütles:

„Härra kapten, egas meie lätlase venna ihu ei põlga.“

Kapten naeris ja meie naersime ka. Aga siis kapten ütles, et seekord tema olevat maksnud sea kinni, aga teine kord vaadaku meie ette, kui niisugune asi veel välja tuleb, siis on nali otsas. Pärast me muidugi vaatasime ka ette ja enam ühtegi niisugust asja ei tulnud välja.“

Jutustus meeldis poistele väga.

„Aga meie kui tulime Tartusse nukeseks ajaks, siis neid kaitseliitlasi, neid

meie ei sallinud. Neid sai narritud, sest meie olime frondimehed ja mitte üks kaitseleitlane ei julenud meiega norida. Aga nüüd mis on? Mispoolest meie praegu oleme paremad kui kaitseleitlased? Niisama seisame postil kui nemadki ja käime karaulis. Ja ükskord rongi peal ühed partisanid hakkasid nokkima mind, et mis sõdur mina niisugune olevat. Ütlesin küll, et olen kalevlaste malevas teeninud ja lahingutes olnud, aga kus nad seda uskusid. Ja kuidagi ei saanud panna neid uskuma, et olen tõesti lahingutest osa võtnud. See tegi viha ja ajas hinge täis.“

„Poisid, kas siis kuidagi moodi frondile ei saa? Kui muidu ei saa, siis läheme ülemjuhataja juure ja räägime temaga.“

„Ülemjuhataja käsk see ongi, et õppurid saadetakse väeosadest sügise eel pataljonidesse. Talvel hakkavat koolid jälle käima ja tuleb õppimine.“

„Mis sest koolist praegusel ajal!.. Mis õppimine see on nüüd. Kui sõda lõpeb, siis saab. Tuju pole siin ollagi, kuidas sa siis veel õpid!“

„Aga kas ei saaks nii, et kes on tuttav soomusrongi ohvitseridega, siis see kirjutagu nendele, et meil on siin niipalju mehi ja tahavad kõik minna. Siis see räägib rongi ülemaga ja kui see on nõus, siis lähme sinna ja asi on nudi. Pärast nõutakse paberid järele ja ongi kõik klaar.“

„Nii peaks tegema küll, see on õige nõu. Kes on nõus tulema?“

Tuli välja, et kõik olid nõus.

Pärk, kes tundis hästi soomusrongi

ohvitseri, lubas kirjutada kirja. Seega raske küsimus oli nagu peaaegu lahendatud. Nüüd tuleb ükskord see tähtis kiri ja siis tuleb üks jalalaskmine soomusrongile, nii et robin taga.

Vestlemisest väsinult valguti aegamööda laiali. Oli olnud jällegi üks südamlük rääkimine omavahel, missuguseid juhtus ikka ülepäeviti. Kellel see oli õnneks, sellel jätkusid jutu all olnud juhtumiste teised ja kolmandad peatükid sama öö unenäos.

Mõni päev möödus. Varsti oodati juuba vastust tollelt leitnandilt, kellele Pärk kirjutas.

Ühel päeval aga Pärk jooksis kasarmuruumidesse ajaleht näpu vahel. Ta näost võis lugeda, et on sündinud midagi tõsist, midagi ootamatut.

„Poisid, teate mis on? Vaadake siia.“

Ajalehe viimaselt leheküljelt torkas kõikide silmadesse suure kirjaga kuulutus ühe soomusrongi ohvitseri surmasaamisest.

„See on seesama, kellele ma kirjutasin,“ lisas juure Pärk.

Need sõnad mõjusid tarretavalt. Kasarmu ruumis tekkis sügav leinavaikne silmapilk.

See leitnant! Kõikide lootus. Vahva ja seltsimehelik ohvitser! Surnud... Kui palju Pärk temast oli rääkinud head!

Igapäev oli lehes surmakuulutusi, muusid, ununes ka sellegi teravus. Mõne päeva pärast Pärk kirjutas uuesti, ühele kaptenile...

Kompanii kell.

Veste.
Aug. Taader.

Kordus imeline nähe: kompanii seinakell, mis senini laitmatult ja kõigiti korralikult oma igapäevaseid kohuseid täitis, hakkas streikima või tagant üles lööma, — nagu mõni peru hobune — päeval käis nagu iga sõjaväe kell kunagi — täpilt ja minutilt, isegi sekundilt õigelt, öö möödudes leiti aga, et kell oli vaheti ees, vaheti taga, otsekui oleks luupainajad ta kallal käinud ja ta hammasrattad — ajud segi paisanud, et ei teadnud enam, kas kiiremini või tasemini käia. Millegi pärast jah oli kellal õige arvepidamine sassis: hommiku jõudes kas ruttas liati ehk nagu jäi tukkuma unise sõdurina, kes kogu öö postil olnud.

Esmalt vigurdas kell minutitega, siis paisus vahe kordkorralt suuremaks ja viimaseil aegil ei olnud keegi kindel, kas on õige kell viis, nagu osutis näitas, kuus, või koguni neli, sest tunniline vahe edasi-tagasi oli meie kellal väike nali väljavisata.

Küll võttis veltveebel kella maha, viis oma tuppa, lasi tal seal käia ja vaata imet — kogu päeva käis kell veltveebli toaseinal nagu vanasti: täpilt, ka minutilt õigelt. Ja jälle viis veltveebel kella kompanii koridori seinale, kindel olles, et nüüd on kellal aru peas, käib jälle õigesti ja teenib truilt ning ausalt kompaniid.

Aga vaga soov jäi veltveebli sooviks — kell ei käinud öösi õieti. Jäi vist öö vaikseil minuteil magama ja hommikul, aovalge tules, pistis uniseil silmil sibama või tukkus edasi.

Päris hull oli olukord. Peaaegu uus kell, mineval aastal toodi, teenis kõigiti viisakalt ja tähelepanelikult, hoidis oma kiidu-karistuse raamatu puhta ja ajajooksul oleks sinna kiituski tee leidnud, ning korraga eksib distsipliini vastu mitte ainult korra ehk paari, vaid järjekindlalt, otsekui joomahullustuses.

Mis see on ometi! imestas veltveebel ja viis jälle päevaks kella oma tuppa, lasi seal tal tik-

suda, määris püssiõliga hammasrattaid ja kõditas kanasulega muid vigureid: kell käis päeva läbi, et polnud üks ütlemine, aga ööseks viskas kompanii seinal jälle vembu välja.

Veltveebel teatas kompanii ülemale kella üleannetusest. Mida mõistis siis seegi. Kehitas õlgu ja käskis veel vaadata, kui muidu ikka ei saa, siis lubas „samme astuda“.

Kõige hullem oli aga meestega. Noortel muidugi mitte midagi. Kui said kauem magada — issandale kiitus ja tänu, teinekord aga kui tulid tunni varem üles, noh, läksid jälle magama, kui eksitus selgus. Mis neil muret. Hädas olid kompanii korrapidajad ja teised vanemad mehed, kel kohustus oli.

Kartsid ööd ja kella tempe kui tuld. Äratad kompanii vara, sõim ja hukkamõist, vaata, et karistada ei saa. Äratad kompanii hilja, hullem vandumine ja sõim ja saad karistuse äragi: miks jätsid kompanii magama, ei saanud mehed õigelt süüa, rääkimata ülevaatuses.

Ei julenudki keegi korrapidaja muidu ametisse hakata, kui muretses enne uuri, mille hoidis laual, omal nina ees; selle järele siis talitas, lastes seinakellal oma rada sammuda. Aga seesinane koridori nurga taga, noorte ruumi ukse kohal, talitas ikka omamoodi. Käis ette ja käis taha, kui joodik, kes tammub kord kohal, kord tormab jooksusammul edasi vastu planku — msuhti!...

Aga kell ei parandanud ajajooksulgi ennast. Vigurdas jonnakalt edasi. Kompanii ülem „astus samme“. Ühel hommikul viidi kell pidulikult kantseleisse. Kõige ees kõndis kompanii ülem, järgnes veltveebel, kell õrnalt kätel, veltveebli kannul sammus kirjutaja, käed haaramisevalmis, kui „arreteeritu“ peaks kalduvusi avaldama veltveebli käte vahelt plehku pistmiseks, kõige lõpus tuli varahoidja, nartsud ja kaltsud kella sisemuse puhastamiseks käes. Natuke kaugemal hiilis relvur õlitops ja puhastusvardad sõrmede vahel.

Sel päeval kella kaheksast künneni ei vastanud esimene kompanii telefoniliste kutsete peale, keskiaam võis kas kommutaatori punaseks helistada ja kas ühendust oleks soovinud või Riigivanem, siiski seda poleks saadud, sest esimeses kompaniis oli kogu kantselei personaal ametis: kompanii kell oli haige ja ei keegi ülaltähendatuid ei soovinud, et mõni neist oleks võinud öelda: mina tegin tema terveks. Kellas lammutati, mis lammutatada andis. Rattad, völliid, vedrud — kõik võeti ühisel nõul ja jõul välja ning vaadati piinliku hoolega läbi. Puhastati, õlitati ja poleeriti. Igaüks avaldas oma arvamise. Nii mõnegi nägu kiskus mõneks hetkiks naerule, kui kavalat näoga teatas diagnoosi:

„Näete seda rattast ja ratta kulunud hammast — vot, sellep ta vigurdaski!...“

Ent tüürike oli esimese diagnoosi seadja rõõm, sest varsti oli sama palju diagnoose, kui parandajaid. Hõiskas kirjutaja, muheles veltveebel, noogutas kavalalt varahoidja ja naeratas relvur. Kompanii ülem püsis esmalt järeilmõtlikuna, uuris siit-sealt, kobas ja vaatles ning lõpuks kiskus temagi nägu õndsale naerule: minap vist see ikka olen, kes leidis vea, olgugi, et ma seda praegu teatama ei tõtta, aga kui kell käib, siis tulgu viga valgele...

Jupp-tollilt pandi üle hulga kell kokkugi. Ja kell käis. Lasti tal pidulikult pool tundi kantseleis tixselda, siis järgnes ülespanemiseks sama tseremonii, mis mahavõtmiselgi. Nüüd oli aga hulga rohkem pealtvaatajaid — kompanii oli õp-puselt tagasi.

„Sõduri“

**teffimine
1929. aastaks
on avatud.**

Tellimise hind:

Aastas 6 krooni.

Poolaastas . . 3 „

Veerandaastas 1 kr. 50 s.

„Sõduri“ talitus.

Ning kell käis. Õlitamine, puhastamine oli annud tagajärje, hääli oli selgem ja puhtam.

„Korrapidaja!“ — hüüdis veltveebel võidurõõmsalt, „mina parandasin kella, vaadake järele, ta peab nüüd tip-top olema ja käima...“

Veltveebel läks lõunale.

Õhtupoolik möödus. Kell tiksus rõõmsalt ja nagu noorendatult. Ahvi verrega määrisid — ütles keegi naljahammast. Noorendasid kella — itsitas teine.

Kell käis. Iga tunni takka käis veltveebel aega mõotmas: aluseks oli oma käepeal kantav kell. Ja alati äraminnes muheles veltveebel, sest kell oli täpsus ise.

„Tjaa, nüüd kell käib, parandasin teda ja õlitasin...“ — lausus heatahtlikult korrapidajale.

Kirjutaja käis iga viie minuti järele ja võrdles oma kellaga kompanii kella. Ta oli üpris õnetu, kui leidis, et kompanii kell oli veerand sekundit vähem või rohkem ja ta kõigutas autoriteetlikult oma isa-isade massiivset uuri:

„Seda ma arvasin“, pomises ta ja läks murelikult kantseleisse.

Õppuse lõppedes sammus kompanii ülemgi kella vaatama. Leides selle seinal mahedasti tiksuvat, lausus ta üleolevalt:

„Nõndasi, kell käib!...“ — Ja sellest lühikesest lausest pidi igaüks oskama välja lugeda, et tema, kompanii ülem, oli kellale aru pähe pistnud...

Mis on aga inimene oma tegudega ja kavatsustega, kui saatus teisiti on mõelnud? Mitte midagi.

Järgmisel ööl oli kell poolteist tundi taga!

„At sa kurat!“ lausus veltveebel.

„Seda ma arvasin eile juba“, oli kirjutaja filosoferiv vastus, mis eest sai veltveebliit surmava pilgu.

„Kõlbmatu varustus!“ — arvas varahoidja ja relvur lisas sellele manu: „Seieri tõmbik ehk lii-

gutaja on raskest roostes“, mis eest sai kirjutaja tänuliku pilgu osaliseks.

Kompanii ülem vaikus, lõpuks lausus veel korra:

„At sa kurat!!“

Nii asi jäigi. Kõigi nägudel oli lootusetus vajutanud musta mure.

Aga järgmisel ööl sündis pööre, mis ajast kell hakkas jälle käima täpilt ja korralikult, nii et kellelgi ei olnud teps üks ütlemine ta vastu.

Kui korrapidaja kella poole ühe ajal õösi lehelugemise oli lõpetanud, kuulis ta, et koridori käänakus midagi kukkus.

Haarates püssi ja koridori käänakule ilmudes, leidis ta noorsõdur Udresi alusriietes seinal. Udresi üks käsi hoidis kinni ukse ülemisest seinast natuke kaugemal olevast piidast ja teine tuli numbrilaualt häbenenud ja kokkunult alla, kellaraam klaasiga oli avatud. Numbrilaud hirvitas kui kaassüüdlase pale korrapidajale vastu.

„Udres, mis teie teete“, oli korrapidaja küsimus.

„Mina, lükkan... seierit...“

„Maha, maha põrguline!“ kisendas korrapidaja, „ja tule kaasa...“

Udres ronis maha. Korrapidaja haaras Udresi varukast ja tassis ta veltveebli toa ukse ette. Lükkas veltveebli tuppa. Veltveebel hõõrus silmi, tõusis siis istukile ja kuigi korrapidaja oli juhtumise raporteerinud, ei saanud veltveebel asjast aru. Korrapidaja kordas ettekannet.

Uni lahkus veltveebli silmist, need paisusid

suureks kui tillukesed jaanituled ja üksisilmi Udresele otsa vahtides, vaevaga taltsutades oma viha, küsis ta:

„Mis mees teie olete? Mis teie olete ja kust teie pärit olete...“

Udres algas vaikse, häbeliku häälega, silmad mahalöödud:

„Mina, härra veltveebel...“

„Stopp! masuurikas, ma küsin mis teie olete ja kust pärit? Nüüd kõnelege, rasboinik!...“

Ja kui Udres kokkunult seisis, püksid alla-vajunud ja särk eest-tagant väljas, siis pörutas veltveebel nii, et värises:

„Mis mees teie olete, kur...“

„Mina olen...“ vastas aeglaselt Udres, üksisilmi veltveebli otsa vahtides, „mina olen uurmaaker, ma tahtsin seda teatavaks teha, tunnen igasuguseid töid kella parandamise alal...“ Udres jätkas juba veidi julgemalt — „ja ma lootsin, et kella parandama kutsutakse ka mind, sest ma olen uurmaaker, väljaõppinud uurmaaker...“ Ja nüüd jätkas Udres juba päris julgelt ja selga sirgu ajades ning uhkeil silmil veltveebli otsa silmateradesse vaadates. „Viis ja pool aastat vilunud meistri juhatause all töötanud ning enne teenistusse tulekut sain sellipaberid...“

Veltveebel istus ja siis hakkas lai naer ta suunurki vaevama.

Ukse taga seisis pool kompaniid, korraati soistades ja turtsudes:

„Udres on väljaõppinud uurmaaker!!“

Sõjakirjandust.

Tshehhoslovakkia.

Sõjaväe lennuasjandus teelahkmetel.

Niisuguse pealkirjaga artikli avaldas Beneshi ja tema partei ajaleht „Narodni osvoboseni“ Prahast. Et Benesh osutub ilma politikas silmapaistvamaks kujuks, siis on ka artiklis avaldatud vaated väärtuslikud, ehk võib olla neis küll erilist uut ei leidu.

Iga saavutus omatakse kalli hinna eest, kirjutatakse artiklis ja üheks väga kalliks osutuvad kõige moodsamad saavutused lennutehnika alal.

Meie näeme seda inimohvrite hekatailidel ja neis rahalistes kuludes ja pingutustes, milliseid teevad kõik maailma riigid, et ülalhoida sõjaväe lennuväge oma piiride ja iseseisvuse kaitseks. Senini loodi õhujõude nimelt kaitseks.

Väljamines arvamistest, et vastane tungib peale raskete pommitajatega, loeti et kerge ja kiire hävitaja lennuk ongi õige lennuki tüüp kaitseks. Isegi kõige suuremad spetsialistid arvasid, et hävitaja-lennuk suudab pommitajaid hävitada, nende tegevust paraliseerida. Seda vaatepunkti ei läinud kaua aega korda kontrollida praktika peale, sest ükski riik polnud veel omanud sõjaaegse suurusega lennuväge.

Vast nüüd Inglismaa, Prantsusmaa ja Itaalia lähenesid sellele masstaabile ning on toimetanud rida katseid manöövrite näol.

Nende manöövrite tagajärjel tegid suure muudatuse spetsialistide arvamistes, sest manöövrid näitasid, et ükski õhukaitse ei suuda kaitsta õhu pealetungi eest — ei suuda vastase pommitajat lennuväge tagasi lüüa ja, et ainus

tagajärjekas kaitse on pealetung oma pommitajatega.

Inglise kindral Grooves avaldas oma arvamist väga kategooriliselt, tema aga oli Maailmasõjas lennuväe tehnilise teenistuse juht, sel-leparast ka suur spetsialist.

Inglise manöövrite kritiseerimisel kinnitab tema, et Londoni kaitse on teisejärgu küsimus, kuna tuleviku kaitserelvaks osutuvad ainult pommitajad-lennukid ja lõpuks, et kõige praktilisem kaitseabinõu on vastupealetung, pealetung vaenlase territooriumile.

Endine õhuminister Thomson of Gardington kinnitab ka, et parem kaitse eesmärki saavutamise abinõu on vastupealetung ja sellepärast seisvat meie praegusel momendil õhujõudude reorganiseerimise probleemi ees. Kõige parema ettekujutuse lennukite arvust ja tüübist tema arvates annaks vastus — kuipalju vajame lennukuid, et pealetungiga teostada kaitset.

Praegu ei ole spetsialistid veel lõpu tulemustele jõudnud, kuid on selge, et jõuab aeg, kus lahkarvamisi ei saa olemas.

Kuid vaatamata sellele, et praegu selles küsimuses täit selgust pole, võib siiski üht öelda. Õhu pealetung, ettevõetud isegi nõrga jõududega, on hirmus ähvardus, ja isegi kõige tugevama riigid püüavad edasi lükata seda momenti. Heites pilku asja sisusse, meie näeme, et räägitakse mitte sõjast õhus, vaid sõjast õhust — mille vastu pole kaitset. Selle faktiga arvestavad kõige suuremad riigid maailmas, igal pool koondatakse lennuvägi ühe inimese kätte ja tema juhatajatele antakse peaaegu diktaatoriline võim. Igal pool töötatakse

uute lennu programmide kallal ja, lisab ajaleht, kui meie tahame, et üldise rahu asi ei jääks sõnadeks, peaks leitama kompromiss, sest kui nii edasi kestab, võivad riigid rängalt kannatada veel enne, kui võimaliku sõja puhul sõjaväe eelväed kokkupuutuda jõuavad.

Nii on loodud uus mõiste „sõda õhust“ mille vastu ei olevat kaitset.

Kas kujuneb tuleviku sõda nii või teisiti selle üle otsustada on veel varajane, kuid selg:

on üks — isegi politikud hakkavad arvestama lennuväe kasvuga, eriti pommituslennuväega. Maailma ajaloo kaalule on heidetud uus suurus — pommekandev lennumasin.

Arvatavasti kaob üheistmeliste hävitajate kahevõitluste romantiline aeg, nagu see oli Maailmasõja ajal ja tuleb ajajärk, kus teras- lindude parv toob hävitusi sadandete kilomeetrite peale. —sen.

Bibliograafia.

Generalleutnant Hans Mohs: **General-Feldmarschall Alfred Graf von Waldersee** in seinem militärischen Wirken, I und II Band. (Kindralfeldmarssal Alfred krahv von Valdersee sõjaväeline looming I ja II köide). **R. Eisenschmidt**i kirjastus, Berlin, N. W. 7, 1929. a. Hind — mõlemad köited kokku brošeeritult 18 Saksa marka, liht köide 20 Sm., nahkköites 24 Sm.

*

Nende suurte Saksa sõjaväe juhtide keskel, kes ohverdasid oma elutöö Saksa suure sõjalise jõu loomiseks, on tähtsamaid umbes veerandsajangu eest 72-aastasena surmale suikunud Saksa kindralstaabi ühem kindral-feldmarssal A. krahv von Valdersee. See oli peasjalikult tema, kes 1866. ja 1870./71. a. sõdade kogemustel õpetas ja kasvas Saksa sõjaväe juhtkonna ja sõdurkonna selliseks, millistena nad esinesid 1914. a., Maailmasõja algades.

Krahv Valdersee eluloo ja loomingu koos näidetega tema tööst (organisatsiooni, kasvatuse ja väljaõppe alal) on kindral H. Mohs koondanud kahte (kokku umbes 900 lehekülge teksti, pilte ja skeeme) köi-

tesse. I köide käsitab krahv V. elulugu ja tegevust ajajärgus 1832—1881, II köide — 1882—1904.

Saksa sõjakirjanduses Maailmasõja kaotuse põhjusi otsides võetakse sageli sõna krahv V. sõjalise loomingu kohta, nimelt — kas oli Saksa sõjavägi hästi nõuetele vastavalt, ettevalmistatud 1914.—1918. a. sõjaks.

Kõne all olev kindral H. Mohs'i teos annab dokumentide põhjal sellele vastuse. Teos sisaldab üldse rikkaliku materjali sõjapolitika, organisatsiooni ja õppekõnematerjalina. Ta maalib pildi väljapaistvast sõjaväelasest möödunud sajandi lõpul. Sellepärast võiks seda teost soovitada kui sõjaväelastele nii eraisikutele, keda huvitavad riigikaitse küsimused laiemas ulatuses. K.

D. Buxhoevden. SÕJAGAAS.

Uus raamat ilmunud gaasiasjanduse alal.

Sõjagaas on suur oht, mis tuleviku sõjas ähvardab mitte ainult sõjaväljal olijaid, vaid kogu rahvast, peasjalikult suuremate linnade elanikke, tööstuslisi ettevõtteid, raudteejaamu jne.

Välismaadel on ilmunud laialdane kirjandus gaasikatte ja gaasikaitse alal, kuid raamatud

KUMMI TEHAS

EESTI KUMMITÖÖSTUSE OSAÜHISUS

SOOVITAB OMA SAADUSI:

KÕIKSUGU TEHNILISI KUMMI TARBEID, VEE- JA AURU-VOOLIKUID, SPIRAAL VOOLIKUID, KUMMI KONTSAKAITSEID JA TALDE, MÄNGUPALLE, KUMMI JALANÕUSI jne. jne.

KONTOR JA LADU: TALLINNAS, VÄIKE KARJA TÄN. 1.

TELEFON 4-03.

ei ole nii hinnalt kui ka sisuliselt meile vastu võetavad, silmaspidades meie erinevaid olusid.

Praegu ilmus kindralstaabi VI osakonna kirjastusel D. Buxhoevden'i raamat „Sõjagaas“, mis gaasiasjanduse küsimust meie oludes põhjalikult valgustab. Töö koosneb neljast osast:

esimene osa käsitleb sõjagaaside koosseise ja omadusi;

teine osa — sõjagaaside tarvitamist;

kolmas osa — gaasikaitse küsimust;

neljas osa — sisaldab mõtteid sõjagaasidest ja gaasisõja võimalikust arenemisest.

Raamat on rikkalikult illustreeritud selgitavate piltidega ja joonistustega, sisaldab 235 lehekülge,

Et anda laiematele hulkadele võimalust tutvuneda selle riigikaitse alal nii tähtsa küsimusega, on kindralstaabi VI osakond lasknud raamatu trükkida suuremas eksemplaride arvus, kui seda on vaja kaitsevæle ja laseb ülearused eksemplarid vabale müügile.

Raamatu müügi hind on 3,50 kr. Raamatu pealadu on „Sõduri“ toimetuses, peale selle müügil ka suuremates raamatukauplustes.

„Lühike ülevaade Eesti iseseisvuse tekkimisest ja arengust“. O. Jalajas, kapten. 196 lk. Kindralstaabi 6. osakonna kirjastus. Tallinn, 1928. a. Auto-Tanki rügemendi kivitrükk.

Väga tunduv on olnud senini tarvidus ajaloolise ülevaate järele, mis käsitleks meie viimase kolmveerand aastasaja sündmusi nende omavahelises suhtumises nii kuidas nad arenesid tegelikult. Sellane ülevaade on hädatarvilik meie oma rahvustunde kasvatamiseks, samuti ka igasuguste propaganda iseloomuliste väidete tagasitõrjumiseks, mida levitatakse välismaades meie vaenlaste ja sõprade poolt. Autor ei ole nähtavasti küsimust tahtnud lahendada täies ulatuses. Ta on piiranud oma ülesande kaunis tagasihoidlikkuses raamidesse, nimelt taotleb ta ajutise ajaloolise käsiraamatu sihte rivijuhitidele ja kaitseväelastele, mida ta kavatseb järjest täiendada. Sellega loeb autor ise käesoleva teose ajutiseks ja teisiti ongi seda võimatu teha, sest sündmused objektiivselt käsiluseks on veel liiga uued ja paljud neist veel arenemisastmes.

Teos on jaotatud 5 ossa. I osa „Eesti iseseisvuse tekkimise ja püsimise alused“; II osa Eesti rahvuslik ärkamine; III — Eesti iseseisvuse kodu korraldus. Kõige pikemalt on käsitletud Vabadussõda, mida autor õigusega loeb meie rahva kõige suuremaks ja tähtsamaks sündmuseks. Autor on tõmmanud siin meie Vabadussõja operatsioonide käigu üldjoontes ja peamiselt poliitilistes raamides omaaegses olukorras,

mis aitab meil mõista ja hinnata tolaeagseid sündmusi ja tegelasi kõrgemalt, kui oleme seda teinud senini. Vabadussõda selgitavad 5 skeemi, rida dokumente ja diagramme mitmesugusest ajast. Peale selle on selgitatud meie iseseisvuse tekkimise ja püsimise aluseid, on optimaalselt käsitletud meie riigi arengut peale sõda jne., mille eesmärk on viia lugejaid kaasaegsete sündmuste kurssi ja sellega mõjutada nende teadlikku suhtumist kodaniku kohustele. Üldiselt on püütud teoses meie lähemaid sündmusi käsitleda objektiivselt, kuid siiski läbib teost kindel isamaaline joon, mis tema väärtelikuks teeb meie rahvustunde ja isamaa-armastuse kasvatamisel.

Toimetusele saadetud kirjandus.

Generalleutnant a. D. Hans Mohs: General-Feldmarschall Alfred Graf von Waldersee in seinem militärischen Wirken I ja II. (Kindral-feldmarssal Alfred krahv v. Valdersee sõjaväeline looming, kahes osas). Kirjasaatja: R. Eisenschmidt (Berlin NW 7), 1922. a. väljaanne. Hind — mõlemad osad kokku — kõitmatalt 18 Saksa marka, lihtkoide 20 Sm., nahkkoites — 24 Sm.

Uusi raamatuid kindralstaabi raamatukogus.

10238. Kivikas, A. Punane ja valge. Tartus, 1927.

10239. Lapp, J. Noorus. Tartus, 1927.

10240. Helanen, V. Karmid tähed. Tartus, 1927.

10241. Luts, O. Vana kübar. Tartus, 1927.

10242. Raud, M. Rusemed. Tartus, 1927.

10243. Semper, J. Sillatalad. Tartus, 1927.

10244. Tuglas, Fr. Juhan Liiv. Elu ja looming. Tartus, 1927.

10245. Aho, J. Keegi laadaline. Tartus, 1927.

10246. Aho, J. Laastud. Tartus, 1927.

10247. Barbarus, Joh. Multiplitseerit inimene. Tallinnas, 1927.

10248. Ehrmann, K. Linnutee. Võrus, 1926.

10249. Ehrmann, K. Sõna, sajand, linn ja püss. Tartus, 1927.

10250. Gailit, A. Ristisõitjad. Tartus, 1927.

10251. Jürna, M. Tavalised. Novellid. Tartus, 1927.

10252. Krusten, E. Kanarbik. Tartus, 1927.

10253. Liiv, Jakob. Revolutsioon. Tartus, 1927.

SISUSTIK: Jaan Tõnisson. Seitsmenda rügemendi 10. aastapäevaks. — 7. jalaväe polk 18. XII 1918. a. — 18. XII 1928. a. — A. Veiler. 7. jal. rügemendi sünd. — Kol. S. Pinding. 7. jal. rügemendi uuestsünd 1921. a. — 7. jalaväe rügement ja Võru seltskond. — Kapten A. Martinson. 7. jal. polgu 4. rood 20. III — 15. VIII 1919. a. — G. Leets. Vabadussõja päevilt. — N. Lõunalaager. — P. Kangro. Märkmeid Sakala partisanide ajaloo. — G. L-r. Tagasisaade 8-da jalaväe polgu 10. aastapäeva puhul 22. XII 1918. — 22. XII 1928. — Kapten E. Kuusela. Põhimõtteid talvesõjast. — A. Ilves. Vaatluse väljaõppe probleemist jalaväes. — R-ch. Suurtükivägi Rägavere lahingus 15. det. 1918. a. — „Polska Zbrojna“. Poola Sõjageograafiline Instituut. — Sõjaväe Staabi 11. aastapäev 6. XII 1917 — 6. XII 1928. — A. K-n. Tartus — noorte lahinglipu lehvides... — G. L. Kaitsevæelaste atesteerimise seadlusest. — Joh. Semm. Ajaloolisi päevi Võrus. — A. R. „Allaandmist ei ole!“ — J. J-k. Püssiga võib ka midagi teha...? — A. Taader. Kompanii kell, Veste. — Sõjakirjandust. — Bibliograafia. — Toimetusele saadetud kirjandus. — Uusi raamatuid kindralstaabi raamatukogus.

Vahvale 7. Jalaväe rügemendile

soovib õnne

10. aastase juubeli päeva puhul

Võru Majanduseühisus „Põllumees“.

7. Jalaväe rügemendile tema

10. aastapäeva puhul

soovib

püsiwat õnne ja edu

Võru Ühispank, Võrus.

Seitsmendale jalaväe rügemendile tema
10. aastapäeva puhul soovime

edu ja õnne

Eesti Seemnevilja Ühisus
Võru osakond.

Seitsmendale jalaväe rügemendile tema
10. aastapäeva puhul soovib häd

õnne ja edu

Eestimaa Kinnitus A.-S.
„E K A“
Tallinn, Pikk tän. 6. Tel. 12-59; 22-14.

7. jalaväe rügemendile tema 10. aastapäevaks püsivat edu ja õnne

soovib

Metsatööstuse- ja kaubanduse firma
MEIER JUDEIKIN.

7. jalaväe rügemendile tema 10. aastapäeva puhul soovib edu ja õnne

A/s. JUCK, KURRUK & LELL.
Lihaeksport,
Võru osakond.

7. jalaväe rügemendile tema 10. aastapäeva puhul soovib edu ja õnne

K/m. R. KAVER,
Võrus.

7. jalaväe rügemendile tema 10. aastapäeva puhul head edu ja õnne

soovib

Kullasepaäri K. KRIIS
Võrus, Jüri tän. 5, tel. 1-79.

Seitsmendale jalaväe rügemendile tema 10 aastapäeva puhul soovib

edu ja õnne

*K-m. Jaan Ebber,
Võrus,
Tartu tän. 15, telefon 15.*

Paul Ebber

Võrus,

Jüri tän. nr. 16-a.

Telefon nr. 106.

Telegrammid: Paul Ebber—Võru.

Panga arved:

Võru Ühispank,

Tartu Pank Võru osakond,

Tall. Krediid Pank Võru osakond.

KOLONIAAL-

KAUBAD,

TOIDUAINED,

MAIUSTUSED,

VEINID,

LIKÖÖRID,

NAPSID,

ÕLU,

TUBAK

&

TUBAKA-

SAADUSED.

Suurem ja täielikum valik Võrus.

Koloniaal- ja tubaka-
kauplus

E. Lukk,

Võrus, Tartu tän. 9-a.

Soovitan

**EMAIL-,
PORTSELAAN-
&
KLAASKAUPU.**

Häid värskaid heeringaid

Soovikorral ka pikema aja
laenuks.

Seitsmendale jalaväe rügemendile kõigeparemat

edu ja õnne

tema 10. aastapäeva puhul.

K-m.

Aleksander Ebber,

Kreutzvaldi tän. 64.

Tel. 1-62.

Võru Kaubatarvitajate Ühisus.

Jüri tän. nr. 20-a.

Telefon 141.

Koloniaal-, tubakasaaduste-, majatarvete-,
ehitusmaterjali, põllutööriistade-, elektri-
tarbeasjade- ja materjali suurim ladu.

Hinnad mõõdukad.

Hinnad mõõdukad.

Moe- ja pudukauplus

A. Pihlak

Võrus, Kreutzvaldi tän. nr. 50.

Valmisriiete- ja pudukauplus

E. Abel & Ko.

Võrus, Jüri tän. nr. 14.

Kaitseväelaste soodsaim ostu-
ja tellimiskoht.

7. jalaväe rügemendile, 10 aastapäeva puhul

edu ja õnne

soovivad

Võru Linatööstuse Ühisus ning Villa ja värvimise tööstus
A. & R. Selg.

*7. jalaväe rügemendile,
tema 10. aastapäeva puhul*

õnne ja edu

soovivad

*S. Songi kaupluse, trüki-
ja köitekoja kaastöötajad.*

*7. jalaväe rügemendile,
tema 10. aastapäeva puhul*

hääd edu ja õnne
kodumaa kaitse töös

soovib

*Koloniaal- ja veiniäri,
Firma Karl Ottensenn.
Võrus.*

Lihasaaduste ümbertöötamise
ja vorstitehas

Ed. TUHK

VÕRUS, Jüri tän. 11. Telefon 54.

Soovitab

igapäev, värskaid oma tehase tooteid,
vorste, šinke, beconi, liha jne. Sulatatud
ja sulatamata rasv, špekk jne.

Riide-, pudu, valmisriiete-, mütsi- ja kaabu kauplus

G. SCHER

VÕRUS, Jüri tän. nr. 13-b.

Valmis
palitu-
ülikonna-
pesu

riided

Öö- ja päevasärgid,
kaelasidemed,
sukad, sokid,
trikoo ja nahkkindad,

traksid jne.
Kraenahad,
reisušumadanid,
vihmavarjud,

vormimütsid,
märgid ja nõöbid.

Kõige soodsam ostukoht. — Kaitseväelastele hinnaalandus.

Võru tööstuskool

Karja tän. 22. Kõnetraat 16.

Valmistab kõiksugu mööbleid, magasinis sisseseadeid, ehituste tarvis
üksi ja aknaid kõige uuemate mustrite järele. Koolil on
kõige uuema aja sisseseade ja puutööstuse masinad. Spetsiaal materjali-kuivatis.
Vilunud meistrid suurematest tööstustest, mis võimaldab tellimisi kiirelt, korralikult
ja võistlemata odavate hindadega täita.

Õpilasi võetakse vastu ka kevadel I. klassi.

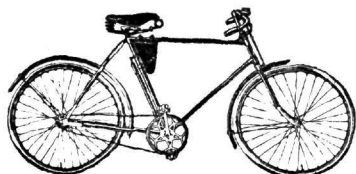
Ostab turuhindadega, tamme-, saare-, lepa-, kase-, männi- ja kuuselaudu
ning planke igal ajal. Sama kooli juures on ka avatud tollasepa-tööde
osakond. Ladus Soome teljed (kangapuud).

Austusega **H. Hendrikson**, Võru tööstuskooli juhataja.

Sõjaväelastele erilised soodustused

ostude puhul on WÕRUS

AUG. TAAL'i äris.

Kellad, kuld- ja hõbeasjad, jalgrattad, grammofonid, plated,
õmblusmasinad, fotoaparadid, prillid jne.

Äri on üleviidud avaratesse ruumidesse

Tartu tän. nr. 15. Kõnetraat 172. Turu ligidal.

K-m. J. TIBBING

VÖRUS, Jüri tänav 16, telef. nr. 1-33. — Osakond Petseris.

Soovitab odavate hindadega:

Ameerika, Inglise, Rootsi, Daani, Saksa ja Belgia vabrikute

jalggratuid ja nende osi.

Õmblusmasinad, grammofonid ja plated, raadio aparaadid ja osad.

Elektri- ja sporditarbed. Jahipüssid ja laske-
moon. Belgia F. N. ja teised brovningud.
Prillid, kuld-, hõbe- ja kristallasjad. Seinä-
laua- ja taskukellad. Kella- ja kullaseppa
töökojad.

Kaitseväelastele hinnaalandus.

Tartu Pank

Asut. 1868. a.

Tartu, Tallinn, Pärnu, Põltsamaa, Rakvere, Viljandi, Võru. — AGENTUURID: Narvas ja Väandras.

Võru jaoskond

Jüri tänav 18. Telefon 113.

Võtab raha hoiule. — Annab laenusid.
Toimetab kõiki pangaoperatsioone sise-
ja välismaal.

K-m. Joh. Mõttus

Võrus, Tartu tänav 11, telefon 1-01.

Põllutööriistad,
põllurammu,
ehitusmaterjal,
raud ja teras

sepasõed,
sool,
petroleum ning
määrdeõlid

ladus alati saadaval.

Aktsia selts

A. Le Coq'i õllevabrik

soovitab oma heledat ning tumedat

õlut

porterit

keedetud mõdu, limonaadi, seltersi ja soodat
tuntud headuses.

Petseri Laenu- ja Hoiu Ühisus.

Asut. 1871. a.

Petseris, Tactu tän. nr. 5. Telef. 18.

Toimetab kõiki pangaooperatsioone sisemaal.

P. Rätsepp

Petseris, Tartu t. 1, telef. 88.

Koloniaal- ja tubakakaubad.

Müük suurel ja väikesel arvul.
Möödukad hinnad,
korralik teenimine.

Kaitseväelastele parim
sisseostukoht.

Ilmus trükist

JUHENDID

Ohvitseride ja üleajateenijate-allohvitseride
täiendusõppuste korraldamiseks
(J. O. ja A. Õ.)

Hind 65 senti.

Müügil „Sõduri“ talituses
Uus tänav 10.

Valter Pohlak'u
trükikoda

Võrus, Jüri t. 21, telef. 1-31.

Petseri Majanduse Ühisus.

Asutatud 1924. a.

Petseris, Tartu t. 5, telef. 18.

Usakonnad Trboska jaamas ja Trboska alevis.

„ IIII „

Suurim ühistegeeline ostu-müügi
ühisus Petserimaal.

Paelavabrik

■
Tallinn
■
«Rauaniit»
■
Tallinn
■

A.-S.

Soovitab kodumaal valmistatud
SIIDI- mantli- voodri- ning kübarariiet
 mis on kõrges headuses ning hinna poolest vääriline.

**Siid-mako-floor ja villaseid
 sukke ja sokke. Lapsesukke. Kõlapits.**

Trikot- ja jumpeririid,
 mitmesuguseid shalle, kaelasidemeid, siidi-, rips-, fitsel-,
 tress-, kummi- ja korporatsioon-paelu, pesusakke j. n. e.

Saada üle Eesti.

Igasugu

**R A A D I O -
 tarbeasju ja
 vastuvõtjaid**

müüb odavasti

„STANDARD ELECTRIC“

Vene tänav nr. 11-a, Tallinn.

Veinikauplus
C. Petenberg

Asutatud 1849

Pikk tän. 17. Börsekelder.

Tel. 16-02.

Soovitab pühadeks:

„EMLO“ liköörid, kon-
 jakid, napsid ja Rootsi
 punsch etc.

Kodumaa- ja väljamaa

Veinid, Champagner,
 Cognac, Whisky, Akvavit,
 Arrak, Rum etc. etc.

kõrges headuses.

Iga sisseost saadetakse
soovikorral koju.

Nõuetavamad
paberossid on:

AINO

20 tk. 35 s.

SELEKT

20 tk. 25 s.

KÄGU

20 tk. 10 s.

Eesti suurim tubakatehas
A/S. „ASTORIA“.

Praegu ilmusid trükist:

- 1) **Kaitseväe spordikalender.**
- 2) *Cand. chem. D. Buxhoevden: Sõjagaas* —
Hind 3 kr. 50 s.
- 3) **Garnisoni määrustik** — hind 75 s.
(jaod I—III).
- 4) *O. Jalajas: Eesti iseseisvuse tekki-*
mine ja areng — Hind 1 kr. 70 s.

Ilmumisel:

Side eeskiri — II osa.

Raamatud on müügil „Sõduri“
talituses, Uus tän. Nr. 10.

Kullasepa- ja kellade äri

Th. Grünh & Ko.

Tallinn, Harju tän. 28.

Suur valik uure, kuld-, hõbe- ja kristallasju.

Kullasepa ja kellade töökoda.

Kauba väärtus ja hinnad võistluseta.

„OMEGA“ ja teiste üleilma tuntud
vabrikute tasku- ja käe- **uurid**

GUSTAV BECKER'i ja KIENZLE seinakellad ja äratajad.
Kõlbulikud auhindadeks: Hõbe karikad, Eesti kannud j. n. e.

Kalliskivide, hõbe-, kuld- ja kristallasjade suur ladu.

O.Ü. J. RUBIN

Tallinn, Viru tän. 17.

Asut. 1880. a.

Kõnetr. 25-64.

Tallinna Linnapank

Tallinn, Mundi tänav nr. 2.
 Telef. 19-30, 3-13. Aidad 7-48.
 Telegr. aadress: „Linnapank“.

Toimetab kõike pangaoperatsioone
 sise- ja väljamaal.

Panga äriseis 1. detsembril s. a.	Kr. 4.578.466.—
Oma kapitalid	„ 531.329.—
Hoiusummad	„ 3.523.543.—

KÕIGE SOODSAM

pühadekaupade sisseostukoht.

Suhkur, jahu, riis, manna, konservid, shokolad, marmelad, kompvekid, pätklad, kuivatatud ja värsked puuvili, siirup j. n. e. — Jõulupuu ehted, küünlad ja muud jõulupuu ilustused.

Triiksärgid, kaelasidemed, sokid, kindad, saapad, kalossid ja muud pudukaubad.

Sõjaväelaste tarbeasjad:

Tubakas, paberossid, kestad, veinid, liköörid, napsid, riigiviin ja õlu.

**Pühadeks eriline suur väljavalik
 kõikidest kaupadest.**

HINNAD ODAVAD.

Sõjaväe Majandusühisus

Tallinn, Vene tän. nr. 5, telefon 9-42.
 Tartu, Rüütli tän. nr. 6, „ 11-16.

Pikalaenu Pank - Tallinn

Telegrammi aadress: Riigipank.

Telefoni numbrid:

President	14-91
Direktor P. Kurvits	32-34
Direktor B. Rostfeld	27-87
Inspektor, Pearaamatupidaja	1-68
Hüpooteegi jaosk. ja operatsiooni saal	14-72
Raamatupidamine, eksperdid	18-20

ARSENAL

Tallinnas, Suur Karjamaa tän. 1.

Telefonid Arsenali keskjaama kaudu.

Võtab vastu peale sõjaministeeriumi tellimiste ka tellimisi teistelt riigiasutustelt, eraisikutelt ja -ettevõtjatelt peasjalikult autode, mootorite ja muude masinate osade, koonus-, tigu- ja igasuguste teiste hammasrataste, tigufreeside, kuivade, määrgade ja poolmäärgade elementide, hobuseraudade, vankrite, plekksepa-, peenlukusepa-tööde, lekaalide ja shabloonide valmistamise peale.

Igasuguste laskeriistade, sihtimise ja optiliste abinõude parandamise ja kordaseadmise tööde alal.

Toimetab autokummide uuendamist, mahavõtmist ja pealepressimist, hinnaga 3,50 kr. kummi pealt, rataste valmistamist ja rautamist (vitsa pealetõmbamist) külmalt, pressi abil, milliste vitsade paksus on kuni $\frac{3}{4}$ ja laius kuni 6 tolli, ratta läbimõõdu juures kuni 170 sm või 67 tolli, samuti ka tarvitusel olevate rataste rattavitsa pingutamist (kokkupressimist), ilma vitsa maha võtmata.

Vasevalu kuni 100 kg iga üksik tükk ja teeb stantsimise, nikeldamise, mustamise, elektrotehnilisi ja muid töid. **Hinnad ajakohased.**

EESTI LAENU- JA HOIUÜHISUS

TARTUS, SUURTURG 14, OMAS MAJAS
 JUHAT. TELEF. 700, ÜLDTELEF. 177. TELEGR. AADR. „ELHÜ“

*Võtab raha hoiule ja annab laenusid.
 Võtab sissenõudmiseks vekslaid ja veokirju.
 Ostab ja müüb välisraha.
 Saadab raha tasuta teistesse linnadesse ja maale.
 Müüb välistshekke
 Soome, Läti, Rootsi, Inglise, Saksa, Prantsuse,
 Ameerika ja Helvetsia rahas.
 Toimetab kõiki pangaoperatsioone.*

EESTI-POOLA PETROOLEUMI ÜHISUS

S. Brzemyski & Co.

„Eestipolmin“

POOLA RIIGI NAFTASAADUSTE VABRIKUTE PEAESITUS EESTIS

Soovitab odavate hindadega:

**Mootori-, auto- ja tsilindriõlised,
 bensiini, naftat ja igasuguseid nafta saadusi.**

CHANDLER'i autod

Vestinghause õhkpiduritega automaatse chassisi määrimisega ^{12/50} ja ^{18/90} HP 6 tsilindr.
^{20/100} HP 8 tsilindr.

„FISK“ autofokummid

mis vastupidavamad, seega kõige kasulikumad.

★

TALLINN, LAI tänav Nr. 1.

TELEF. 14-95 JA 15-64.

TALLINNA MAJAMANIKKUDE PANK

asub Harju uul. 29, teisel korral, telef. 33-11, 33-69.

Avatud iga päev kella 9-2.

Pank võtab raha hoiule, jooksvale arvele ja tähtaja peale, igasugustes summades ja maksab ajakohast protsenti. Pank diskonteerib vekslaid, annab laenusid ja toimetab kõiki pangaoperatsioone.

Peale selle toimetatakse pangas majade ja muude varanduste kinnitamisest tule, varguse ja muude õnnetuste vastu ja võetakse Majaomanikkude Seltsi liikmeid ja liikmemaksu vastu.

JUHATUS.

A.-S. „SILVA”

Tallinn, Merepuiestee 17.

Telegr. aadr.: „Silva”-Tallinn.

TELEFONID:

Juhatus: 21-38 ja 9-00. Kauplus: 18-09 ja 21-37.
Kontor: 13-80 ja 9-29. Metsaosak.: 13-20 ja 21-39.

Igasuguste põllutööriistade ja masinate ladu ja müük.

Igasuguste ehitusmaterjalide, nagu: palkide, laudade, lubja, tsemendi, gipsi, katusepapi, katusepleki, igat sorti raua, raudtalade, naelte jne. ladu ja müük.

Igasuguste metsamaterjalide ost, ümbertöötamine, müük ja eksport.

Igasuguste naftasaaduste ladu ja müük.

„SHELL“ petrooleumi, bensiini ja õlide ainesindus Tallinnas.

Ameerika „McCorm'ck'u“ mootorite, vilja- ja heinaniitjate ning teiste põllutööriistade ainesindus Eestis.

Th. Flöther'i põllutöömashinade ja riistade ainesindus Eestis.

Ameerika „FIRESTONE“ autokummide ainesindus, ladu ja müük.

Ameerika „STUDEBAKER“ automobiilide ainesindus Eestis.

Ameerika „BROCKWAY“ veoautode ainesindus Eestis.

KOMMERTS PANK

TALLINN, Suur Karja 15

Telefonid: 9-86 üldine
9-89 juhatus

Telegr. aadr.: „Kommertspank“

29-61 kassa, välisvaluuta,
diskonto ja inkasso.

Võtab raha hoiule ja maksab kõrget ajakohast protsenti.
Annab laenusid vekslite, obligatsioonide ja mitmesuguste
väärtuste kindlustusel.

Ostab ja müüb välisraha ja väärtpaberisi, välislaenu pabe-
risi ja Eesti Hüpoteek panga pantlehti.

Saadab raha teistesse linnadesse kodu- ja välismaal.

Toimetab kõiksugu pangaoperatsioone.

Korrespondendid kõigis kodumaa linnades, alevites ja
tähtsamates välismaa linnades.

Kiire pangatähtsus.

Baniga juhatus.

Kreenholmi Puuvillasaaduste Manufaktuuri

Asutatud 1857. a.

Osaühisus.

Asutatud 1857. a.

—❖—
Ketrusvärtnaid 500.000.

Kangrutelgi 4.000.

—❖—
Valmistatakse:

puuvillariiet igat seltsi — pleekimata, pleegi-
tud ja värvitud; **lõnga, sukalõnga** ja **vatti.**

VABRIK: KREENHOLM, Narva kaudu.

VALITSUS: Tallinnas, Pikk tänav 68, telef. 7-31 ja 32-95.

LADU: Tallinnas, S. Karja tänav 13

TALLINNA AKTSIA PANK

TALLINN VENE TÄNAV Nr. 8. TALLINN

Telefonid: 1-75 dir. Abramski kabinet ja korter
11-85 vekslu osakond ja raamatupidamine.
33-85 kauba osakond ja jooksvad arved,

Teeb igasuguseid panga operatsioone.

*Le Locie
Schweiz.*

Pretsisioonkellade vabrik

H-y Moser & Ko.

teatab oma austatud kaubatarvitajatele et **H-y Moser & Ko.** kellade müük on **üle viidud** Pikalt tänavalt nr. 27.

firma H-y Moser & Ko. A.-S.

oma ärisse Pikale tänavale 19, kõnetraat 22-67.

Teie leiate seal rikkalikumas valikus meie vabriku

tasku- ja käeuure, seina-, laua- ja äratuskellasid, viimaseid uudiseid kettide ja käevõrude alal kuld ja plaque. Peenikest Rootsi kristalli. Kõik kaubad kindlate mõõdukate hindadega. Parandusosakonda juhatab meie kauaaegne vilunud kaastöötaja.

*Asutatud
1826 a.*

LIKÖÖRI JA NAPSIVABRIK

TALLINNA VIINAVABRIK

(Revaler Spritfabrik)

ühes **parfümeeria** ja **kosmeetika** osakonnaga
Tallinn, Merepuiestee nr. 15. * *Kuldauraha Pariisi näitusel.*

I ERIALA: Creme de Mandarine, Kümmel, Pomerants, Vene vodka, Brandy jne.
II ERIALA: Eau de Cologne, — Triple, double Eau de Cologne auf fleurs ja hambapasta „SANADONT“ jne. jne.

Kõiksugu napsid, liköörid ja nalivkad on saadaval kõikides suuremates kauplustes ja restoraanides ja suurel arvul vabriku laos **Merepuiestee nr. 15. Kõnetr. 24-26.**

VÄRVID, LAKKID, PINTSLED
E. GÜNTHER

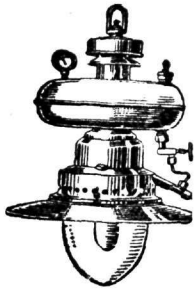
TALLINNAS, KÕNETR: 15-99
ASUTUD: 1854.

OSAKONNAD:
TARTUS, VILJANDIS.

*Parfümeeria- ja
kosmeetikakaubad.
Suures valikus*

*Majapidamise
tarbeained.*

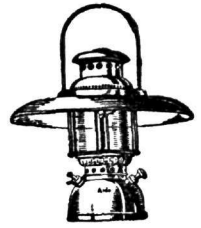
Petrooleumi hõõglambid ja laternad

200 — 1000 küünla valgustusega.

Sise- ja välisvalgustamiseks, vastupidavad igasugusel ilmal. Ei karda tormi, vihma, lund ega külma: täiesti hädaohuta. Odavam ja kasulikum valgustusabinõu põllu- ja ärimaale. On väga kohased öisel kalapüügil, ning kanakasvatuses Koduseks tarvitamiseks ja igasuguste ruumide valgustamiseks ühtlaselt hea. Laternad hõlpsasti ärayõetava reflektoriga.

Petrooleumi tarvitus $\frac{1}{7}$ — $\frac{1}{4}$ naela tunnis.

Lülitam. asit. vi s. — Tarvi ab. vä e tag:var:osi. — Suur väljavalik, mitmesuguseid suurusi.

M. URBANI & Ko.

Tallinn, Pikk t. 41.
Kõnetraat 16-05.

Kluge & Ströhm

Tallinn, Pikk tänav nr. 9
raamatukauplus.

Sisurikas ladu igast kirjandusest. Eriosakond sõjakirjanduse alal.

Palume nimestiku nõuda.

Ärge unustage!

Kõige soodsamini tellite endale **era- ja vormiriided**

rätsep RIIS'i juurest,

Pelgulinna, Olga tän. 5, kõnetr. 13-93. Omnibuseühendus Veneturult ja Raekojaplatsilt

Põllumeeste Keskpang

Tallinn, Suur Karja 3, telef. 1-80.

VÕTAB RAHA HOIULE

ja maksab ajakohast kõrget protsenti.

ANNAB LAENUSID

vekslite, obligatsioonide ja mitmesugusel muul kindlustusel.

SAADAB RAHA

teistesse kodumaa linnadesse ja rahvarikkamatesse kohtadesse.

Toimetab kõiki pangaooperatsioone.

Keskpanga liikmeks võivad olla ühisused kui ka üksikud põllumehed.

Juhatus.

SUUR VALIK

briljant-, kuld-, hõbe- ja kristallasju, sein-, laua-, tasku-, käe- ja spordikellasid parematest Shveitsi vabrikutest.

l järgu kullasepa-, kellasepa ja graveerimistöökoda.

Hinnad väljaspool võistlust.
Töö korralik.

Igale suitsetajale

maitsevad kõige rohkem paberossid

Tallinn

20 tükki 25 senti

Saun

25 tükki 15 senti

Kavalier

25 tükki 15 senti

A.-S. Regina.

TH. STEMPEL

TALLINN

PIKK TÄN. 15. ASUT. 1867.

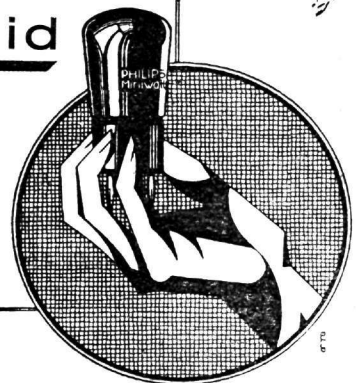

PESU,
LINANE JA
KUJUTUD KÄUP
KARDINAD JA
VÄIBAD.

Kõlarikka
ja puhta
vastuvõtu
kindlustavad
Teile

raadio-
lambid

PHILIPS
MINIWATT

Oskar Kilgas'e
trikoo-, pitsi- ja sukavabrik

Tallinn, Volta t.

Telefon 2-23.

VALMISTAB:

Siidisukke
Floorsukke
Villaseid sukke
Laste sukke
Meester. sokke

Trikoopesu
Siidipesu
Laste ülikondi
Supelülikondi
Spordiülikondi

Pesupitse: (Klöppel) Vene, broderii ja gipüür. Ainukene sellelaadiline suurtööstus Eestis. Kaubad vabriku märgiga varustatult saadaval igal pool üle maa.

Nõudke ainult meie kaupu.

Tallinna Krediit Pank

Asutatud 1907. aastal

Asutatud 1907. aastal

Peapank

Tallinnas, Suur Karja tän. oma majas
Telegrammide aadress: KREDITBANK

Põhikapital	Kr. 1.290.000.—
Tagavarakapitalid	„ 612.000.—
Hoiusummad	„ 11.190.978.—
Äriseis 30. nov.	„ 26.524.054.—

Osakonnad

Abjas, Antslas, Haapsalus, Hiiumaa-Keinas, Jõhvis, Narvas, Nõmmel
Tapal, Tartus, Türi, Viljandis ja Võrus.

Annab laenusid.

Võtab raha hoiule.

Toimetab kõiksugu pangaoperatsioone.

**Parim,
moodsaim ja
soliidseim**

jalanõu

**kannab
kaitsemärki**

Estoking
Tallinn

Muusikalist lõbu

ka hellitatud muusikaarmastajale
võimaldavad elektriga
sissemängitud

Parlophon ja Beka plaadid

mängituna ühel meie esimeseklassi
grammofonil.

Kuulake kord meie parimaid plaate, nagu:
Edith Lorandi poolt mängitud viiulisoolod:
Poème hongrois või **Armastuse-**
kannatust ja **Kreisleri ar-**
mastuserõõmu.

Võrratult paitav toonielavus tõestab [ka Teile, meie
hea grammofoni paremuse.

TOKO S ATORMOLEN & KO TOKO

Tallinn, Harju, „Kuld Lõvi“ vastas.

SILIKAT-TELLISKIVIVABRIK

Nõmme, Därnu mnt. 4, tel. 15-08.

Kontor: Tallinnas, S.-Tartu mnt. 3, tel. 19-61.

SOOVITAB EHITAJATELE OMI
TELLISKIVE

ja annab nõu ehituste asjus, ning müüb ehituskrunte.
Alates 1929. aast. ei müü vabrik enam omi kive
esitajate kaudu.

O.-Ü. „SILIKAT“.

Hambapasta

„Isis“ kreem

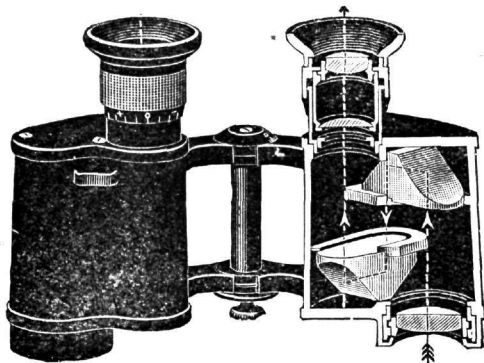
„Isis“ puuder

„Isis“ seep

kõik välismaa

lõhnaõlid

puudrid j. n. e.

G. BERGER

TALLINN, NUNNE TÄN. 1

Asutatud 1863

**OPTIKA, KIRURGIA JA
FOTOTARBETE KAUPlus**

SOOVITAB:

Prisma pinoklid, kompassid, tsirklikastid, maamõõtja instrumendid: niveliirid, teodoliidid jne. :-: Ernst Leitz'i mikroskoopid ja epidiaskoopid.

Foto aparaadid ja tarbeasjad.

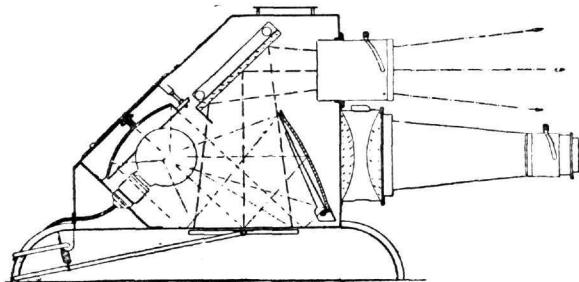
Kirurgia instrumendid.

Elektri aparaadid.

Raadiostaadid **Sanax & Fön.**

ESITAJA:

E. Leitz, Wetzlar. — H. Wild, Heerbrugg, Shveits. — Kern & Ko., Aarau, Shveits. — G. Heyde, Dresden. — O. Fennel, Cassel.

Kõige soodsam

*

odava liha

*

ja kõrgeväärtusliste toidurasvade
ostukoht on alati

Ühisus

„Estonia Eksporttapamajad”

Tallinn, S. Tartu mnt. 79, postkast 33, telef. 29-53 ja 25-51.

25 tk. / 35 senti

*Selle hinnaga ilmusid
müügile meie uued õige
toredad paberossid*

Baar

*Headusest — mitte sõnagi!
Otsustage ise!*

A/S. „Lafarme”.

Kodanikud, olge isamaalased, võtke eeskuju soomlastest.

Toetage ja eelistage ikkagi **omamaa tööstust**. Ei ole sugugi halvemad, ei ole kallimad minu tehases valmistatud kirjaümbrikud.

Sõjaväe- ja kaitseliidu staabid, omavalitsused, valitsusasutused

pange tähele, et Teie ametnikud tarvitaksid

ainult **GP** märgiga

kirjaümbrikke.

Nõudke proove ja hinnakirju, enne kui tellimistega kavatsete teiste poole pöörata.

Kirjaümbrikkude ja paberikaupade tööstus **Gustav Pihlakas**

Tallinnas, Vaksali puistee nr. 2.

Telef. 4-79 ja 9-65.

VABRIK:
Järvakandis.
Tel. Lelle 7.

Järvakandi klaasivabrik

KONTOR:
Tallinnas,
Süda 1.
Tel. 15-38.

Fourcault sisseseade

valmistab moodsa mehaanilise tööstusviisi juures
kõrgeväärtuslikku

heledat tahvelklaasi

igas suuruses ja paksuses.

Järvakandi spetsiaal-aknaklaas on headuselt parem vastava sordi import-klaasist.

Tellimused kodumaa tarvitajatelt täidetakse väljaspool järjekorda mõne päeva jooksul, sest produktsioon ületab siseturu kogutarvitud mitmekordselt.

Igasugused järelepärimused leiavad kiire ja hoolika tähelepanu.

O.-Ü. „TUBAK“

ESIMENE TUBAKAVABRIK EESTIS

Asutatud 10. septembril 1919. aastal.

Tallinn, Paldiski mnt. nr. 19.

Paberossid:

Sultan	20 tk. 50 senti
Extra tellitud nr. 8	20 tk. 40 „
Eva	20 tk. 35 „
Asta	20 tk. 25 „
Luksor	20 tk. 25 „
Trump	25 tk. 15 „
Jutta	25 tk. 15 „
Kloun	20 tk. 10 „
Tombak	20 tk. 10 „

Tubakat:

Delphi-Privat karp.	1/8 nl.	1.50
Delphi-Extra „	1/8 nl.	1.25
Delphi — 8.— „	1/8 nl.	1.—
Delphi — 6.40 „	1/8 nl.	—80
Makedonia „	1/8 nl.	—65
Paabu 4.— „	1/8 nl.	—50
Ismid pakk.	1/8 nl.	—50
Kanada „	1/8 nl.	—35
Sesam „	1/8 nl.	—30

Sõitke Eesti Jõubensiiniga! Kündke Eesti põldu Eesti jõuga!

90 liitr. EESTI BENSIINI on küllalt, et sama tööd ära teha, mis 100 liitrit välismaa bensiini ehk petrooleumi. Eesti bensiin on odavam, kui välismaa oma.

Eesti bensiini tarvitades, vähendate omi kulusid 10—15% võrra.

Et EESTI BENSIINIGA maksimaalselt töövõimet saavutada, tuleb düüsid ühe numbril võrra vähendada ehk düüsi ots kokku pigistada. Andke rohkem õhku, see ei maksa midagi, ja vähem meie EESTI BENSIINI. Meie EESTI BENSIIN on sama hulga juures jõud-

sam, kui välismaa bensiin ehk petrooleum. Tema annab Teile liitri pealt rohkem energiat, kui välismaa oma. Selle energia ülejäägiga saavutate suurema kilomeetri- arvu ja künnate suurema põllupinna.

Eelistage kodumaa saadust „EESTI BENSIINI“, iseäranis et ta parem on.

EESTIMAA ÖLIKONSORTSIUM

TALLINN, TÖNISMÄGI Nr. 1.

KÖNETRAAT 16.